

2013

2014

ΕΣΠΕΡΙΝΟ ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ ΑΓΙΩΝ ΑΝΑΡΓΥΡΩΝ
PROJECT Β' ΤΑΞΗΣ Β' ΤΕΤΡΑΜΗΝΟΥ
ΤΙΤΛΟΣ: «Ιστορίες ολοκληρωτισμού και άλλα τινά...
ιδεολογικο-πολιτικο-κοινωνικά»
ΥΠΟΤΙΤΛΟΣ: «Φασισμός»

Ο φασισμός παραμένει μέχρι σήμερα ένα μυστηριώδες φαινόμενο σε βαθμό που η νεολαία είτε δεν μπορεί να τον αναγνωρίσει πίσω από τα προσώπια με τα οποία κάθε φορά παρουσιάζεται είτε υφίσταται πλήση εγκεφάλου, ώστε να δικαιολογεί τις εγκληματικές του δράσεις στο όνομα ιδανικών, όπως το «έθνος», η «πατρίδα», η «Ορθοδοξία» και αξιών, όπως ο «αρχαίος ελληνικός πολιτισμός», η «ελληνική παιδεία», η «τιμή στους προγόνους», κ.α.

Στη χειρότερη των περιπτώσεων, ο φασισμός αυτοπροσδιορίζεται ως αντισοσιαμικό κίνημα με επαναστατικά πρωτοποριακά οράματα και αντίστοιχη κουλτούρα, ασκώντας γοητεία στις ψυχές των νέων ανθρώπων.

Η Ομάδα μας ερεύνησε το φαινόμενο του φασισμού καταγράφοντας το ιδεολογικο-πολιτικο-κοινωνικό του στίγμα στην ιστορική δράση και πορεία του σε τρία μέρη (Ορισμό, Πολιτισμικό Υπόβαθρο, Ιστορική Αναδρομή στον ιταλικό Φασισμό) και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι «ο μεγαλύτερος εχθρός του φασισμού είναι η νοημοσύνη».

ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΙ: Η Ερευνητική Ομάδα
«Ιδεότυπος και Υπεργραμμός»

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΞΟΦΥΛΛΟ-----	σελ. 1
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ-----	σελ. 2
Η ΟΜΑΔΑ ΜΑΣ-----	σελ. 3
Η ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΜΑΣ	
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗΣ PROJECT-----	σελ. 4-5
Η ΟΜΑΔΑ «ΙΔΕΟΤΥΠΟΣ ΚΑΙ ΥΠΕΡΓΡΑΜΜΟΣ»	
ΣΥΓ-ΓΡΑΦΕΙ ΤΟ ΣΕΝΑΡΙΟ	
ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗΣ ΤΟΥ PROJECT-----	σελ. 6-15
ΟΙ ΔΙΑΦΑΝΕΙΕΣ ΠΟΥ ΠΡΟΒΛΗΘΗΚΑΝ	
ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗΣ-----	σελ. 16-24
Η ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΑΣ-----	σελ. 25
ΑΝΤΙ ΠΕΡΙΛΗΨΗΣ ΚΑΙ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ-----	σελ. 26
ΟΙ ΟΜΑΔΕΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	
ΚΑΙ ΤΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΤΟΥΣ-----	σελ. 27
Η ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ-----	σελ. 28
ΣΥΝΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ I	
Η ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΣ ΟΡΙΣΜΟΥ-----	σελ. 289-42
ΚΕΦΑΛΑΙΟ II.	
ΤΟ ΠΟΛΠΙΣΜΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ ΤΟΥ ΦΑΣΙΣΜΟΥ-----	σελ. 42-60
ΚΕΦΑΛΑΙΟ III.	
ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΣΤΟΝ	
ΠΑΛΙΚΟ ΦΑΣΙΣΜΟ	
A. ΟΙ ΑΡΧΕΣ-----	σελ. 60-70
B. ΜΠΕΝΠΟ ΜΟΥΣΟΛΙΝΙ-----	σελ. 70-94
Γ. ΘΡΙΑΜΒΟΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ	
ΤΟΥ ΟΛΟΚΛΗΡΩΤΙΣΜΟΥ-----	σελ. 94-102
ΣΥΝΟΨΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-----	σελ. 103-105
ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΠΗΓΕΣ-----	σελ. 106

Η ΟΜΑΔΑ ΜΑΣ

ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ

ΒΟΓΙΑΤΖΟΓΛΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

ΓΑΡΟΥΦΗ ΝΙΚΗ

ΚΑΡΑΣΙΜΟΥ ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΗ

ΚΑΤΣΙΡΑ ΑΓΓΕΛΙΚΗ

ΚΟΚΚΩΝΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

ΚΟΛΑ ΑΡΜΑΝΤΟ

ΜΕΝΕΓΑΚΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΝΑΝΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΝΤΕΛΗΣ ΠΟΛΥΖΩΗΣ

ΡΟΔΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ

ΣΑΒΒΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

ΤΣΠΕΙΚΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ

ΟΙ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΕΣ

ΕΠΟΠΤΕΙΑ - ΚΑΘΟΔΗΓΗΣΗ

ΑΣΠΡΟΓΕΡΑΚΑ ΚΑΛΟΜΟΙΡΑ (ΠΕ01)

ΣΤΗΡΙΞΗ

ΠΑΥΛΙΔΟΥ ΜΑΡΙΑ (ΠΕ19)

... ΚΑΙ ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΑΥΤΗΣ «ΙΔΕΟΤΥΠΟΣ ΚΑΙ ΥΠΕΡΓΡΑΜΜΟΣ»

ΕΣΠΕΡΙΝΟ ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ ΑΓΙΩΝ ΑΝΑΡΓΥΡΩΝ

ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΤΟΣ: 2013 - 14

PROJECT Α' ΤΕΤΡΑΜΗΝΟΥ Β' ΤΑΞΗΣ ΜΕ ΤΙΤΛΟ:

**«ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΤΙΝΑ...
ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΟ-ΠΟΛΙΤΙΚΟ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ»**

ΚΑΙ ΥΠΟΤΙΤΛΟ: «ΦΑΣΙΣΜΟΣ»

ΥΠΕΥΘΥΝΕΣ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΕΣ
ΕΠΟΠΤΕΙΑ ΚΑΙ ΚΑΘΟΔΗΓΗΣΗ: ΑΣΠΡΟΓΕΡΑΚΑ ΚΑΛΟΜΟΙΡΑ
ΣΤΗΡΙΞΗ: ΠΑΥΛΙΔΟΥ ΜΑΡΙΑ

Τίτλος του Project: «Ιστορίες ολοκληρωτισμού και άλλα τινά... ιδεολογικο-πολιτικο-κοινωνικά»

Υπότιτλος: «Φασισμός»

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗΣ PROJECT
ΤΟΥ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ ΑΓΙΩΝ ΑΝΑΡΓΥΡΩΝ
Β' ΤΑΞΗΣ Α' ΤΕΤΡΑΜΗΝΟΥ 2013-14
ΜΕ ΤΙΤΛΟ «ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΤΙΝΑ...
ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΟ-ΠΟΛΙΤΙΚΟ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ»
ΚΑΙ ΥΠΟΤΙΤΛΟ: «ΦΑΣΙΣΜΟΣ»**

Οι μαθητές της Ομάδας «Ιδεότυπος και Υπεργραμμός», αποφασίσαμε την Παρουσίαση της Εργασίας μας με αναπαράσταση συνδιασκαλίας της Διδακτικής Ενότητας «Φασισμός», από δύο μαθητές - ερευνητές, έναν Ιστορικό και έναν Κοινωνιολόγο, που υποστηρίζεται από προβολή διαφανειών Powerpoint,

με σκοπό:

- Την προσέγγιση του θέματος με βάση την ιδέα της ενότητας της γνώσης,

και στόχους:

- Την παρουσίαση του φασισμού ως ολοκληρωτικού πολιτικού, κοινωνικού, ιδεολογικού και ιστορικού φαινομένου.
- Την προσέγγιση επιστημονικών θεμάτων με εναλλακτικές μεθόδους (βιωματικά).
- Την εξοικείωση με τις εφαρμογές ΤΠΕ, και ειδικότερα την εφαρμογή Powerpoint.

Προβολή βίντεο από το YouTube: «Ολαρία - Ολαρά»
σε στίχους, μουσική και ερμηνεία του Διονύση Καββόπουλου.

Στην Παρουσίαση, οι μαθητές

Ντελής Πολυζώης

Καρασίμου Φρειδερίκη

Εποπτεία και Καθοδήγηση, η καθηγήτρια

Ασπρογέρακα Καλομοίρα (ΠΕ01)

Στήριξη, η καθηγήτρια

Παυλίδου Μαρία (ΠΕ19)

Η ΟΜΑΔΑ «ΙΔΕΟΤΥΠΟΣ ΚΑΙ ΥΠΕΡΓΡΑΜΜΟΣ», ΣΥΓ-ΓΡΑΦΕΙ
 ΘΕΑΤΡΙΚΟ ΣΕΝΑΡΙΟ ΣΥΝΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΗΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ «ΦΑΣΙΣΜΟΣ»
 ΑΠΟ ΕΝΑΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΜΙΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΜΕ ΧΡΗΣΗ
 ΔΙΑΦΑΝΕΙΩΝ POWERPOINT ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ PROJECT Α' ΤΕΤΡΑΜΗΝΟΥ ΜΕ
 ΤΠΠΟ: «ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΤΙΝΑ...
 ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΟ-ΠΟΛΙΤΙΚΟ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ»
 ΚΑΙ ΥΠΟΤΠΠΟ: «ΦΑΣΙΣΜΟΣ»

ΣΚΗΝΙΚΟ: Το μπροστινό από τα καθίσματα τμήμα μιας αίθουσας διδασκαλίας. Μπαίνουν μαζί ο καθηγητής της Κοινωνιολογίας και η καθηγήτρια της Ιστορίας, ενώ προβάλλεται στον πίνακα της αίθουσας από το YouTube το «Ολαρία - Ολαρά» live (<http://youtu.be/7oZLWYC4dLO>), με ερμηνευτή το Διονύση Σαββόπουλο. Οι καθηγητές ετοιμάζουν τα χαρτιά τους και όταν τελειώνει η προβολή, ξεκινούν την Παρουσίαση του θέματός τους, που υποστηρίζεται και από την προβολή 18 διαφανειών (powerpoint), οι οποίες παρατίθενται μετά το κείμενο της Παρουσίασης.

1^Η ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ

ΠΤΕΛΗ ΠΟΛΥΣΩΣΗΣ: -Καλησπέρα αγαπητοί φίλες και φίλοι, απόψε θα σας παρουσιάσουμε το φαινόμενο του Φασισμού στις ιδεολογικο-πολιτικο-κοινωνικές εκφάνσεις του ο υποφαινόμενος και στις ιστορικές του -με αναδρομή στην ιστορία του ιταλικού φασισμού-, η κυρία Καρασίμου Φρειδερίκη, στα πλαίσια της ενότητας: «Ιστορίες ολοκληρωτισμού και άλλα τινά... ιδεολογικο-πολιτικο-κοινωνικά».

2^Η ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ

ΠΤΕΛΗ ΠΟΛΥΣΩΣΗΣ: -Ο φασισμός παραμένει ο πιο ασαφής από τους πολιτικούς όρους σε ερωτήματα που αφορούν στη φύση και σημασία του, όπως: Τι είναι φασισμός; Υπάρχει κοινά αποδεκτός ορισμός; Πρόκειται για ενιαία ιδεολογία και κουλτούρα; Είναι

σύγχρονος ή παρωχημένος; Προοδευτικός ή συντηρητικός; Ολοκληρωτικός, δικτατορικός, ή τυραννικός; Πού, πώς, πότε και υπό ποιες πολιτισμικές και πολιτικές συνθήκες γεννήθηκε; Αφορά σε συγκεκριμένη χώρα ή στην οικουμένη; Είναι φαινόμενο αρχέγονο, διαχρονικό, ή νεωτερικό;

3^Η ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ

ΝΠΕΛΗΞΕ ΠΟΛΥΣΩΣΗ: -Το Ρωμαϊκό «fascio littorio» (φάσιο λιττόριο), υπήρξε σύμβολο του φασισμού, ενώ ο όρος «φασισμός» προέρχεται από την ιταλική λέξη Fascismo (Φασίσμο), η οποία ετυμολογείται από την λατινική «fascis» (φάσκες), ενικός: fascis (φάσκις), ιταλικά fascio (φάσιο), ονομασία συγκεκριμένου αρχαίου ρωμαϊκού εμβλήματος εξουσίας που απεικόνιζε «ράβδους δεμένες γύρω από έναν πέλεκυ».

4^Η ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ

ΝΠΕΛΗΞΕ ΠΟΛΥΣΩΣΗ: -Τι είναι λοιπόν φασισμός;

Μπορούμε να τον ορίσουμε ως «μια μορφή επαναστατικού υπερεθνικισμού που στοχεύει στην εθνική επέκταση (εσωτερική ή εξωτερική), βασίζεται σε μια βιταλιστική φιλοσοφία, δομείται πάνω στον ακραίο ελιτισμό, τη μαζική κινητοποίηση, και την αρχή του Φύρερ, ενώ εκθειάζει τη βία τόσο ως σκοπό όσο και ως μέσο, τείνοντας να θέσει ως κανόνα τον πόλεμο ή και τις στρατιωτικές αρετές».

5^Η ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ

ΝΠΕΛΗΞΕ ΠΟΛΥΣΩΣΗ: -Η σύγχρονη αξιολόγηση του φασισμού ξενίζει τους περισσότερους, διότι σήμερα παρατηρείται μια τάση αποφασιστοποίησης του φασισμού που όμως αποτελεί παραχάραξη της ιστορικής πραγματικότητας, επειδή ιστορικά υπήρξε ένα σύγχρονο πολιτικό, εθνικιστικό, ολοκληρωτικό, ρατσιστικό, ιμπε-

ριαλιστικό φαινόμενο, αποφασισμένο να καταστρέψει τον δημοκρατικό φιλελεύθερο πολιτισμό, κατοχυρωμένο από τις αξίες του Διαφωτισμού και τις δημοκρατικές επαναστάσεις του τέλους του 18^{ου} αιώνα.

6^η ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ

ΠΤΕΛΗΕ ΠΟΛΥΣΩΣΗ: -Περιγράφοντας τυπολογικά το φασισμό, μιλάμε για:

Μια ιδεαλιστική φιλοσοφία και κοσμική κουλτούρα ενός καινούργιου εθνικιστικού αυταρχικού - βίαιου Κράτους με στόχο ιμπεριαλιστικό - επεκτατικό και για:

Μια ισχυρά ρυθμιζόμενη, πολυταξική, ενοποιημένη εθνική οικονομική δομή, είτε εθνική - κορπορατιστική, είτε εθνικοσοσιαλιστική, είτε εθνικοσυνδικαλιστική.

7^η ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ

ΠΤΕΛΗΕ ΠΟΛΥΣΩΣΗ: -Συνεχίζοντας την τυπολογική περιγραφή, σε ό,τι αφορά στις φασιστικές αποφάνσεις, διαπιστώνουμε αντιφιλελευθερισμό, αντικομμουνισμό και αντισυντηρητισμό (αν και οι φασιστικές ομάδες ήταν πρόθυμες για συμμαχία με άλλες δυνάμεις, κυρίως της Δεξιάς).

Τέλος, σε ό,τι αφορά στη συμπεριφορά και οργάνωση του, ο φασισμός επιδιώκει την κινητοποίηση των μαζών, τη στρατιωτικοποίηση των πολιτικών σχέσεων και συμπεριφορών και τη δημιουργία μιας μαζικής κομματικής πολιτοφυλακής.

Δίνει έμφαση στην αισθητική των συγκεντρώσεων, των συμβόλων και της πολιτικής λειτουργίας, στις συναισθηματικές και μυστικιστικές πλευρές, στον ανδρισμό και την κυριαρχία πάνω στη γυναίκα και υιοθετεί οργανική θεώρηση της κοινωνίας. Εκθειάζει τη νεότητα, εισάγει τη σύγκρουση των γενεών και δείχνει ιδιαίτερη προτίμηση σε αυταρχικές, χαρισματικές και προσωπικές μορφές διοίκησης.

8Η ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ

ΠΤΕΛΗΕ ΠΟΛΥΣΩΣΗ: -Ο φασισμός υπήρξε προϊόν της εποχής του. Οι πολιτισμικές αλλαγές του τέλους του 19^{ου} αιώνα που συνέβαλαν στη γέννησή του ήταν:

Οι νεωτερισμοί του τέλους του 19^{ου} αιώνα και των αρχών του 20^{ου}.

Η «δεύτερη βιομηχανική επανάσταση» στον ύστερο 19^ο αιώνα.

Η εξάπλωση της βαριάς βιομηχανίας, των τεχνολογικών καινοτομιών, της ηλεκτροδότησης μεγάλης κλίμακας, η επανάσταση στις επικοινωνίες και μεταφορές, η επέκταση του τηλεγράφου και του τηλεφώνου, των γραμμών καλωδίων, των υπερωκεανίων υψηλής ταχύτητας, των αυτοκινήτων και αεροπλάνων.

Η ανακάλυψη των ακτίνων Χ, της ραδιοακτινοβολίας, του ηλεκτρονίου.

Οι ανακαλύψεις στους τομείς της χημείας και της φυσικής.

Στο χώρο των κοινωνικών επιστημών διανύεται η χρυσή εποχή της κοινωνιολογίας, με τη διαμόρφωση των θεωριών των Τένις, Ντιρκέιμ, Ζίμελ, Παρέτο, κ.α.

9Η ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ

ΠΤΕΛΗΕ ΠΟΛΥΣΩΣΗ: -Εδώ, βλέπετε δύο από τους σημαντικότερους εκπροσώπους της χρυσής εποχής της κοινωνιολογίας, τον Εμίλ Ντιρκέιμ και τον Βιλφρέντο Παρέτο.

10^Η ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ

ΠΤΕΛΗΕ ΠΟΛΥΣΩΣΗ: -Ολοκληρώνοντας το πολιτισμικό υπόβαθρο του φασισμού, οφείλουμε να τονίσουμε:

Τις βαθιές κοινωνικές αλλαγές, δηλαδή την άνευ προηγουμένου αστικοποίηση, την ανάπτυξη της εργατικής τάξης και την επέκταση των μεσαίων στρωμάτων.

Επίσης, την ανάδυση της μαζικής κοινωνίας, της μαζικής κατανάλωσης, της μαζικής βιομηχανικής παραγωγής, της μαζικής κουλτούρας των Μ.Μ.Ε. και της «εποχής της εικόνας» του κινηματογράφου.

Τις ριζοσπαστικές καινοτομίες στη σκέψη του τέλους του 19^{ου} αιώνα με αντικατάσταση μέρους των θεωριών του φιλελευθερισμού, του υλισμού, και της επιστήμης από τον υποκειμενισμό, το συναισθηματισμό, τον ανορθολογισμό και το βιταλισμό με αποτέλεσμα τη «διανοητική κρίση της δεκαετίας του 1890».

Σημαντικότερος προάγγελος των νέων τάσεων υπήρξε ο Γερμανός φιλόσοφος Φρίντριχ Νίτσε, εισηγητής της θρησκείας του «Υπερανθρώπου».

11^Η ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ

ΠΤΕΛΗΕ ΠΟΛΥΣΩΣΗ: - Η ιδεολογική ταυτότητα του ιταλικού φασισμού παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον, διότι πυρήνας δημιουργίας του ιταλικού φασισμού ήταν το μετασχηματισμένο τμήμα της επαναστατικής Αριστεράς, γνωστοί ως «επαναστάτες συνδικαλιστές». Οι «επαναστάτες συνδικαλιστές» απεχθάνονταν το ρεφορμισμό, δηλαδή την πολιτική εγκατάλειψης της επαναστατικής ανατροπής του κεφαλαιοκρατικού καθεστώτος, το συμβιβασμό, την κοινοβουλευτική δημοκρατία, επηρεασμένοι από τον κοινωνικό δαρβινισμό, το ρόλο της σύγκρουσης των ομάδων και τις ιδέες του Σορέλ για την ηθική αξία της βίας.

Ο ίδιος ο Μουσολίνι που ως καθοδηγητής του σοσιαλιστικού κόμματος το 1912 προέτρεπε το προλεταριάτο να διεξάγει βίαιο αγώνα ενάντια στο κράτος, μετά τον τραυματισμό του στον Πόλεμο και την αποστράτευσή του το 1917, μεταστράφηκε από το μαρξιστικό διεθνιστικό σοσιαλισμό στον επαναστατικό εθνικισμό και έπαιξε πρωταγωνιστικό ρόλο στη γέννηση του φασιστικού κινήματος.

Η σκυτάλη τώρα, στην κυρία Καρασίμου Φρειδερίκη, η οποία θα σας παρουσιάσει την ιστορία του ιταλικού φασισμού.

12^Η ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ

ΚΑΡΑΣΙΜΟΥ ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΗ: - Αφού σας ευχαριστήσω κύριε Ντελή, θα μου επιτρέψετε να ξεκινήσω την Ιστορία του Ιταλικού φασισμού από την είσοδο του με 35 έδρες στο ιταλικό κοινοβούλιο στις εκλογές του Μαΐου του 1921 με τις Εθνικές συμμαχίες του Τζιολίτι, έπειτα από βίαιη εκλογική εκστρατεία, γεγονός που έπεισε τον πρωθυπουργό της Ιταλίας, Τζιολίτι, ότι θα τερματιζόταν η δράση των φασιστικών ομάδων.

Όμως, ενώ ο Μουσολίνι δήλωνε ότι ο φασισμός είναι δημοκρατικό κίνημα, οι βιαιοπραγίες των φασιστικών ομάδων εναντίον σοσιαλιστών, κομμουνιστών, δημοκρατικών και λαϊκών - δημοκρατικών συνεχίζονταν όταν ο Τζιολίτι εγκατέλειψε οριστικά την εξουσία.

13^Η ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ

ΚΑΡΑΣΙΜΟΥ ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΗ: -Από 'κει και πέρα, ο φασισμός κατέκτησε το μονοπώλιο της εξουσίας συνασπιζόμενος με τα συνεργάσιμα κόμματα, τη διάλυση των οποίων ταυτόχρονα απεργαζόταν, με βιαιότητες των ομάδων φασιστικής δράσης, των μελανοχιτώνων, εναντίον αντιφασιστικών κομμάτων, με την απόκτηση ελέγχου των τοπικών αρχών με νόμιμα και βίαια μέσα και

τη διεύρυσή του στις νότιες περιφέρειες που ήταν σχεδόν ανύπαρκτος.

14^Η ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ

ΚΑΡΑΞΙΜΟΥ ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΗ: -Όταν οι φασίστες κατέκτησαν το μονοπώλιο της εξουσίας, μετέτρεψαν το ιταλικό πολιτικό σύστημα σε μονοκομματικό καθεστώς με αρχηγό το Μουσολίνι, σε ρόλο διαμεσολαβητή ανάμεσα σε παλαιές και νέες δυνάμεις του καθεστώτος.

Στην αποσύνθεση του φιλελεύθερου Κράτους και την οικοδόμηση του ολοκληρωτικού Φασιστικού Κράτους, ο φασισμός κέρδισε τις παραδοσιακές θεσμικές δυνάμεις (πολιτικές, οικονομικές, διανοούμενους, αστική κοινή γνώμη) με παροχή προνομίων για την προσαρμογή τους στη φασιστική τάξη και πειθαρχία.

Με την απαγόρευση του «συνεταιρίζεσθαι» διαλύθηκαν τα αντιφασιστικά συνδικάτα, τα φασιστικά υποτάχθηκαν στο Κράτος, απαγορεύθηκε δια νόμου η απεργία και ιδρύθηκαν εργατικά δικαστήρια για την επίλυση των διαφορών εργατών-εργοδοτών.

15^Η ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ

ΚΑΡΑΞΙΜΟΥ ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΗ: -Στο μονοκομματικό φασιστικό καθεστώς, κυρίαρχος υπήρξε ο μύθος του Μουσολίνι στο χαρισματικό ρόλο του Ντούτσε που εγκωμιάζαν μύθοι, τελετουργίες και σύμβολα μια νέας πολιτικής θρησκείας, η οποία απετέλεσε αναπόσπαστο στοιχείο του φασιστικού Κράτους του ενός και μόνου Κόμματος, του οποίου οι συναντήσεις του αρχηγού του με τα πλήθη έγιναν το δυνατό του σημείο, σε μια προσεκτικά σκηνοθετημένη θεατρική παράσταση, όπου η συναισθηματική ένωση του αρχηγού με το πλήθος μεταστοιχειωνόταν σε μυστικιστική

συμβολική επικοινωνία του έθνους με τον εαυτό του μέσω του ύψιστου διερμηνέα του.

16^Η ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ

ΚΑΡΑΞΙΜΟΥ ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΗ: -Η επιτάχυνση του ολοκληρωτικού φασισμού σε ολοκληρωτική δικτατορία ισχυροποιήθηκε μεταξύ 1936-39 με την κατάκτηση της Αιθιοπίας και την ίδρυση της Αυτοκρατορίας.

Στη φάση επιτάχυνσης του ολοκληρωτισμού μεταξύ Φεβρουαρίου και Νοεμβρίου του 1938 υιοθετήθηκαν αντισημιτικά μέτρα με αποκορύφωση τη δημοσίευση των αντιεβραϊκών νόμων του Νοεμβρίου του 1938, στοιχείο της ρατσιστικής νομοθεσίας της φασιστικής πολιτικής κουλτούρας, η οποία ενδιαφερόταν για την «υπεράσπιση της υγείας της φυλής» στο σχεδιασμό της ανθρωπολογικής επανάστασης για τη δημιουργία της νέας φυλής των Ιταλών, εξουσιαστών και κατακτητών.

17^Η ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ

ΚΑΡΑΞΙΜΟΥ ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΗ: -Η φασιστική εξωτερική πολιτική μέχρι το 1934 απέβλεπε στην απόκτηση διεθνούς κύρους και επιρροής, επιδεικνύοντας ρεαλισμό, συμμετέχοντας στην Κοινωνία των Εθνών και ενεργώντας εναλλακτικά σε συμφωνία είτε με τη Γαλλία είτε με την Αγγλία.

Η θεμελίωση από το Μουσολίνι μιας αυτοκρατορίας αποικιακού χαρακτήρα με επιθετικό πόλεμο εναντίον της Αιθιοπίας, μεταξύ του 1935 και του 1936, παρακάμπτοντας την άρνηση της Κοινωνίας των Εθνών και τις κυρώσεις εναν-

τίον της Ιταλίας, έγινε αιτία να αποθρευθεί από τα εκατομμύρια των Ιταλών, όταν ανήγγειλε την ανασύσταση της αυτοκρατορίας στους «μοιρόγραφτους λόφους της Ρώμης».

18^Η ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ

ΚΑΡΑΞΙΜΟΥ ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΗ: -Ενώ αρχικά η Ιταλία δεν ενεπλάκη στο Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, τελικά εισήλθε στον Πόλεμο στις 10 Ιουνίου του 1940.

Η καταστροφική εκστρατεία της εναντίον της Ελλάδας τον Οκτώβριο του 1940 την κατέστησε έρμαιο της καθοδήγησης του ναζιστή συμμάχου της.

Το γεγονός αυτό έγινε αιτία να αποκαλυφθεί η αποτυχία της Μουσολινικής στρατηγικής του «παράλληλου πολέμου», όταν η Ιταλία έχανε την Αυτοκρατορία της Αιθιοπίας, ενώ ο Μουσολίνι αποφάσισε τη συμμετοχή της Ιταλίας στον πόλεμο της Γερμανίας εναντίον της Σοβιετικής Ένωσης. Οι στρατιωτικές πανωλεθρίες της Ιταλίας κατά τη διάρκεια του Πολέμου, η απώλεια της Λιβύης στις 23 Ιανουαρίου του 1943, καθώς και η εισβολή στη Σικελία από τους συμμάχους στις 10 Ιουλίου του 1943 έβαλαν τέλος στο φασιστικό καθεστώς.

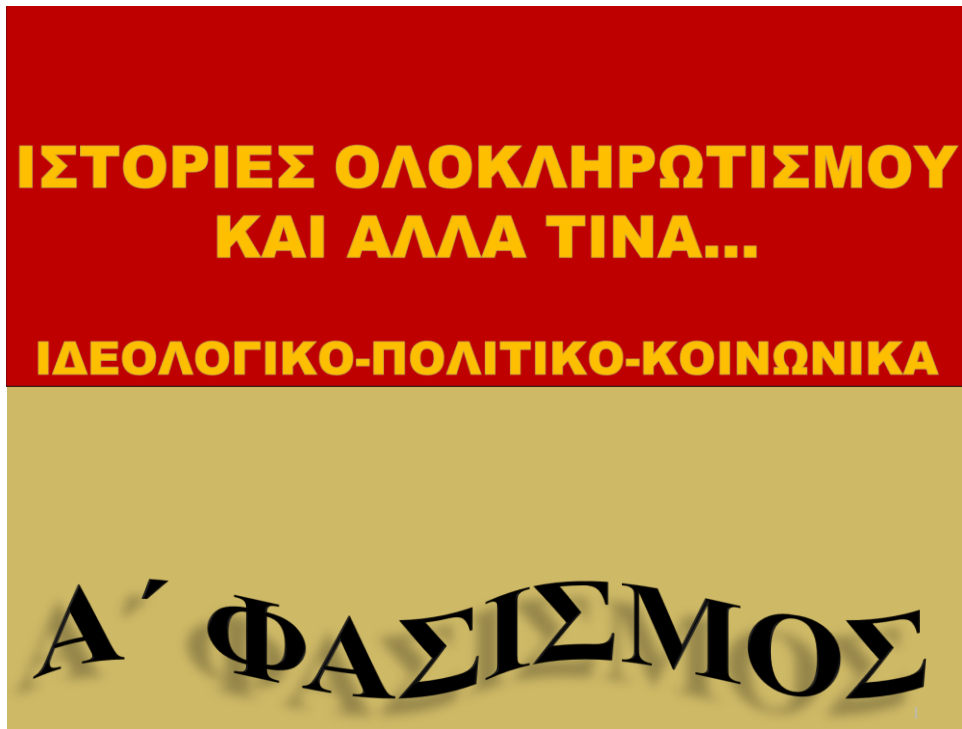
Η νίκη των Συμμάχων και των δυνάμεων της Αντίστασης σήμανε την κατάρρευση του Φασισμού και την απελευθέρωση της Ιταλίας στις 25 Απριλίου του 1945 με το Μουσολίνι να αιχμαλωτίζεται και να εκτελείται από τους αντάρτες, ενώ μετά το τέλος του πολέμου ο δημοκρατικός φασισμός υπήρξε η γενεσιουργός αιτία διαφόρων νεοφασιστικών κινήματων με διαφορετική δράση και κατάληξη.

ΝΤΕΛΗΕ ΠΟΛΥΖΩΗΣ: -Σας ευχαριστούμε θερμά για την παρουσία σας.
Υπήρξε θετικότητα παράμετρος της Παρουσίασής μας.

ΚΑΡΑΣΙΜΟΥ ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΗ: -Ευχόμαστε να σας ξαναδούμε στην Παρουσίαση του Ναζισμού.

ΟΙ ΔΙΑΦΑΝΕΙΕΣ ΠΟΥ ΠΡΟΒΛΗΘΗΚΑΝ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗΣ

1^Η ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ

2^Η ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ

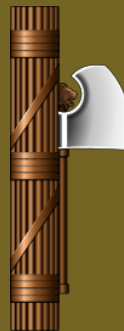
ΦΑΣΙΣΜΟΣ: ο πιο ασαφής από τους πολιτικούς όρους ως προς τα ερωτήματα:

- Τι είναι φασισμός;
- Υπάρχει κοινά αποδεκτός ορισμός;
- Πρόκειται για ενιαία ιδεολογία και κουλτούρα;
- Είναι σύγχρονος ή παρωχημένος;
- Προοδευτικός ή συντηρητικός;
- Ολοκληρωτικός, δικτατορικός, ή τυραννικός;
- Πού, πώς, πότε και υπό ποιες πολιτισμικές-πολιτικές συνθήκες γεννήθηκε;
- Αφορά σε συγκεκριμένη χώρα ή στην οικουμένη;
- Είναι φαινόμενο αρχέγονο, διαχρονικό ή νεωτερικό;

2

3^Η ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ**Ετυμολογία του όρου «φασισμός» - Το Ρωμαϊκό
"fascio littorio" σύμβολο του φασισμού**

- Ο όρος «φασισμός» προέρχεται από την ιταλική λέξη Fascismo, η οποία ετυμολογείται από την λατινική «fascis», ενικός: fascis, ιταλικά fascio, ονομασία συγκεκριμένου αρχαίου ρωμαϊκού εμβλήματος εξουσίας που απεικόνιζε «ράβδους δεμένες γύρω από έναν πέλεκυ».

Το σύμβολο του φασισμού

3

4^Η ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ**Ένας συνοπτικός ορισμός του
φασισμού**

- «Μια μορφή επαναστατικού υπερεθνικισμού, που βασίζεται σε μια βιταλιστική φιλοσοφία, δομείται πάνω στον ακραίο ελιτισμό, τη μαζική κινητοποίηση και την αρχή του Φύρερ, ενώ εκθειάζει τη βία, τον πόλεμο ή και τις στρατιωτικές αρετές».

Επεξήγηση όρων

- **Βιταλισμός (Ζωτικοκρατία):** Θεωρία που αποδίδει τα φαινόμενα της ζωής στην ύπαρξη μιας ζωτικής αρχής, η οποία διαφοροποιείται από τις φυσικές και χημικές δυνάμεις που παρεμβαίνουν στις διαδικασίες της ζωής.
- **Ελιτισμός:** Το κοινωνικό σύστημα που υποστηρίζει την ελίτ εις βάρος των άλλων.

4

5^Η ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ**Σύγχρονη αξιολόγηση του φασισμού**

- Σήμερα, παρατηρείται μια τάση αποφασιστοποίησης του φασισμού.
- Η τάση αποφασιστοποίησης του φασισμού αποτελεί παραχάραξη της ιστορικής πραγματικότητας.

Εγκυκλοπαίδεια των Επιστημών,
των Τεχνών και των
Επαγγελμάτων

5

6^Η ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ**Τυπολογική περιγραφή του φασισμού
Α. Ιδεολογία και στόχοι**

- Μια ιδεαλιστική, βιταλιστική (=ζωτικοκρατική) και βολονταριστική (=βουλευσιαρχική) φιλοσοφία, μια νεωτερική κοσμική κουλτούρα, ένα καινούργιο εθνικιστικό αυταρχικό κράτος.
- Μια ισχυρά ρυθμιζόμενη, πολυταξική, ενοποιημένη εθνική οικονομική δομή, είτε εθνική-κορπορατιστική, είτε εθνικοσοσιαλιστική, είτε εθνικοσυνδικαλιστική.
- Θετική αποτίμηση και χρήση ή επιθυμία για χρήση της βίας και του πολέμου.
- Στόχος η αυτοκρατορική εξάπλωση, η επέκταση ή η ριζική αλλαγή της σχέσης του έθνους με άλλες δυνάμεις.

6

7^Η ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ**Τυπολογική περιγραφή του φασισμού
(συνέχεια)...****Β. ΟΙ ΦΑΣΙΣΤΙΚΕΣ ΑΠΟΦΑΝΣΕΙΣ**

- Αντιφιλελευθερισμός
- Αντικομμουνισμός
- Αντισυντηρητισμός (αν και οι φασιστικές ομάδες ήταν πρόθυμες για συμμαχία με άλλες δυνάμεις, κυρίως της Δεξιάς).

Γ. ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΦΑΣΙΣΜΟΥ

- Κινητοποίηση - στρατιωτικοποίηση των μαζών.
- Έμφαση στην αισθητική και το συμβολισμό των συγκεντρώσεων.
- Ακραίος τονισμός του ανδρισμού και οργανική θεώρηση της κοινωνίας.
- Εκθειασμός της νεότητας.
- Τάση προς αυταρχικές, χαρισματικές και προσωπικές μορφές διοίκησης.

7

8^Η ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ**Το πολιτισμικό υπόβαθρο του φασισμού**

- Οι νεωτερισμοί του τέλους του 19^{ου} αιώνα και των αρχών του 20^{ου} αιώνα.
- Η «δεύτερη βιομηχανική επανάσταση» στον ύστερο 19^ο αιώνα.
- Η εξάπλωση της βαριάς βιομηχανίας, των τεχνολογικών καινοτομιών, της ηλεκτροδότησης μεγάλης κλίμακας, η επανάσταση στις επικοινωνίες και μεταφορές, η επέκταση του τηλεγράφου και του τηλεφώνου, των γραμμών καλωδίων, των υπερωκεανίων υψηλής ταχύτητας, των αυτοκινήτων και αεροπλάνων.
- Ανακάλυψη των ακτίνων Χ, της ραδιοακτινοβολίας, του ηλεκτρονίου.
- Ανακαλύψεις και στους τομείς της χημείας και της φυσικής.
- Στο χώρο των κοινωνικών επιστημών διανύεται η χρυσή εποχή της κοινωνιολογίας με τη διαμόρφωση των θεωριών των Τένις, Ντιρκέιμ, Ζιμέλ, Παρέτο, κ.α.

8

9^Η ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ

Δύο από τους κυριότερους εκπροσώπους της χρυσής εποχής της Κοινωνιολογίας

Εμίλ Ντιρκέιμ

Βιλφρέντο Παρέτο

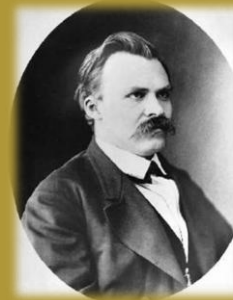
9

10^Η ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ

Το πολιτισμικό υπόβαθρο του φασισμού (συνέχεια)...

- Βαθιές αλλαγές στην κοινωνική δομή.
- Ανάδυση των χαρακτηριστικών της μαζικής κοινωνίας.
- Ριζοσπαστικές καινοτομίες στη σκέψη του τέλους του 19^{ου} αιώνα.

Σημαντικότερος προάγγελος των νέων τάσεων υπήρξε ο Γερμανός φιλόσοφος Φρίντριχ Νίτσε

10

11^Η ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ**Ιστορική αναδρομή στον Ιταλικό φασισμό
Ιδεολογική ταυτότητα**

- Πυρήνας δημιουργίας του ιταλικού φασισμού ήταν το μετασχηματισμένο τμήμα της επαναστατικής Αριστεράς, οι «επαναστάτες συνδικαλιστές».
- Από τον Ιούλιο του 1912, ο Μουσολίνι, καθοδηγητής του σοσιαλιστικού κόμματος, προέτρεπε το προλεταριάτο να διεξάγει βίαιο αγώνα ενάντια στο αστικό κράτος.
- Η εμπειρία του Μουσολίνι στον Πόλεμο υπήρξε σταθμός για τη μεταστροφή του από το μαρξιστικό διεθνιστικό σοσιαλισμό προς τον επαναστατικό εθνικισμό και τον πρωταγωνιστικό του ρόλο στη γέννηση του φασιστικού κινήματος.

11

12^Η ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ**Είσοδος του φασισμού στο ιταλικό κοινοβούλιο**

- Στις εκλογές του Μαΐου του 1921, ο φασισμός κατέλαβε στο κοινοβούλιο 35 έδρες.

Μπενίτο Μουσολίνι

12

13^Η ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ**Οι πρακτικές του φασισμού για την κατάκτηση του μονοπωλίου της εξουσίας**

Οι μελανοχίτωνες (ένοπλες ομάδες Μάχης) του Μουσολίνι που περιφρουρούσαν την τάξη και την ασφάλεια

- Η κατάκτηση του μονοπωλίου της εξουσίας, από το Μουσολίνι, πραγματοποιήθηκε σε τρεις φάσεις.
- Στην πρώτη φάση, με πολιτική συνασπισμού με τα συνεργάσιμα κόμματα.
- Στη δεύτερη φάση, με βιαιότητες εναντίον των αντιφασιστικών κομμάτων.
- Στην τρίτη φάση, με τη διείδυση του φασισμού σε περιφέρειες που ήταν σχεδόν ανύπαρκτος.

13

14^Η ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ**Το ιταλικό πολιτικό σύστημα μετατρέπεται σε μονοκομματικό καθεστώς...**

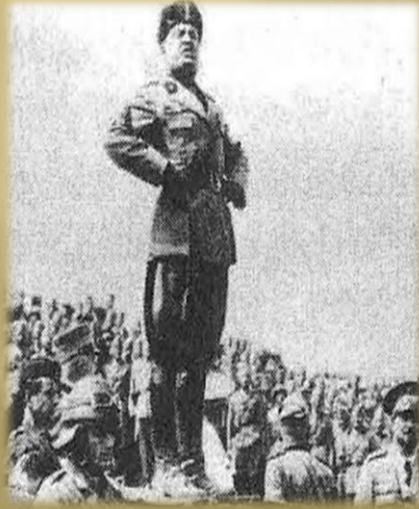
- Το τμήμα του κοινοβουλίου που ελεγχόταν από φασίστες, μετέτρεψε το ιταλικό πολιτικό σύστημα σε μονοκομματικό καθεστώς.
- Ο Μουσολίνι έπαιξε ρόλο διαμεσολαβητή ανάμεσα σε παλαιές και νέες δυνάμεις του καθεστώτος.
- Στην οικοδόμηση του ολοκληρωτικού Φασιστικού Κράτους, ο φασισμός κέρδισε τις παραδοσιακές θεσμικές δυνάμεις με παροχή προνομίων.

- Με την απαγόρευση του «συνεταιρίζεσθαι» διαλύθηκαν τα αντιφασιστικά συνδικάτα, απαγορεύθηκε η απεργία και ιδρύθηκαν Εργατικά δικαστήρια.

Το έμβλημα του εθνικού φασιστικού κόμματος

14

15^Η ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ**... ΥΠΟ ΤΗΝ ΑΠΟΛΥΤΗ ΕΞΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΝΤΟΥΤΣΕ**

- Κυρίαρχος υπήρξε ο μύθος του Μουσολίνι στο χαρισματικό ρόλο του Ντούτσε, που εγκωμιάζαν μύθοι, τελετουργίες και σύμβολα της νέας πολιτικής θρησκείας του φασιστικού Κράτους.

15

16^Η ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ**Η επιτάχυνση του ολοκληρωτικού φασισμού**

- Το φασιστικό καθεστώς απέκτησε χαρακτήρα ολοκληρωτικής δικτατορίας, δομημένης στο Ντούτσε τη δεκαετία του 1930, ενώ ισχυροποιήθηκε στο διάστημα 1936 έως 1939 με την ίδρυση της Αυτοκρατορίας.
- Στη φάση επιτάχυνσης του ολοκληρωτισμού, μεταξύ Φεβρουαρίου και Νοεμβρίου 1938, υιοθετήθηκαν αντισημιτικά μέτρα, με αποκορύφωση τη δημοσίευση των αντιεβραϊκών νόμων του Νοεμβρίου του 1938.

16

17^Η ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ**Η εξωτερική πολιτική του Μουσολίνι**

- Μέχρι το 1934, η εξωτερική φασιστική πολιτική απέβλεπε στην απόκτηση μεγαλύτερου κύρους και επιρροής σε διεθνές επίπεδο.
- Η απόφαση του Μουσολίνι να θεμελιώσει την αυτοκρατορία του με επιθετικό πόλεμο εναντίον της Αιθιοπίας έγινε αιτία να αποθεωθεί από τα εκατομμύρια των Ιταλών.

17

18^Η ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ**Η Ιταλία στο δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο και η κατάρρευση του φασισμού**

➤ Η Ιταλία εισήλθε στο Β' Π. Πόλεμο, την 10^η Ιουνίου του 1940. ➤ Η καταστροφική εκστρατεία της εναντίον της Ελλάδας, τον Οκτώβριο του 1940, την κατέστησε έρμαιο του ναζιστή συμμάχου της. ➤ Η μουσολινική στρατηγική του «παράλληλου πολέμου» απέτυχε, όταν η Ιταλία έχασε την Αυτοκρατορία της Αιθιοπίας.	➤ Οι στρατιωτικές πανωλεθρίες της Ιταλίας έβαλαν τέλος στο φασιστικό καθεστώς. ➤ Η νίκη των Συμμάχων και των δυνάμεων της Αντίστασης, σήμανε κατάρρευση του Φασισμού και απελευθέρωση της Ιταλίας, στις 25 Απριλίου του 1945. ➤ Μετά το τέλος του πολέμου, ο δημοκρατικός φασισμός υπήρξε η γενεσιουργός αιτία διαφόρων νεοφασιστικών κινημάτων.

18

Η ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΑΣ

**«ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΙΜΟΥ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΤΙΝΑ...
ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΟΠΟΛΙΤΙΚΟΚΟΙΝΩΝΙΚΑ: ΦΑΣΙΣΜΟΣ»**

ΥΠΕΥΘΥΝΕΣ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΕΣ

ΕΠΟΠΤΕΙΑ-ΚΑΘΟΔΗΓΗΣΗ: ΑΣΠΡΟΓΕΡΑΚΑ ΚΑΛΟΜΟΙΡΑ (ΠΕ01)

ΣΤΗΡΙΞΗ: ΠΑΥΛΙΔΟΥ ΜΑΡΙΑ (ΠΕ19)

ΑΝΤΙ ΠΕΡΙΛΗΨΗΣ ΚΑΙ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ

–Ο όρος «Φασισμός» σε τι αναφέρεται;

«Το μέλλον χρειάζεται αίμα. Χρειάζεται ανθρώπινα θύματα, χρειάζεται μακελειό. Εσωτερικός και εξωτερικός πόλεμος, επανάσταση, κατάκτηση: αυτή είναι η ιστορία [...]. Το αίμα είναι το κρασί των δυνατών λαών, και το αίμα είναι το λάδι για τα γρανάζια αυτής της μεγάλης μηχανής που πετά από το παρελθόν προς το μέλλον».

Έτσι περιέγραφε ο Παπίνι τον Οκτώβριο του 1913 στο φουτουριστικό περιοδικό *Lacerba* το μεγάλο εθνικό εγχείρημα για την εσωτερική ενοποίηση της Ιταλίας.

Ο φασισμός παραμένει μέχρι σήμερα ένα μυστηριώδες φαινόμενο σε βαθμό που η νεολαία είτε δεν μπορεί να τον αναγνωρίσει πίσω από τα προσωπεία με τα οποία κάθε φορά παρουσιάζεται είτε υφίσταται πλήση εγκεφάλου, ώστε να δικαιολογεί τις εγκληματικές του δράσεις στο όνομα ιδανικών, όπως το «έθνος», η «πατρίδα», η «Ορθοδοξία» και αξιών, όπως ο «αρχαίος ελληνικός πολιτισμός», η «ελληνική παιδεία», η «τιμή στους προγόνους», κ.α.

Στη χειρότερη των περιπτώσεων, ο φασισμός αυτοπροσδιορίζεται ως **αντισυστημικό κίνημα** με επαναστατικά πρωτοποριακά οράματα και αντίστοιχη κουλτούρα, ασκώντας γοητεία στις ψυχές των νέων ανθρώπων.

Η Ομάδα μας ερεύνησε το φαινόμενο του φασισμού καταγράφοντας το ιδεολογικο-πολιτικο-κοινωνικό του στίγμα στην ιστορική δράση και πορεία του σε τρία μέρη (Ορισμό, Πολιτισμικό Υπόβαθρο και Ιστορική Αναδρομή στον Ιταλικό Φασισμό) και διαπίστωσε ότι «ο μεγαλύτερος εχθρός του φασισμού είναι η νοημοσύνη».

ΟΙ ΟΜΑΔΕΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΤΟΥΣ

1^Η ΟΜΑΔΑ: ΒΟΓΙΑΤΖΟΓΛΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ (ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ)
ΓΑΡΟΥΦΗ ΝΙΚΗ

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι
ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ Η ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ
1^{ΟΥ} ΥΠΟ- ΕΝΟΣ
ΘΕΜΑΤΟΣ ΟΡΙΣΜΟΥ

2^Η ΟΜΑΔΑ: ΚΑΤΣΙΡΑ ΑΓΓΕΛΙΚΗ (ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΡΙΑ)
ΚΟΚΚΩΝΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ
ΝΑΝΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ
ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΤΟ ΠΟΛΙΤΕΜΙΚΟ
2^{ΟΥ} ΥΠΟ- ΥΠΟΒΑΘΡΟ
ΘΕΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΦΑΣΙΣΜΟΥ

3^Η ΟΜΑΔΑ: ΝΤΕΛΗΣ ΠΟΛΥΖΩΗΣ (ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ)
ΡΟΔΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ
ΤΣΠΕΙΚΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ
ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΣΤΟΝ ΠΑΛΙΚΟ ΦΑΣΙΣΜΟ
3^{ΟΥ} ΥΠΟ- Α. ΟΙ ΑΠΑΡΧΕΣ & Γ. ΘΡΙΑΜΒΟΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ
ΘΕΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΟΛΟΚΛΗΡΩΤΙΣΜΟΥ

4^Η ΟΜΑΔΑ: ΚΑΡΑΣΙΜΟΥ ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΗ (ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΡΙΑ)
ΚΟΛΑ ΑΡΜΑΝΤΟ
ΣΑΒΒΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ
ΜΕΝΕΓΑΚΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ
ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ
3^{ΟΥ} ΥΠΟ- ΣΤΟΝ ΠΑΛΙΚΟ ΦΑΣΙΣΜΟ
ΘΕΜΑΤΟΣ Β. ΜΠΕΝΠΟ ΜΟΥΣΟΛΙΝΙ

Η ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

1) Με βάση τα ερευνητικά ερωτήματα, επιμερισμός του θέματος σε υπο-θέματα, αυτοτελώς ή τμηματικώς εξετασθέντα από τις Ομάδες Εργασίας.

2) Ανακοίνωση των πορισμάτων των Ομάδων Εργασίας.

3) Συνεργασία των Ομάδων α) για τη σύνθεση και συγγραφή της Εργασίας και β) την Παρουσίαση της Εργασίας μετά από την εξαγωγή των συμπερασμάτων.

ΣΥΝΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ «ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΤΙΝΑ... ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΟ-ΠΟΛΙΤΙΚΟ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ» Α. «ΦΑΣΙΣΜΟΣ»

Ι. Η ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΣ ΟΡΙΣΜΟΥ

Η ιστορία και η ερμηνεία του φασισμού είναι παράξενη και μοναδική, επειδή, 90 χρόνια μετά την εμφάνισή του και πάνω από 50 μετά την εξαφάνισή του, παραμένει ένα μυστηριώδες φαινόμενο δίχως κοινά αποδεκτό ιστορικό ορισμό.

Ένας από τους σημαντικότερους ερευνητές του φασιστικού φαινομένου, ο **Stanley G. Payne**, έγραφε στα 1995 ότι ο φασισμός παραμένει ο πιο ασαφής από τους πολιτικούς όρους σε ερωτήματα που αφορούν στη φύση και σημασία του στη σύγχρονη ιστορία, όπως: Τι είναι φασισμός; Υπάρχει κοινά αποδεκτός ορισμός; Πρόκειται για ενιαία ιδεολογία και κουλτούρα; Είναι σύγχρονος ή παρωχημένος; Προοδευτικός ή συντηρητικός; Ολοκληρωτικός, δικτατορικός ή τυραννικός; Κοινά αποδεκτές απαντήσεις δεν υφίστανται ούτε για ερωτήματα που αφορούν στο χώρο και το χρόνο εμφάνισης του φασισμού, όπως: Πού, πώς, πότε και υπό ποιες πολιτισμικές συνθήκες γεννήθηκε; Αφορά σε συγκεκριμένη χώρα ή στην οικουμένη; Είναι φαινόμενο αρχέγονο, διαχρονικό ή νεωτερικό;

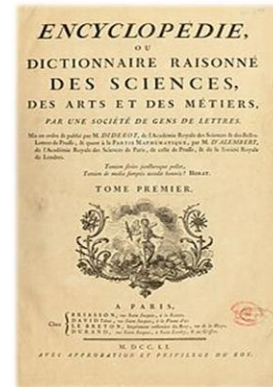

1. Stanley G. Payne

Γύρω από το θέμα «φασισμός» έχει δημιουργηθεί ένα είδος «ομηρικού ζητήματος», για το οποίο υπάρχουν μόνο αντικρουόμενες απόψεις και διάσταση απόψεων για την ίδια του την ύπαρξη, δηλαδή ό,τι ακριβώς συμβαίνει και για τον ολοκληρωτισμό, σε βαθμό που κάποιοι ερευνητές έφτασαν να υποστηρίξουν ότι ο φασιστικός ολοκληρωτισμός δεν υπήρξε

ποτέ, με αποτέλεσμα μια τάση αναδρομικής αποφασιστοποίησης του φασισμού και ορκισμένων φασιστών - υψηλών αξιωματούχων καθ' όλη τη διάρκεια του φασιστικού καθεστώτος του Ντούτσε.

Εδώ, είναι αναγκαίο να τονιστεί ότι η τάση αποφασιστοποίησης του φασισμού αποτελεί παραχάραξη της ιστορικής πραγματικότητας, επειδή ιστορικά υπήρξε ένα σύγχρονο πολιτικό, εθνικιστικό, ολοκληρωτικό, ρατσιστικό, ιμπεριαλιστικό φαινόμενο, αποφασισμένο να καταστρέψει το δημοκρατικό φιλελεύθερο πολιτισμό, ως η ριζοσπαστική εναλλακτική στις αρχές της ελευθερίας και της ισότητας, των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη, κατοχυρωμένων από τις αξίες του Διαφωτισμού και τις δημοκρατικές επαναστάσεις του τέλους του 18^{ου} αιώνα.

2. Εγκυκλοπαίδεια των επιστημών

Κύριο χαρακτηριστικό του ολοκληρωτισμού, από τις απαρχές του ιταλικού φασισμού, είναι η θρησκευτικοποίηση του φασισμού με τους μύθους, τις τελετουργίες, τα σύμβολα της φασιστικής θρησκείας, το νεωτερικό φαινόμενο της «αγιοποίησης της πολιτικής». Νεωτερικός είναι και ο μύθος του «Νέου Ανθρώπου» στο κέντρο της ολοκληρωτικής πολιτικής. Ο φασισμός, ως «πολιτικός νεωτερισμός», στην ορθολογική, φιλελεύθερη και δημοκρατική νεωτερικότητα αντιπαραθέτει το δικό του «ανταγωνιστικό νεωτερισμό», εθνικιστικό και ολοκληρωτικό, βασισμένο στη στρατιωτικοποίηση και αγιοποίηση της πολιτικής και της απόλυτης υποταγής του ατόμου

στο Κράτος. Ο **R. Griffin**, στην προσπάθειά του για κομψότητα, λακωνικότητα και ακρίβεια, έδωσε τον εξής ορισμό του φασισμού:

«Ένα γένος πολιτικής ιδεολογίας, ο μυθικός πυρήνας της οποίας, στις πολλαπλές της μεταλλαγές, είναι μια παλιγγενετική μορφή λαϊκίστικου υπερεθνικισμού».

Ο ευσύννοπτος αυτός ορισμός αναφέρεται λακωνικά στον διαταξικό, λαϊκίστικο προσανατολισμό της φασιστικής πολιτικής και τη θεμελίωσή της στον υπερεθνικισμό, όμως δεν επαρκεί για να περιγράψει απαραίτητα θεμελιώδη χαρακτηριστικά του φασιστικού φαινομένου, επειδή η πολυπλοκότητα και η μοναδικότητά του δεν περιγράφονται επαρκώς, δίχως να καταφύγουμε σε μια πολύπλοκη τυπολογία, όσο κι αν κάτι τέτοιο αντιφάσκει στην αρχή της συντομίας.

Στο έγκυρο άρθρο του για το φασισμό, στη νέα **Enciclopedia Italiana** (1922), ο **Emilio Gentile** παρουσιάζει «τα συστατικά στοιχεία για έναν κατευθυντήριο ορισμό του φασισμού» σε μια πυκνή λίστα από δέκα σύνθετα σημεία ή, όπως εδώ τα ορίσαμε, το δεκάλογο του φασισμού.

1. «Ένα μαζικό κίνημα πολυταξικής συμμετοχής στο οποίο κυριαρχούν, μεταξύ των ηγετών και των μαχητικών μελών, τα μεσαία στρώματα, σε μεγάλο βαθμό νεοφερμένα στην πολιτική δραστηριότητα, οργανωμένα ως κομματική πολιτοφυλακή. Ένα κίνημα που βασίζει την ταυτότητά του όχι στην κοινωνική ιεραρχία ή την ταξική καταγωγή, αλλά στην αίσθηση της συντροφικότητας, που πιστεύει ότι είναι επιφορτισμένο με την αποστολή της εθνικής αναγέννησης, θεωρεί ότι βρίσκεται σε εμπόλεμη κατάσταση με τους

πολιτικούς αντιπάλους και στοχεύει στην κατάκτηση μονοπωλίου πολιτικής ισχύος με τη χρήση της τρομοκρατίας, των κοινοβουλευτικών τακτικών και των συμφωνιών με τις ηγετικές ομάδες, για να δημιουργήσει ένα καινούριο καθεστώς που καταστρέφει την κοινοβουλευτική δημοκρατία.

2. Μια “αντιδεοντολογική” και πραγματιστική ιδεολογία που αυτοανακηρύσσεται αντι-υλιστική, αντι-ατομικιστική, αντι-φιλελεύθερη, αντι-δημοκρατική, αντι-μαρξιστική, που έχει αντι-καπιταλιστικές και λαϊκιστικές τάσεις, και εκφράζεται περισσότερο στο αισθητικό και όχι στο θεωρητικό πεδίο μέσω μιας καινούργιας πολιτικής συμπεριφοράς, μύθων, τελετών και συμβόλων, ως μια λαϊκή θρησκεία σχεδιασμένη για να εθίσει, να κοινωνικοποιήσει και να διοχετεύσει την πίστη των μαζών με στόχο τη δημιουργία του νέου “ανθρώπου”.
3. Μία κουλτούρα βασισμένη στη μυστικιστική σκέψη και στην τραγική και ακτιβιστική αίσθηση της ζωής. Μία κουλτούρα που γίνεται αντιληπτή ως η έκφραση της βούλησης για δύναμη, που βασιίζεται στο μύθο της νεότητας ως διαμορφωτή της ιστορίας και στη λατρεία της στρατιωτικοποίησης της πολιτικής σαν ένα μοντέλο ζωής και συλλογικής δράσης.
4. Μία ολοκληρωτική αντίληψη της προτεραιότητας της πολιτικής, νοουμένης ως μιας εμπειρίας που θα αποτελέσει τη συγχώνευση του ατόμου και των μαζών σε μία οργανική και μυστικιστική ένωση του έθνους ως μιας εθνοτικής και ηθικής κοινότητας, υιοθετώντας διακρίσεις και διώξεις εναντίον εκείνων που θεωρούνται ότι βρίσκονται έξω από αυτή την κοινότητα είτε ως εχθροί του καθεστώτος είτε ως μέλη φυλών που θεωρούνται κατώτερες ή επικίνδυνες για την ενότητα του έθνους.
5. Μία πολιτική ηθική που βασιίζεται στην ολοκληρωτική αφοσίωση στην εθνική κοινότητα, στην πειθαρχία, την

- αρρενωπότητα, τη συντροφικότητα, και το πνεύμα του πολεμιστή.
6. Ένα και μοναδικό κρατικό κόμμα που έχει ως σκοπό του την ένοπλη άμυνα του καθεστώτος, την επιλογή των ανώτερων κρατικών αξιωματούχων του και την οργάνωση των μαζών στο κράτος μέσω της μόνιμης κινητοποίησης των συναισθημάτων και της πίστης.
 7. Ένας αστυνομικός μηχανισμός που αποτρέπει, ελέγχει και καταστέλλει τη διαφωνία και την αντιπολίτευση, ακόμα και με τη χρήση της οργανωμένης τρομοκρατίας.
 8. Ένα πολιτικό σύστημα οργανωμένο σε μια ιεραρχία λειτουργιών που καθορίζονται από την κορυφή και έχουν ως επιστέγασμα τη μορφή του "ηγέτη", ενδεδυμένου με ένα ιερό χάρισμα, που διατάσσει, κατευθύνει και συντονίζει τη δράση του κόμματος και του καθεστώτος.
 9. Μια κορπορατιστική οργάνωση της οικονομίας που καταργεί την ελευθερία των συνδικάτων, διευρύνει το πεδίο της κρατικής παρέμβασης και θέλει να πετύχει, βασιζόμενη στις αρχές της τεχνοκρατίας και της αλληλεγγύης, τη συνεργασία των "παραγωγικών τομέων" υπό τον έλεγχο του καθεστώτος, ώστε να επιτύχει τους στόχους της όσον αφορά την εξουσία, και, παρ' όλ' αυτά, να διατηρήσει την ατομική ιδιοκτησία και τις ταξικές διαιρέσεις.
 10. Μία εξωτερική πολιτική εμπνευσμένη από το μύθο της εθνικής ισχύος και του εθνικού μεγαλείου με στόχο την ιμπεριαλιστική επέκταση».

Τα κοινά χαρακτηριστικά των φασιστικών κινημάτων συνίστανται σε φιλοσοφικά και ηθικά πιστεύω, σε ένα νέο προσανατολισμό της πολιτικής κουλτούρας και ιδεολογίας, σε κοινούς πολιτικούς στόχους, ένα σύνολο αποφάνσεων, κοινών απόψεων για το στυλ και νέους τρόπους οργάνωσης. Για έναν ορισμό με κριτήρια κοινά σε όλα τα φασιστικά κινήματα του

Μεσοπολέμου χρειάζεται να προσδιοριστούν κοινά ιδεολογικά σημεία και στόχοι, φασιστικές αποφάνσεις και κοινά γνωρίσματα συμπεριφοράς και οργάνωσης. Η περιγραφική τυπολογία που ακολουθεί δεν προτείνει την καθιέρωση μιας άκαμπτης και παγιωμένης κατηγοριοποίησης, αλλά μια περιγραφή ευρέως φάσματος που αφενός προσδιορίζει φασιστικά κινήματα που μπορεί και να διαφέρουν μεταξύ τους, και αφετέρου τα διακρίνει από άλλα είδη επαναστατικών ή εθνικιστικών κινήματων.

Τυπολογική περιγραφή του φασισμού

«Α. Ιδεολογία και στόχοι:

Υιοθέτηση μιας ιδεαλιστικής, βιταλιστικής και βολονταριστικής φιλοσοφίας, που συνήθως εμπεριέχει την προσπάθεια πραγματοποίησης μιας καινούργιας νεωτερικής, αυτοκαθοριζόμενης και κοσμικής κουλτούρας. Δημιουργία ενός καινούργιου εθνικιστικού αυταρχικού κράτους που δεν βασίζεται σε παραδοσιακές αρχές ή μοντέλα.

Οργάνωση μιας ισχυρά ρυθμιζόμενης, πολυταξικής, ενοποιημένης εθνικής οικονομικής δομής, είτε αυτή αποκαλείται εθνική - κορπορατιστική, εθνικοσοσιαλιστική, ή εθνικοσυνδικαλιστική.

Θετική αποτίμηση και χρήση, ή επιθυμία για χρήση, της βίας και του πολέμου.

Ο στόχος της αυτοκρατορικής εξάπλωσης, της επέκτασης ή της ριζικής αλλαγής της σχέσης του έθνους με άλλες δυνάμεις.

Β. Οι φασιστικές αποφάνσεις

Αντιφιλελευθερισμός.

Αντικομμουνισμός.

Αντισυντηρητισμός (αν και οι φασιστικές ομάδες ήταν πρόθυμες για συμμαχία με άλλες δυνάμεις, κυρίως της Δεξιάς).

Γ. Συμπεριφορά και οργάνωση:

Προσπάθεια για μαζική κινητοποίηση με τη στρατιωτικοποίηση των πολιτικών σχέσεων και συμπεριφορών με στόχο τη δημιουργία μιας μαζικής κομματικής πολιτοφυλακής. Έμφαση στην αισθητική διάσταση των συγκεντρώσεων, των συμβόλων και της πολιτικής λειτουργίας, που τονίζει συναισθηματικές και μυστικιστικές πλευρές.

Ακροαίος τονισμός του ανδρισμού και της κυριαρχίας πάνω στη γυναίκα, και παράλληλη υιοθέτηση μιας έντονα οργανικής θεώρησης της κοινωνίας.

Εκθειασμός της νεότητας σε σχέση με όλες τις άλλες φάσεις της ζωής, έμφαση στη σύγκρουση των γενεών, τουλάχιστον στην αρχική φάση της επίτευξης της πολιτικής αλλαγής. Μια ιδιαίτερη τάση προς αυταρχικές, χαρισματικές και προσωπικές μορφές διοίκησης, ανεξαρτήτως του εάν η διοίκηση αρχικά υπήρξε σε κάποιο βαθμό αιρετή».

Υπάρχουν κινήματα που μπορεί να εμπεριέχουν περισσότερα δόγματα ή άλλα που να προχωρούν πέρα από αυτά και παρομοίως κάποιο κίνημα που να διαφέρει σε ένα - δυο χαρακτηριστικά, αλλά να συμμορφώνεται γενικότερα με τον ιδεότυπο. Ο **R. Griffin** υπενθυμίζει ότι όλες οι ιδεολογίες περιέχουν μη ορθολογικά και ανορθολογικά στοιχεία και τείνουν προς τις ουτοπίες, όπως η φασιστική ιδεολογία, πολύ πιο εκλεκτική και μη ορθολογική από άλλες, αλλά αυτές οι ιδιότητες δεν εμπόδισαν τη γέννηση και την περιορισμένη ανάπτυξή της.

Ο ακροαίος εθνικισμός των φασιστικών κινήματων δημιούργησε για το καθένα ευδιάκριτα χαρακτηριστικά γνωρίσματα, αρκετά για να γίνει κατανοητό ότι μια φασιστική οργάνωση έτεινε να διαφέρει περισσότερο από τις υπόλοιπες των άλλων χωρών, δίχως η διαφορετική έμφαση να αλλοιώνει την

κοινή φυσιογνωμία που βασίζεται σε κοινά φασιστικά «πιστεύω» και αξίες.

Η φασιστική ιδεολογία ήταν κοσμική, βασιζόταν όμως στο βιταλισμό και τον ιδεαλισμό, την άρνηση του οικονομικού ντετερμινισμού, με στόχο έναν καινούργιο άνθρωπο και πολιτισμό που στοχεύει στο ξεπέρασμα των ορίων του παρελθόντος, για ένα καινούργιο ανώτερο πολιτισμό που θα εμπειρεύει τον άνθρωπο ως ολότητα.

Ο φασισμός δεν ήταν μηδενιστικός, όπως ισχυρίζονται κάποιοι, αλλά απέρριπτε κατεστημένες αξίες και ήταν έτοιμος να προχωρήσει σε ενέργειες ολικής καταστροφής και μαζικές δολοφονίες υπό το μανδύα της «δημιουργικής καταστροφής» για την επίτευξη της ουτοπίας του, όπως οι κομμουνιστές δολοφόνησαν εκατομμύρια στο όνομα της εξισωτικής ουτοπίας.

Η απόκλιση των φασιστικών ιδεών από της σύγχρονης κουλτούρας έγκειται στην απόρριψη του ορθολογισμού, του υλισμού και του εξισωτισμού που αντικαθίστανται από εγγενώς νεωτερικές ιδέες, όπως ο βιταλισμός, ο ιδεαλισμός

και η βούληση για δύναμη, φιλοδοξώντας να αναβιώσουν την ουσία του φυσικού και της ανθρώπινης φύσης, σε αντίθεση με την κουλτούρα του υλισμού και του εγωτισμού. Έτσι, ο «νέος άνθρωπος» θα γινόταν ικανός να προχωρά πέρα από τον εαυτό του και να θυσιάζει

3. Ο άνθρωπος θυσιάζεται για το «νέο
άνθρωπο».

τον εαυτό του στο όνομα τέτοιων ιδεωδών.

Τούτες οι νεωτερικές διατυπώσεις απέρριπταν τον υλισμό του 19^{ου} αιώνα, χωρίς επιστροφή στις παραδοσιακές αξίες του

δυτικού κόσμου του 18^{ου} αιώνα, αλλά προωθώντας μια νεωτε-
ρική, αθεϊστική ή αγνωστικιστική υπερβατικότητα που, όπως
πολύ σωστά, επισημαίνουντάς την ο **R. Griffin** παρατηρεί ότι το
φασιστικό δόγμα προωθεί ταυτόχρονα την αυτοεπιβεβαίωση και
την αυθυπέμβαση. Η τυπική για τα ουτοπιστικά κινήματα
προβολή της μεσσιανικής αποστολής αποτελεί σημείο συνάντη-
σής τους με ορισμένες θρησκευτικές ομάδες.

Θεμελιώδης για το φασισμό ήταν η δημιουργία της
«θρησκείας των πολιτών», με ένα σύστημα μύθων που θα
ενοποιούσαν τη φασιστική ελίτ με τους οπαδούς της και θα
συνένωναν σε μια κοινή πίστη το έθνος, ώστε η «θρησκεία των
πολιτών» να αντικαταστήσει την προηγούμενη υπερκοσμική
θρησκεία ή έστω να την υποβαθμίσει σε ένα μηδαμινό ρόλο. Ο
φασισμός προϋποθέτει ένα μεταθρησκευτικό, εκκοσμικευμένο,
εγκόσμιο πλαίσιο αναφοράς που προσελκύει οπαδούς με το μύθο
του περί εγκόσμιας υπερβατικότητας μόνο μετά την εξάλειψη
της θρησκευτικής υπερκοσμικής υπερβατικότητας, δημιουργών-
τας μη ορθολογικές μυθικές δομές για όσους είχαν απαρνηθεί
τις παραδοσιακές θρησκευτικές, γιατί μόνο τότε επιτυγχάνει
πολιτικά και ιδεολογικά.

Οι φασίστες ήταν ασαφείς για τη μορφή της ουτοπίας
τους, επειδή βασιζόμενοι στο βιταλισμό και το δυναμισμό είχαν
μια αντίληψη «διαρκούς επανάστασης», η οποία εξ' ορισμού δεν
μπορούσε να πάρει καθαρή τελική μορφή, αφού δεν επιδίωκαν
κάτι τόσο ξεκάθαρο όσο η αταξική κοινωνία των μαρξιστών ή
η ακρατική κοινωνία των αναρχικών, αλλά έναν επεκτατικό
εθνικισμό, οικοδομημένο σε μια άενη αναζήτηση καινούργιων
εκφράσεων, με αποτέλεσμα ο εγγενής ανορθολογισμός που
γεννούσε αυτή η δυναμική να είναι το μεγαλύτερο μειονέ-
κτημα που τα φασιστικά κινήματα έπρεπε να ξεπεράσουν.

Κοινό στοιχείο των φασιστικών κινήματων ήταν μια νέα λειτουργική σχέση κοινωνικού και οικονομικού συστήματος, εξαλείφοντας την αυτονομία ή την ύπαρξη μεγάλης κλίμακας καπιταλισμού και μεγάλης βιομηχανίας, αλλοιώνοντας την κοινωνική δομή και δημιουργώντας κοινοτική παραγωγική σχέση με χρήση νέων προτεραιοτήτων, ιδεωδών και εκτεταμένου κυβερνητικού ελέγχου και ρυθμίσεων.

Ακόμη πιο σημαντικό στοιχείο του φασιστικού δόγματος ήταν η θετική αξιολόγηση της βίας και του αγώνα. Αν και όλα τα επαναστατικά κινήματα είχαν ασκήσει βία σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό και μάλιστα κάποια λενινιστικά καθεστώτα, σύμφωνα με τα λόγια ενός παλιού μπολσεβίκου, τον «δίχως όρια εξαναγκασμό», το διακριτικό γνώρισμα της φασιστικής βίας ήταν η θετική και θεραπευτική αξία της για την υγεία της εθνικής κοινωνίας, όσον αφορά μια συγκεκριμένη ποσότητα συνεχούς βίαιου αγώνα, σύμφωνα με το σορελισμό και τον ακραίο κοινωνικό δαρβινισμό.

4. Θετική η αξιολόγηση της βίας από το φασιστικό δόγμα.

Όλα τα φασιστικά κινήματα ήταν εθνοτικά και ακραία εθνικιστικά, με εγγενή τα δόγματα της φυλετικής υπεροχής για τα έθνη τους και του ρατσισμού για τα άλλα έθνη. Καθώς δε, μπήκαν αργοπορημένα στην πολιτική σκηνή, τα μετά τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο φασιστικά κινήματα επέδειξαν εξαιρετική εχθρότητα για τα πολιτικά ρεύματα της Αριστεράς, της Δεξιάς και του Κέντρου, με αποτέλεσμα, ελλείψει συμμάχων στον αγώνα για εξουσία, οι φασίστες στην Ιταλία να συνάψουν βραχύβια

συμμαχία με την Κεντροδεξιά και στην Πορτογαλία με την αναρχική Αριστερά, αν και τις περισσότερες φορές οι σύμμαχοί τους βρίσκονταν στη ριζοσπαστική (=ακραία) αυταρχική Δεξιά.

Ο ιταλικός φασισμός καθορίστηκε σε ένα βαθμό από τη συνένωσή του με ένα από τα πιο δεξιά αυταρχικά ευρωπαϊκά κινήματα, την **Ιταλική Εθνικιστική Ένωση (ANI)**, παρόλο που οι ιδέες και οι στόχοι των φασιστών διέφεραν θεμελιωδώς από τους στόχους της αυταρχικής Δεξιάς και η υπέρβαση του δεξιόστροφου συντηρητισμού ήτανε πάντοτε παρούσα.

Τα περισσότερα φασιστικά κινήματα δεν κατόρθωσαν να κινητοποιήσουν τις μάζες σύμφωνα με το στόχο τους, ενώ παράλληλη υπήρξε η προσπάθεια του φασισμού να στρατιωτικοποιήσει την πολιτική σε έναν άνευ προηγουμένου βαθμό, καθιστώντας τις στρατιωτικές ομάδες κεντρικό στοιχείο της οργάνωσής του και τα στρατιωτικά διακριτικά και την ορολογία, κεντρικά στοιχεία για την ενίσχυση της εθνικιστικής λογικής και του συνεχούς αγώνα.

Οι καινοφανείς φασιστικές συγκεντρώσεις έκαναν εντύπωση στις δεκαετίες του '20 και του '30 και επειδή όλα τα μαζικά κινήματα χρησιμοποιούν σύμβολα και εφέ είναι δύσκολο να καταδειχθεί η εντελώς άλλη συμβολική των φασιστικών συγκεντρώσεων από των υπολοίπων. Όμως το τελείως διαφορετικό ήταν η μεγάλη έμφαση στις συγκεντρώσεις, τις πορείες, τα οπτικά σύμβολα, τις τελετές και τελετουργίες που ήταν κεντρικής σημασίας για τη φασιστική δραστηριότητα και πήγαιναν πολύ πέρα από την αντίστοιχη των αριστερών επαναστατικών κινήματων, με στόχο ο συμμετέχων να περιβληθεί από το μυ-

5. Έμφαση στις τελετές και τελετουργίες.

τας το απλό θέαμα, στοχεύει στην κανονιστική αισθητική της λατρείας της καλλιτεχνικής και πολιτικής ομορφιάς για τη δημιουργία της «πολιτικής της ομορφιάς» και ενός νέου οπτικού πλαισίου της δημόσιας ζωής.

Ο φασισμός αντλούσε τα στερεότυπα της ομορφιάς από τις νεοκλασικές και τις νεωτερικές εικόνες του 19^{ου} και των αρχών του 20^{ου} αιώνα με συνήθη μοτίβα την αναπαράσταση του αντρικού και του γυναικείου σώματος ως την επιτομή του αληθινού και φυσικού, σε στάσεις που έδιναν έμφαση στη μυϊκή δύναμη και σφριγηλότητα, που ισορροπούσαν από πειθαρχία και αυτοέλεγχο.

Εξίσου θεμελιώδες χαρακτηριστικό ήταν η εμμονή στον ανδρικό σοβινισμό και η ακραία προβολή της αρχής του ανδρισμού σε κάθε δραστηριότητα. Η καθιέρωση από τους φασίστες της αρρενωπότητας ως διαρκούς φετίχ του κινήματος, του προγράμματος και του ύφους τους πήγαζε από τη φασιστική στρατιωτικοποίηση της πολιτικής και την πίστη για συνεχή αγώνα.

Η φασιστική θεώρηση της κοινωνίας ήταν οργανική, με τις γυναίκες σε θέση υποδεέστερη από εκείνη που εξασφάλιζαν

στήριο της τελετουργίας που απευθυνόταν στην αισθητική, την πνευματική και την πολιτική του αντίληψη.

Αυτό αποκαλείται **θεατρική πολιτική** που, υπερβαίνον-

στους άντρες τα «δικαιώματα του αρσενικού», ώστε ο R. Griffin να κάνει λόγο για «ριζοσπαστικό μισογυνισμό ή φυγή από το θηλυκό, που καταδεικνύεται στον παθολογικό φόβο, του να χαθείς μέσα σε οποιαδήποτε εξωτερική πραγματικότητα που σχετίζεται με την ηπιότητα, τη διάλυση, ή το ανεξέλεγκτο». Κανένα άλλο κίνημα δεν εξέφρασε τέτοιο απόλυτο τρόμο μπροστά και στην ελάχιστη ένδειξη ανδρογυνισμού.

Αν και όλα τα επαναστατικά κινήματα απευθύνονταν στη νεολαία και βασιζόνταν στους νεαρούς ακτιβιστές, ο φασιστικός εκθειασμός της νεότητας

6. Εκθειασμός της νεότητας.

ήταν μοναδικός στο ότι εκθείαζε τη νεότητα σε πολύ υψηλότερο βαθμό από κάθε άλλη πολιτική δύναμη που βασιζόταν στη σύγκρουση των γενεών, επειδή οι κατεστημένες δυνάμεις (συμπεριλαμβανομένης και της Αριστεράς) ταυτίζονταν με την πιο γερασμένη προπολεμική γενιά, καθώς επίσης και στην οργανική σύλληψη του έθνους με τη νεολαία να αποτελεί την καινούργια πνοή του, υπερέχοντας στους αγώνες και τη στρατιωτικοποίησή του.

Από την άποψη ότι όλα σχεδόν τα κόμματα και κινήματα βασιζόνταν στις ελίτ και την ηγεσία, αλλά μερικά ωθούν στα άκρα αυτό το γεγονός, το πιο ξεχωριστό γνώρισμα του φασισμού ήταν ο τρόπος που συνδύαζε ελιτισμό και λαϊκισμό, συνοδεύοντας την επίκληση στο λαό και το έθνος για ενσωμάτωση των μαζών στη φασιστική δομή και μύθο με την έντονη

έμφαση στο ρόλο μιας ελίτ εξαιρετικά φασιστικής και απαραίτητης για κάθε επίτευγμα.

Η ισχυρή αυταρχική ηγεσία και η προσωπολατρία του ηγέτη δεν περιορίζονταν στα φασιστικά κινήματα, που τα περισσότερα ξεκίνησαν με εκλεγμένη ηγεσία από την κομματική ελίτ, αλλά η γενική τάση εκθιασμού της ηγεσίας, της ιεραρχίας και της υποταγής σήμαινε την αποδοχή από όλα τα φασιστικά κινήματα παραλλαγών της αρχής του Φύρερ, προσβλέποντας στο δημιουργικό ρόλο της ηγεσίας, παρά στην προηγούμενη ιδεολογία ή στη γραφειοκρατικοποιημένη κομματική γραμμή.

Εν κατακλείδι, εάν όλα αυτά τα χαρακτηριστικά μπορούν να συντεθούν σε έναν ακριβέστερο ορισμό, ο φασισμός μπορεί να οριστεί ως:

«μια μορφή επαναστατικού υπερεθνικισμού που στοχεύει στην εθνική αναγέννηση, βασίζεται κατά κύριο λόγο σε μια βιταλιστική φιλοσοφία, δομείται πάνω στον ακραίο ελιτισμό, τη μαζική κινητοποίηση και την αρχή του Φύρερ, ενώ εκθειάζει τη βία τόσο ως σκοπό όσο και ως μέσο, τείνοντας να θέσει ως κανόνα τον πόλεμο ή και τις στρατιωτικές αρετές».

II. ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ ΤΟΥ ΦΑΣΙΣΜΟΥ

Εθνικισμός, ιμπεριαλισμός, σοσιαλισμός, κομμουνισμός και αναρχισμός κυοφορήθηκαν στη διάρκεια του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα και συνέβαλαν στις σφοδρότατες συγκρούσεις των δύο Παγκόσμιων Πολέμων από το 1914 έως το 1945 και των ενδοκρατικών πολιτικοκοινωνικών διαμαχών.

Ο φασισμός, η μόνη καινούργια πολιτική δύναμη, νεόκοπη και φαινομενικά πρωτότυπη, προερχόμενη από τις συγκρούσεις των γενεών είχε τις ρίζες του στους νεωτερισμούς του τέλους του 19^{ου} και των αρχών του 20^{ου} αιώνα, και ειδικά στα νέα δόγματα και τις αντιλήψεις των πολιτιστικών αλλαγών της δεκαετίας του 1890 και των επόμενων χρόνων.

Η εποχή της γενιάς πριν το 1914, αν και θεωρήθηκε εποχή σταθερότητας και ευημερίας, υπήρξε η περίοδος με τις σφοδρότερες μέχρι τότε αλλαγές στην ιστορία, με τους φυσικούς όρους ζωής να μεταβάλλονται με πρωτόγνωρη ταχύτητα και τις πολιτιστικές και πνευματικές βάσεις της κοσμοαντίληψης του 19^{ου} αιώνα να αμφισβητούνται και να υπονομεύονται.

Στον ύστερο 19^ο αιώνα πραγματοποιείται η «δεύτερη βιομηχανική επανάσταση» με εξάπλωση της βαριάς βιομηχανίας, των τεχνολογικών καινοτομιών, την ηλεκτροδότηση μεγάλης κλίμακας, την επανάσταση στις επικοινωνίες και μεταφορές, την επέκταση του τηλέγραφου και του τηλεφώνου, τις γραμμές καλωδίων, τα υπερωκεάνια υψηλής ταχύτητας, τα αυτοκίνητα και αεροπλάνα.

7. Εξάπλωση της βαριάς βιομηχανίας.

Στο διάστημα 1895 και 1897 ανακαλύπτονται οι ακτίνες Χ, η ραδιοακτινοβολία, το ηλεκτρόνιο.

Ανακαλύψεις πραγματοποιούνται και στους τομείς της

χημείας και της φυσικής, ενώ στο χώρο των κοινωνικών επιστημών γίνεται λόγος για τη χρυσή εποχή της κοινωνιολογίας με τη διαμόρφωση των θεωριών των Τένις, Ντιρκέιμ, Ζίμελ, Παρέτο κ.α.

8. Εμίλ Ντιρκέιμ Οι βαθιές αλλαγές στην κοινωνική δομή αποδίδονται στην άνευ προηγουμένου αστικοποίηση και ανάπτυξη της εργατικής τάξης και την επέκταση των μεσαίων στρωμάτων.

Τελικώς, το *fin de siècle* αναδείχθηκε σε εποχή των μαζών με την ανάδυση της μαζικής κοινωνίας, την εμπορική μαζική κατανάλωση και τη μαζική βιομηχανική παραγωγή που είχαν ως αποτέλεσμα τη νέα μαζική κουλτούρα των Μ.Μ.Ε. και την «εποχή της εικόνας» με τον κινηματογράφο.

Κι ενώ ο Γάλλος συγγραφέας Σαρλ Πτεγκί στα 1900 επισημαίνει ότι ο κόσμος είχε αλλάξει στα προηγούμενα 30 χρόνια περισσότερο από ό,τι στις δύο χιλιετίες μετά το Χριστό, αυτού του είδους η αλλαγή έγινε αιτία πρόκλησης της αίσθησης επιτάχυνσης της ιστορίας και του μετασχηματισμού της κοινωνίας και της κουλτούρας.

Ριζοσπαστικές καινοτομίες στη σκέψη σφραγίζουν το *fin de siècle* (=τέλος του αιώνα) με την απόρριψη μέρους των θεωριών του φιλελευθερισμού, του υλισμού και της επιστήμης, και την αντικατάστασή τους με τον υποκειμενισμό, το συναισθηματισμό, τον ανορθολογισμό και το βιταλισμό με αποτέλεσμα τη «διανοητική κρίση της δεκαετίας του 1890», όπως τη

χαρακτήρισε ένας ιστορικός, αν και οι δραστικές καινοτομίες στοχαστών, συγγραφέων, καλλιτεχνών δεν ήταν αποδεκτές από την πλειοψηφία διανοούμενων και καλλιτεχνών.

Σημαντικότερος προάγγελος των νέων τάσεων ήταν ο Γερμανός φιλόσοφος Φρίντριχ Νίτσε που ανήγγειλε το θάνατο του Θεού, αποκτη-ρύσσοντας παράλληλα υλισμό και ορθολογισμό του 19^{ου} αιώνα, την ψυχολογία του Κοπιαδιού, της σύγχρονης δημοκρατίας και του κολεκτιβισμού, υιοθετώντας ως πρωταρχικό ένστικτο τη «θέληση για δύναμη» με τη «μεταρσίωση όλων των αξιών» και την κυριαρχία του υγιούς ενστίκτου για δύναμη και εξάπλωση με στόχο την επίτευξη του «Υπεράνθρωπου», ενός ανώτερου είδους ανθρώπου που έχει επιτελέσει το σκοπό της ύπαρξής του δια της υπέρβασης της ανθρώπινης φύσης.

Τον ύστερο 19^ο αιώνα συναντάται γενικότερα η τάση απομάκρυνσης από την ορθολογική και θετικιστική φιλοσοφία σε πολλούς στοχαστές στη Γερμανία, την Ιταλία, τη Γαλλία αλλά και σε άλλες μικρότερες χώρες, ενώ μετά το γύρισμα του αιώνα ο φιλόσοφος με τη μεγαλύτερη επιρροή υπήρξε ο Ανρί Μπερξόν που θεωρούσε το ζωτικό ένστικτο απαρχή της ζωής, απορρίπτοντας παράλληλα τις αλληλουχίες υλισμού - ντετερμινισμού. Η αυξανόμενη «εξέγερση ενάντια στο θετικισμό» έδινε έμφαση στις νεο-ιδεαλιστικές προσεγγίσεις της ζωής, αν και προσπάθεια επιβεβαίωσης της ορθολογικής και θετικιστικής σκέψης έγινε από κύκλους διανοουμένων και στην Αγγλία και

αλλού. Παρόλα τούτα, σε κάποιους χώρους οι θεωρίες του βιταλισμού και της «φιλοσοφίας της ζωής» αντικατέστησαν τον υλισμό, τον ορθολογισμό, τον πραγματισμό, με έμφαση στις νέες αξίες και τη νέα ηθική, φαινόμενο εμφανέστατο στην Ιταλία, με το νεο-ιδεαλισμό να απαιτεί περισσότερα από έναν απλό υποκειμενισμό, με έντονα βολονταριστικό (=βουλησιαρχικό) προσανατολισμό και ηγέτη της νεο-ιδεαλιστικής φιλοσοφίας τον Μπενετέτο Κρότσε.

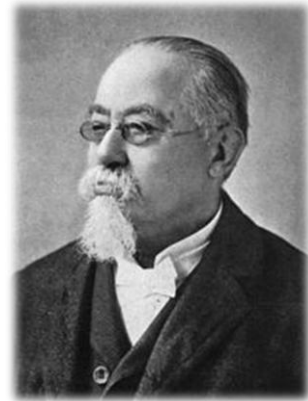
Έμφαση στο βιταλισμό και τον ολισμό, στη βιολογία και την ψυχιατρική παρατηρείται ιδιαίτερα έντονη στη Γερμανία και στην Αυστρία, με μια προσέγγιση που θεωρούσε ότι οι βιταλιστικές ζωϊκές δυνάμεις επηρέαζαν σε σημαντικό βαθμό το φυσικό και χημικό κόσμο, με τη νέα φυσιολογία να τείνει σε «δυναμικά προσανατολισμένα μοντέλα», τη φροϋδική ψυχαναλυτική ερμηνεία να ανατρέπει την κυρίαρχη μηχανιστική ψυχιατρική δίνοντας έμφαση στην ανάλυση του κινήτρου, του ζωικού ενστίκτου και του υποσυνείδητου και τη νέα βιολογία να επηρεάζει ευρύτερα, ιδιαίτερα στη Γερμανία, πολιτιστικές και κοινωνικές έννοιες, όπως «ολότητα» και «μοναδικότητα» με τις ολιστικές της ερμηνείες.

Η Φυσική ανέτρεπε τις παραδοσιακές αντιλήψεις περί ορθολογικού και μηχανιστικού κόσμου με τη θεωρία της σχετικότητας, την κβαντική μηχανική, την κυματιδιακή θεωρία, την αρχή της απροσδιοριστίας.

Στη λογοτεχνία, τη μουσική και τις τέχνες οι νέες τάσεις του νέο - ρομαντισμού και του μυστικισμού, με την εκθείαση των ενστίκτων και του τραγικού ηρωισμού του γερμανικού πα-

ρελθόντος, απομακρύνουν από το ρεαλισμό του 19^{ου} αιώνα, ενώ παράλληλα τα νέα στυλ ζωγραφικής απορρίπτουν το ρεαλισμό και στρέφονται στον εξπρεσιονισμό και την αφαιρετικότητα, προσπαθώντας να αποτυπώσουν τις εσωτερικές συναισθηματικές δυνάμεις, ακολουθούμενα από νέες συνθέσεις στη μουσική που χρησιμοποιεί εξωτικές κλίμακες, κλασματικούς τόνους και μικροτονικότητα.

Στις κοινωνικές επιστήμες θα αμφισβητηθούν κοινά παραδεδεγμένες υποθέσεις όπως λ.χ. η οικουμενική ηθική, της οποίας η ύπαρξη αμφισβητήθηκε από πολιτιστικούς ανθρωπολόγους, όπως τον Ιταλό εγκληματολόγο Τσέζαρε Λομπρόζο, ο οποίος, αμφισβητώντας τον ορθολογισμό της συναισθηματικής και νοητικής υπόστασης του ανθρώπινου προσώπου, επιδίωξε τον ορισμό του εγγενώς εγκληματικού προσώπου.

10. Τσέζαρε Λομπρόζο

Από την άλλη, νέοι ερευνητές της κοινωνικής ψυχολογίας ασχολήθηκαν με την ερμηνεία της σκέψης και του συναισθήματος του πλήθους. Ο Λε Μπον συμπέρανε ότι τα πλήθη συμπεριφέρονταν ανορθολογικά με ροπή στη μαζική υστερία, αντίληψη που τον οδήγησε στη θεωρητικοποίηση της ανάγκης της ισχυρής ηγεσίας στην κοινωνία.

Η νέα ιταλική σχολή της πολιτικής κοινωνιολογίας, που εκπροσωπήθηκε από τους Γκαετάνο Μόσκα, Βιλφρέντο Παρέτο και Ρόμπερτ Μίχελς, επισήμανε τη ματαιότητα ενός σταθερού πολιτικού δόγματος (φιλελευθερισμού, δημοκρατίας, σοσιαλι-

11. Βιλφρέντο Παρέτο

σμού) και το ρόλο της ηγεσίας, υποβάλλοντας σε οξύτατη κριτική τα κοινοβουλευτικά πολιτεύματα, ιδίως της Ιταλίας, επιβεβαιώνοντας την ανάγκη κυριαρχίας των ελίτ σε όλα τα συστήματα. Για το Μόσκα η ιδέα των δικαιωμάτων του ανθρώπου ήταν αντιεπισημονική, για τον **Βιλφρέντο Παρέτο** δημοκρατία και σοσιαλισμός ήταν απλά μύθοι, ενώ η πολιτική, επειδή βασιζόταν στο συναίσθημα, χρειαζόταν ένα φωτισμένο σύστημα ισχυρής εξουσίας, δόγματα που παρόμοιά τους υποστηρίχτηκαν και αλλού.

Ακόμη και ένας ορθολογιστής κοινωνιολόγος, όπως ο Μαξ Βέμπερ, στρέφεται προς μια χαρισματική ηγεσία ως λύση απαγκίστρωσης της κυβέρνησης από μια γραφειοκρατική μετριοκρατία.

Η αναθεώρηση του μαρξιστικού δόγματος εισήγαγε μη ορθολογικές προσεγγίσεις στην κινητοποίηση και οργάνωση των συνδικάτων, τονίζοντας τη σημασία των μύθων, των συμβόλων και των συναισθηματικών εκκλήσεων, ιδίως της βίας. Με την υιοθέτηση των σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων από τον ευρωπαϊκό μαρξισμό πριν από το 1900, όλο και περισσότερο προσαρμοσμένων στον φιλελεύθερο κοινοβουλευτισμό και σε *de facto* εξελικτική πολιτική, η συναίνεση αμφισβητήθηκε μετά το τέλος του αιώνα από πολλά μέρη, όπως από την κεντρική και ανατολική Ευρώπη, όπου οι επαναστατημένοι ηγέτες επέμεναν να προσανατολιστεί ο σοσιαλισμός προς την επαναστατική δράση, να γίνει «απλώς δημοκρατικός» και να

προετοιμαστεί για την καταστροφή και αντικατάσταση του καπιταλισμού, ενώ ο Λένιν απέρριπτε τη σοσιαλδημοκρατία και όλοι στη θεωρία διατηρούσαν το οικουμενικό, ορθολογιστικό και υλιστικό μοντέλο οργάνωσης του μαρξισμού.

Ο Ζορζ Σορέλ, συνταξιούχος μηχανικός, σε σειρά γραπτών του μετά το 1901 προχώρησε ακόμη περισσότερο σε μια θεμελιακή αναθεώρηση του σοσιαλισμού σε Γαλλία και Ιταλία, πιστεύοντας ότι η «παρακμή» του μαρξισμού θα ξεπερνιόταν με την αναδόμηση του επαναστατικού σοσιαλισμού σε τρεις κατευθύνσεις: οικονομικά με την αποδοχή της ελεύθερης αγοράς και του ανταγωνισμού, στοχεύοντας στην όξυνση της αντίθεσης μπουρζουαζίας και προλεταριάτου και κατά συνέπεια στη προώθηση χειραφέτησης του προλεταριάτου, πολιτιστικά με την υιοθέτηση της κουλτούρας και ψυχολογίας των ηθικών και συναισθηματικών δυνάμεων που διέθεταν ο ιδεαλισμός και ο μύθος, και πολιτικά με την απόρριψη από τον επαναστατικό σοσιαλισμό της παγίδας της φιλελεύθερης δημοκρατίας υπέρ της άμεσης δράσης.

12. Ζορζ Σορέλ

Στο έργο του για την πραγματεία πάνω στη βία (1908) ο Ζορζ Σορέλ τονίζει εμφαντικά την «ηθική» βία και το ρόλο της στη δημιουργία σοβαρότητας, αφοσίωσης, σκοπού, αλληλεγγύης, δέσμευσης, θεωρώντας την όχι ως απλά αναγκαίο κακό, αλλά δημιουργική σύγκρουση ομάδων με τόσο ευεργετικές συνέπειες που καμιά άλλη δράση δεν μπορεί να παράγει και γι' αυτό η βία, ως αγαθό καθεαυτή, παράγει το α-

ανέφικτο για οποιαδήποτε άλλη δύναμη, μια πρώτη θεωρητική διατύπωση του βασικού για το φασισμό δόγματος *mutatis mutandis* (=αυτά που έχουν αλλάξει, πρέπει ν' αλλάξουν).

Θεωρώντας ότι ο Μαρξ δεν κατάφερε να προβλέψει την άνοδο της μεταρρυθμιστικής μπουρζουαζίας και των παραχωρήσεων της για τη διατήρηση των κοινωνικών ισορροπιών, ο Σορέλ εισηγήθηκε τη νέα επαναστατική συνείδηση ως δημιούργημα της βίας και την απόρριψη του υλισμού και ορθολογισμού στο όνομα ενός ηρωικού πεσιμισμού (=απαισιοδοξίας) γενεσιουργού του ηρωισμού, της θυσίας και του ασκητισμού. Τα δόγματα του Ζορζ Σορέλ επέδρασαν στο συνδικαλισμό της Ιταλίας που ασπάζονταν μη ορθολογικές προσεγγίσεις της κοινωνικής οργάνωσης, ιδιαίτερα το μύθο, το συμβολισμό, και το συναίσθημα.

Ωστόσο, μεγαλύτερη επιρροή από τις νέες επαναστατικές ιδέες απέκτησαν ψευδοεπιστημονικές θεωρίες χυδαίων και εκλαϊκευμένων γραπτών περί φυλής, ελιτισμού, ιεραρχίας και εξιδανίκευσης του πολέμου και της βίας ενάντια στο φιλελευθερισμό, τη δημοκρατία και τον εξισωτισμό που προωθούσε η επιστήμη του 19^{ου} αιώνα, με τον κοινωνικό δαρβινισμό σε πλήρη άνθηση στα τέλη του 19^{ου} αιώνα να παράγει ψευδεπίγραφες επιστημονικές αντιλήψεις βάσει αποσπασματικών στοιχείων της ανθρωπολογίας και ζωολογίας με προπαγανδιστές τον ψυχοφυσιολόγο Ζιλ Σουρί στη Γαλλία και τον ζωολόγο Ερνστ Χέκελ στη Γερμανία, ο οποίος στο έργο του «Το αίνιγμα του Σύμπαντος» το 1900, που έκανε τρομακτικές πωλήσεις, τόνιζε την ανάγκη

ενίσχυσης της φυλής μέσω ενός ισχυρού αυταρχικού κράτους.

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα η ενότητα της φύσης αποκτούσε όλο και περισσότερους θιασώτες, γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα τη διασύνδεση του ιδεώδους με το φυσικό και του φυσικού με το κοινωνικό, ώστε να αποκαλυφθεί η ενότητα και η κρυμμένη ουσία της «φύσης», ιδέες εξαιρετικά ενισχυτικές για τον εθνικισμό, αφού εκθειάζαν την ταυτότητα της βιολογικής ομάδας και τις οργανικές σχέσεις στο εσωτερικό των κοινωνιών και εθνών ως ολοκληρωμένων ολοτήτων, στοιχείο ενισχυτικό της τάξης, της εξουσίας και της ιεραρχίας, επειδή μόνο μέσω μιας πανίσχυρης εξουσίας θα επιβεβαιώνονταν οι οργανικές σχέσεις και η βιολογική ταυτότητα της ομάδας.

Οι στάσεις αυτού του είδους έφτασαν στα άκρα εξαιτίας της αντίληψης για τη φυλετική και κοινωνική παρακμή του δεύτερου μισού του 19^{ου} αιώνα, οφειλόμενη στη μαζική αστικοποίηση και την αύξηση της εγκληματικότητας, με αποτέλεσμα εγκληματολόγοι όπως ο Λομπρόζο να αναπτύσσουν ρατσιστικούς ανθρωπολογικούς ορισμούς του εγκληματικού

τύπου ανθρώπου, στον οποίο οφείλεται σε σημαντικό βαθμό ο φόβος για παρακμή της φυλής, εξαιτίας και των όρων της αστικοποιημένης ζωής που ευνοούσε την επιβίωση των α-

13. Ορισμοί του εγκληματικού τύπου ανθρώπου.

σθενεστέρων και λιγότερο ικανών, απόψεις που στην πιο εκλα-

ικευμένη εκδοχή τους αναπτύσσονται στο έργο του Μαξ Νορντάου «Εκφυλισμός» το 1892 και που ενίσχυσαν το αντίδοτο του εκφυλισμού, τον εθνικισμό.

Τα νέα φυλετικά δόγματα του «επιστημονικού ρατσισμού», που εισηγήθηκαν απολιτίκ μελετητές της συγκριτικής φυσιολογίας και της ανθρωπολογίας, απέκτησαν ευρεία απήχηση σε Γαλλία, Αγγλία, Γερμανία, Ηνωμένες Πολιτείες και αλλού, με πολλούς συγγραφείς να προσπαθούν να καθιερώσουν επιστημονικά τις πιο χυδαίες φυλετικές, περί διαφορών και ιεραρχιών, αντιλήψεις, αν και πηγάζουν από το Διαφωτισμό του 18^{ου} αιώνα και αρχικά αναγνώριζαν όλους τους λαούς ως μέλη μιας και μοναδικής ανθρώπινης οικογένειας.

Κοινά αποδεκτός ως πατέρας των σύγχρονων ρατσιστικών διακρίσεων στην Ευρώπη θεωρείται ο Γάλλος κόμης **Αρτύρ ντε**

Γκομπινό με το έργο του «Πραγματεία πάνω στην ανισότητα των ανθρώπινων φυλών» το 1853, βάσει του οποίου διαίρουσε την ανθρωπότητα σε τρεις βασικές φυλές (λευκή, κίτρινη και μαύρη), υποστήριζε την απόλυτη ανωτερό-

14. Αρτύρ ντε Γκομπινό

τητα της λευκής (άριας) φυλής και την απόλυτη κατώτεροτητα της μαύρης φυλής με βαθύτατα πεσιμιστικά συμπεράσματα, εφόσον θεωρούσε ότι οι φυλές ήταν καταδικασμένες στη φθορά και τον εκφυλισμό λόγω της φυλετικής επιμιξίας, επειδή καμιά φυλή δεν θα κατορθώσει να διαφυλάξει την καθαρότητά της, όπως ακριβώς συνέβη και με τους Εβραίους που ο Γκομπινό αξιολογούσε αρχικά από τα τελειότερα παρακλάδια της λευκής

φυλής που τελικά, ως θύματα επιγαμίας, οδηγήθηκαν στην παρακμή.

Κάποιοι θεωρητικοί του φυλετισμού, ενώ απέρριπταν τον πεσιμισμό του Γκομπινό, τον χρησιμοποιούσαν ως έκκληση για εφαρμογή μιας ευγονικής φυλετικής πολιτικής διακρίσεων για την υπεράσπιση των υποτιθέμενων ανώτερων φυλών, όπως ο Γάλλος κόμης Ζορζ Βασέρ ντε Λεπούζ, ο οποίος διέδωσε ρατσιστικά δόγματα στη Γαλλία τον ύστερο 19^ο αιώνα, δαιμονοποιώντας τους Εβραίους ως την πιο επικίνδυνη φυλή λόγω του ρόλου της στην Ευρώπη.

Η φυλετική σκέψη επεκτάθηκε στην γερμανόφωνη Κεντρική Ευρώπη, εξελισσόμενη από τη διχοτόμηση σε άσπρο - μαύρο στο δόγμα του «μυστικιστικού ρατσισμού» που δημιούργησε κάθετες διακρίσεις των λευκών της Ευρώπης με την καθιέρωση της απόλυτης υπεροχής των Αρίων ή Γερμανών Ευρωπαίων σε σχέση με τους Σλάβους, Λατίνους ή τους βαλκανικούς λαούς.

Ο εκλαϊκευτής του «μυστικιστικού ρατσισμού» στη Γερμανία, ο γερμανοποιημένος Άγγλος Χιούστον Στιούαρτ Τσάμπερλεν, στο έργο του «Τα θεμέλια του 19^{ου} αιώνα» το 1899 κωδικοποίησε τα νωρίτερα ανεπτυγμένα, από το Βάγκνερ και άλλους, δόγματα του μυστικιστικού ρατσισμού, διατυπώνοντας πέρα από το φυλετικό άριο στερεότυπο του «ψηλός, ξανθός με μπλε μάτια» την ύπαρξη «φυλετικής ψυχής» στους Άριους, γεγονός που δημιούργησε μια «γερμανική θρησκεία», συσχετιζόμενη μερικώς και αορίστως

15. Χιούστον
Στιούαρτ
Τσάμπερλεν

με ένα «είδος Χριστιανισμού», η οποία θεωρούσε τον Εβραίο άσπονδο φυλετικό εχθρό ως τον έσχατο αντιχάριο επί γης.

Συνδυάζοντας ο Τσάμπερλεν κοινωνικό δαρβινισμό και ρατσισμό έδωσε έμφαση σ' έναν ατελείωτο αγώνα του αγνού Άριου εναντίον των Εβραίων και άλλων κατώτερων λαών, δημιουργώντας το σενάριο των φυλετικών πολέμων με έρεισμα το ρατσισμό, που αναπτύχθηκε πάνω σε πιο σύγχρονα και περισσότερο ρατσιστικά αντισημιτικά δόγματα, αναδεικνύοντας τον υφέρποντα και σε μεγάλο βαθμό σιγήσαντα αντισημιτισμό στο Διαφωτισμό του 18^{ου} αιώνα, καθώς και στο φιλελευθερισμό και ρομαντισμό του πρώτου μισού του 19^{ου} αιώνα, αντισημιτισμό που επανέκαμψε τις τελευταίες τέσσερις δεκαετίες του αιώνα, ενισχυόμενος από τη δεκαετία του 1890 και μετέπειτα με περισσότερο γνωστό νεοαντισημιτικό ντοκουμέντο το άθλια παραχαραγμένο από πράκτορες της ρωσικής μυστικής υπηρεσίας στο Παρίσι ανάμεσα στα 1894 και 1899 «Πρωτόκολλο των σοφών της Σιών», την υποτιθέμενη αυτοαποκάλυψη της εβραϊκής «παγκόσμιας συνωμοσίας».

Συνδετικός κρίκος μεταξύ παλιού και νέου αντισημιτισμού, πολύ πιο ρατσιστικού με θρησκευτική καθιέρωση των παραδοσιακών αντιεβραϊκών συναισθημάτων, ήταν ο χαρακτηρισμός των Εβραίων ως ξένων, ανατροπέων και καταστροφέων της ηθικής και του πολιτισμού, κατηγορία που αν και παραδοσιακά καταλογιζόταν στην εβραϊκή θρησκεία, τώρα αποδίδονταν στους ίδιους τους Εβραίους, επειδή αντιπροσώπευαν τον κοσμο-

πολιτισμό και τον υλισμό, αφού υποτίθεται ότι ανήγαγαν τα πάντα στο κέρδος, στο χρηματικό όφελος.

16. Τέλη του 19^{ου} αι. οι Εβραίοι χαρακτηρίστηκαν ανατρεπτική αντι-φυλή.

μονικές αντιλήψεις συγχέονταν με την εντυπωσιακή άνοδο του ενδιαφέροντος για τον αποκρυφισμό, ένα ενδιαφέρον που είχε αναπτυχθεί όλο το 19^ο αιώνα και σχετιζόταν με τη μασονία και τους «καλλιεργημένους».

Ο σκληρός πυρήνας του αποκρυφισμού αυξήθηκε τόσο ραγδαία που στα 1900 μετρούσε εκατομμύρια πιστών με εκατοντάδες δοξασίες, ενώ η αστρολογική δραστηριότητα πολλαπλασιάστηκε ταχύτατα, ώστε το 1925 η Γερμανική Αστρολογική Επιστημονική Εταιρεία να αριθμεί περισσότερα μέλη από όσα οι έξι μεγαλύτερες επιστημονικές εταιρείες. Βέβαια, η πλειοψηφία των οπαδών του αποκρυφισμού και των ανορθολογικών πεποιθήσεων ήταν μάλλον πολιτικά αβλαβείς, αλλά στην Κεντρική Ευρώπη όλο και περισσότερο συνδέονταν με φυλετικές ομάδες,

Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, οι Εβραίοι χαρακτηρίζονται ιδιαίτερη ανατρεπτική αντι-φυλή που συνωμοτούσε για την καταστροφή της καθαρότητας των ανώτερων φυλών και σε ακραίες περιπτώσεις οι ανορθολογικές ψευδοεπιστη-

17. Το 1925 η Γερμανική Αστρολογική Εταιρεία είχε περισσότερα μέλη από τις έξι μεγαλύτερες επιστημονικές εταιρείες.

κάνοντας φανερό πέρα από οποιαδήποτε πολιτική το ενδιαφέρον για καινούργιες προσεγγίσεις, αξίες και ένα νέο στυλ ζωής από την πλήξη που γεννούσε ο τρόπος ζωής της βιομηχανικής κοινωνίας και την απόρριψη από τη μεσαία κυρίως τάξη του καινούργιου αστικού περιβάλλοντος του *fin de siècle*.

Η πλήξη φυσικά αποτελούσε προνόμιο και πολυτέλεια της ελίτ και της αριστοκρατίας ολόκληρες χιλιετίες πριν, αλλά στη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα μόνο στην Ευρώπη το συγκεκριμένο προνόμιο και η πολυτέλεια επεκτάθηκε μαζί με τον ελεύθερο χρόνο στις μεσαίες τάξεις, με αποτέλεσμα η θλίψη να μεταβληθεί σε σύμπτωμα κατάθλιψης για μια ευρεία κοινωνική μειονότητα και το σύμπτωμα κατάθλιψης σε μνησικακία ενάντια στα αστικά ήθη, ερμηνευμένα ποικιλοτρόπως και αποκηρυσσόμενα ως αστικός ευσεβισμός, σεμνοτυφία, διπροσωπία και υποκρισία.

Παράλληλα, εμφανίστηκε ο σύγχρονος περιβαλλοντισμός, τις απόψεις του οποίου αρχικά ασπάζτηκαν ακραίες πτέρυγες της Αριστεράς και της Δεξιάς και αργότερα μαζικά κινήματα με πρώτους τους φασίστες. Στα τέλη του αιώνα, σε μεγάλα κομμάτια του αστικοποιημένου πληθυσμού, που διέθετε το χρόνο ν' αλλάξει πλευρές της ζωής του, αναζωπυρώθηκε το ενδιαφέρον για «φυσική ζωή», μια από τις ιδέες που επαναβεβαίωσαν την αξία του «φυσικού» στη διαδικασία αποκατάστασης των σχέσεων με τη φύση, με παράλληλο αυξημένο ενδιαφέρον για το απαλλαγμένο σώμα και τις αισθήσεις από τους περιορισμούς της ζωής στην πόλη, γεγονός που οδήγησε όχι μόνο σε υγιεινότερο τρόπο ζωής, αλλά και σε νέες

μορφές πολιτικής που μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο έγιναν αντικείμενο εκμετάλλευσης.

Αξίζει επίσης να σημειώσουμε στην τελευταία περίοδο του 19^{ου} αιώνα τη δημιουργία της νεολαϊστικής κουλτούρας του 20^{ου} αιώνα ως αποτέλεσμα της επέκτασης της οικονομικής ευμάρειας και του ελεύθερου χρόνου που συνέβαλαν στο διαχωρισμό της νεότητας ως προνομιούχου περιόδου του βίου για ένα σημαντικό κομμάτι της κοινωνίας. Η ανάπτυξη της νεολαϊστικής κουλτούρας ανακλούσε τάσεις, στυλ και αξίες που αργότερα θα χρησιμοποιούνταν για πολιτικούς σκοπούς.

Τον ύστερο 19^ο αιώνα διαδόθηκε η νέα θρησκεία της αρρενωπότητας ως αντίδραση στις εξισωτικές ομογενοποιητικές τάσεις της σύγχρονης κοινωνίας, και ενώ αρχικά η αρρενωπότητα αφορούσε στην ιδιωτική ζωή, εμπειρείχε σημαντικές συνέπειες για το милитарισμό και τον εθνικισμό με τους οποίους πολιτικά συσχετιζόνταν όλο και περισσότερο.

Ο ισχυρισμός για ύπαρξη πολιτιστικής κρίσης της ευρωπαϊκής κοινωνίας ανάμεσα στα 1890 και 1914 θα ακουγόταν ίσως υπερβολικός, αλλά οι αλλαγές του τρόπου ζωής τμημάτων των πολιτιστικών ελίτ ήταν εντυπωσιακές στην Κεντρική Ευρώπη, Ιταλία, Ρωσία και ως ένα βαθμό και στη Γαλλία, περιοχές όπου σταδιακά εμφανίστηκε και αναπτύχθηκε πνεύμα απόρριψης κυρίαρχων αξιών των προηγούμενων γενεών, όπως του ορθολογισμού, του θετικισμού, του υλισμού, και εχθρότητα ενάντια στη γραφειοκρατία και τον κοινοβουλευτισμό ταυτόχρονα με την τάση προς μια «απλή και καθαρή» ισότητα που συνόδευε το πνεύμα απόρριψης.

Η πολιτιστική κρίση του *fin de siècle*, με μεγαλύτερη απήχηση στην Ιταλία, έγινε αιτία πολλά μέρη της πολιτιστικής ελίτ να μετακινηθούν προς έναν πιο μαχητικό και βίαιο εθνικισμό, ώστε νεοϊδεαλιστές Ιταλοί φιλόσοφοι να στραφούν στην αντιθετικιστική εξέγερση, ενώ κοινωνικοί Ιταλοί επιστήμονες και θεωρητικοί, όπως οι Μόσκα, Παρέτο και Σκίπιο Σιγκέλε, ηγέτες των ελιτίστικων αντικοινοβουλευτικών θεωριών, να γίνουν οι σφοδρότεροι εχθροί του φιλελευθερισμού, του ανθρωπισμού και του ειρηνισμού της αστικής κουλτούρας, θεωρώντας τον ιμπεριαλισμό φυσικό επακόλουθο του επιθετικού εθνικισμού.

Διακεκριμένοι εκφραστές του νέου ρεύματος κυκλοφόρησαν την μοντερνιστική εφημερίδα «Leonardo» στη Φλωρεντία που εξυμνούσε την εθνική ιδιοφυΐα και την επέκταση, καθώς και το σημαντικότερο όργανο διάδοσης των ιδεών τους, το περιοδικό *La voce* (=η φωνή) το 1908 διδάσκοντας ελιτισμό, πόλεμο, «ιμπεριαλιστικό ιδεώδες» και αναγεννητική βία, διακηρύσσοντας έτσι την ανάγκη για μια εκκοσμικευμένη θρησκεία. Εκείνο που χρειαζόνταν ήταν το μεγάλο εθνικό εγχείρημα για την εσωτερική ενοποίηση της Ιταλίας, όπως το περιγράφει ενθουσιαστικά ο Παπίνι τον Οκτώβριο του 1913 στο φουτουριστικό περιοδικό *Lacerba*:

«Το μέλλον χρειάζεται αίμα. Χρειάζεται ανθρώπινα θύματα, χρειάζεται μακελειό. Εσωτερικός και εξωτερικός πόλεμος, επανάσταση, κατάκτηση: αυτή είναι η ιστορία [...]. Το αίμα είναι το κρασί των δυνατών λαών, και το αίμα είναι το λάδι για τα γρανάζια αυτής της μεγάλης μηχανής που πετά από το παρελθόν προς το μέλλον».

Το ίδιο σφοδρές υπήρξαν οι φωνές της Ιταλίας στην καλλιτεχνική αβανγκάρντ των αρχών του 20^{ου} αιώνα, όπου το φουτουριστικό κίνημα υμνούσε την καινοτομία, την ταχύτητα, τις μηχανές, και τις αλλαγές του 20^{ου} αιώνα, με τους Ιταλούς φουτουριστές - φλο-

18. Φουτουρισμός και καινοτομία.

γερούς εθνικιστές να προτείνουν «νέο περιεχόμενο και νέα μορφή» ως «μεταφυσικοί μοτοσικλετιστές», οραματιζόμενοι την Ιταλία, την ιστορική χώρα της ιδιοφυΐας, τη νέα μεγάλη «Τρίτη Ιταλία» (μετά τη Ρώμη και την Αναγέννηση) καθοδηγούμενη από μια νέα ελίτ από «νεαρές μεγαλοφυΐες» στον πόλεμο, την αυτοκρατορία, και το νέο εθνικό μεγαλείο. Οι φουτουριστές, που αρέσκονταν περισσότερο από τις υπόλοιπες αβανγκάρντ (=πρωτοποριακές) ομάδες στα ριζοσπαστικά μανιφέστα, συμφώνησαν ότι τα πενήντα περίπου μανιφέστα του ιταλικού φουτουρισμού που δημοσιεύτηκαν από το 1909 μέχρι το 1915, όταν η Ιταλία μπήκε στον Πόλεμο, αποτέλεσαν την κατεξοχήν λογοτεχνική εκδοχή του κινήματος, με πιο αιμοχαρή ρητορική από των υπόλοιπων εθνικιστών.

Το αρχικό φουτουριστικό μανιφέστο του 1909 διακήρυττε:

1. Θέλουμε να τραγουδήσουμε την αγάπη του κινδύνου, τη συνήθεια της ενεργητικότητας και της ταχύτητας.
2. Τα ουσιαστικά στοιχεία της ποίησής μας θα είναι το κουράγιο, το θράσος, και η εξέγερση.
3. [...] Θέλουμε να εκθειάσουμε τις επιθετικές συμπεριφορές, την πυρε-

19. Φουτουριστικό μανιφέστο

- τώδη εγρήγορση, την ασταμάτητη πορεία, το επικίνδυνο άλμα, το χαστούκι και το χτύπημα με τη γροθιά [...].
9. Θέλουμε να υμνήσουμε τον πόλεμο -τη μόνη θεραπεία για τον κόσμο- και το μιλιταρισμό, τον πατριωτισμό, την καταστροφική χειρονομία των αναρχικών, τις όμορφες ιδέες που σκοτώνουν και την περιφρόνηση για τις γυναίκες.
10. Θέλουμε να κατεδαφίσουμε τα μουσεία και τις βιβλιοθήκες, να πολεμήσουμε την ηθική, το φεμινισμό, και όλους τους καιροσκοπούς και χρησιμοθήρες δειλούς».

Στο παραπάνω μανιφέστο, δέκα χρόνια νωρίτερα δηλαδή, εντοπίζονται πολλά από τα στοιχεία του ιταλικού φασισμού του 1919.

Η αλλαγή στάσεων και ιδεών δημιούργησε διαφορετικό κλίμα σε μεγάλο κομμάτι της πολιτισμικής ελίτ και στους νεότερους πολιτικούς και κοινωνικούς ακτιβιστές την περίοδο του Α' Παγκοσμίου Πολέμου σε σχέση με αυτό που επικρατούσε το 19^ο αιώνα. Η πορεία της νέας πολιτισμικής αντίληψης θα ολοκληρωνόταν με το τέλος των Παγκόσμιων Πολέμων, το 1945, και των εσωτερικών συγκρούσεων στην Ευρώπη με τη συμβολή της στον πολλαπλασιασμό και την αποδοχή νέων και ποικίλων αποχρώσεων ριζοσπαστικών δογμάτων.

III. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΣΤΟΝ ΙΤΑΛΙΚΟ ΦΑΣΙΣΜΟ

A. ΟΙ ΑΡΧΕΣ

Το 19^ο αιώνα, ο ατομικιστικός φιλελευθερισμός αμφισβητήθηκε από δύο νέους τύπους πολιτικού κολεκτιβισμού, σοσιαλισμό και εθνικισμό, με έμφαση στην ομαδική ταυτότητα, τον ανταγωνισμό, τη σύγκρουση και τη βία ως πολιτικό μέσο, με

το σοσιαλισμό να κινείται προς τη σοσιαλδημοκρατία και τον αρχικά φιλελεύθερο εθνικισμό να μεταβάλλεται σε σύγχρονο επιθετικό, αυταρχικό και αδιάλλακτο, διαφοροποιούμενος από τον παραδοσιακό πατριωτισμό στα εξής:

1. Ορίζει ένα ξεχωριστό έθνος.
2. Συνιστά μια ενεργητική ποιότητα που επιδεικνύει επιθετικά χαρακτηριστικά, με σκοπό εκτός από τη διατήρηση και την άμυνα, την ενοποίηση, τη μεταβολή και την επέκταση.
3. Αν και αρχικά είχε ως πρόταγμα την εθνική απελευθέρωση, μετατράπηκε σε ιμπεριαλισμό, επιζητώντας την επέκτασή του πέρα από τα καθαυτό εθνικά όρια του έθνους.

Η Ιταλία ήταν από τα καινούργια έθνη των δεκαετιών του 1860 και του 1870, αφού το μεγαλύτερο μέρος της ενοποιήθηκε κάτω από τη συνταγματική μοναρχία του Πεδεμοντίου το 1860, αλλά ακόμα και μετά την ενσωμάτωση της Ρώμης το 1870, υφίστατο κατοχή κατοικούμενων από Ιταλούς terra irredenta (=αλύτρωτων εδαφών) από την

20. Ιταλία: Ένα καινούργιο έθνος.

Αυстроουγγαρία. Την ενοποίηση της Ιταλίας πυροδότησε το κίνημα Risorgimento (=Αναβίωση ή Ανανέωση) με διπλό στόχο: αφενός την κατάργηση της ξένης κυριαρχίας και την ενοποίηση των ιταλόφωνων περιοχών, που κατά το μεγαλύτερο μέρος του

επετεύχθη μετά το 1860, και αφετέρου μια σύγχρονη και προοδευτική κοινωνία που, λόγω της οικονομικής ένδειας επί του ελιτίστικου και ολιγαρχικού συστήματος, φάνταζε ως αποτυχία ή προδοσία στον παραδοσιακό πατριωτισμό.

Στο νέο ιταλικό σύστημα η ελίτ των μεσαίων και ανώτερων τάξεων του Βορρά υπό το καθεστώς της συνταγματικής μοναρχίας περιόρισε τα εκλογικά δικαιώματα, επέμεινε στο νόμο και την τάξη, άσκησε αυταρχική εξουσία στο φτωχό Νότο, τον οποίο κάμποσοι Βόρειοι αντιμετώπιζαν ρατσιστικά, και διατηρούσε μία από τις υψηλότερες φορολογίες στην Ευρώπη.

Η Ιταλία υπό αυτές τις συνθήκες παρέμενε αγροτική και καθυστερημένη σε σύγκριση με τη Βόρεια Ευρώπη, και το δικαίωμα ψήφου για όλους τους άντρες θεσπίστηκε στις παραμονές του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Αδύναμη η Ιταλία να διεκδικήσει τα *terra irredenta* (=πατρώα εδάφη) και ανίσχυρη να επεκτείνει την αυτοκρατορία της, αφού την Τυνησία της την άρπαξε το 1881 η Γαλλία, αρκέστηκε να εγκαταστήσει μικρές αποικίες στην Ερυθραία και τη Σομαλία και από τις δύο πλευρές του Κέρατος της Ανατολικής Αφρικής, αλλά οι φιλοδοξίες της για επέκταση στην Αιθιοπία φυλλορρόησαν ολοκληρωτικά το 1896 στην Αντόουα, αποτελώντας τη μοναδική περίπτωση του 19^{ου} αιώνα που ως ευρωπαϊκή δύναμη νικιέται από έναν μαύρο αφρικανικό στρατό, με αποτέλεσμα να παραιτηθεί από τα επεκτατικά αποικιακά της σχέδια, αδυνατώντας να καταστεί η «6^η μεγάλη δύναμη» της Ευρώπης, πάρα μόνο μεγαλύτερη

στην καλύτερη περίπτωση από την Ισπανία, την Ελλάδα ή την Πορτογαλία.

Αυτή η αδυναμία γέννησε το μύθο της *rinvoluzione mancata* (=ελλείπουσας ή ματαιωμένης επανάστασης) στους κύκλους των εθνικιστών της Ιταλίας που προσέβλεπαν στην

21. Τζουζέπε Μαντσίνι

ικανοποίηση της ανάγκης συνδυασμού εθνικής αυτοεπιβεβαίωσης με εσωτερικές πολιτικο - κοινωνικο - οικονομικές βελτιώσεις, όπως είχαν αναγνωρίσει πολλοί ηγέτες του Risorgimento, με τον Τζουζέπε Μαντσίνι, από τους κεντρικούς θεμελιωτές του εθνικισμού, να υιοθετεί έναν μετριοπαθή σοσιαλισμό για

την εσωτερική ανάπτυξη της Ιταλίας και τον κόμη Κάρλο Πισακάνε, από τους ηγέτες του ιταλικού σοσιαλισμού, να πεθαίνει ως μάρτυρας του εθνικισμού και της ενοποίησης, καθιστώντας μόνιμη την προβληματική σχέση εθνικισμού και εσωτερικής ανάπτυξης, όπως ήδη είχε αναγνωριστεί από τις απαρχές του ιταλικού εθνικισμού.

Ο δημοφιλέστερος ποιητής της χώρας, Τζοτζουέ Καρντούτσι θα απευθύνει έκκληση για νέο εθνικισμό και νέα πολιτική εθνικού μεγαλείου και ο Πασκουάλε Τουριέλο διακηρύττει την ανάγκη για ένα «οργανικό κράτος» που θα διοικείται από μεγάλους άνδρες, τονίζοντας τη θεσμική αξία και χρησιμότητα του στρατού, ακολουθούμενος τα επόμενα χρόνια από μεγάλους λογοτέχνες και πολιτικούς συγγραφείς.

Στο γύρισμα του αιώνα επιταχύνθηκε ο εκσυγχρονισμός της χώρας, ενισχύθηκε η αστικοποίηση, διευρύνθηκε η κοινωνική διαφοροποίηση, αποκρυσταλλώθηκε ένα σοσιαλιστικό κίνημα με την επέκταση των βιομηχανικών εργατών στο Βορρά των αστών, ενώ συγχρόνως αύξανε η πίεση για πολιτική φιλελευθεροποίηση, ώστε μετά το 1900 η κυβέρνηση Τζιολιτί επιτάχυνε τον εκσυγχρονισμό καταδιώκοντας τη μεταρρύθμιση.

Η δυναμική των σύγχρονων φιλελεύθερων συστημάτων του 1900 έτεινε προς τις μεταρρυθμίσεις και τον εκδημοκρατισμό, αν και ο αυστηρός Σίντνεϋ Σονίνο, συντηρητικός φιλελεύθερος ηγέτης, σε ένα άρθρο του το 1897 κάλεσε το ιταλικό κράτος να «επιστρέψει» στο σύνταγμα του 1849, απορρίπτοντας κάθε μεταγενέστερη φιλελευθεροποίηση, επειδή η εναλλακτική τού πλέον αυταρχικού πολιτικού φιλελευθερισμού απηχούσε στη σκέψη συντηρητικών και μετριοπαθών φιλελευθέρων για τα επόμενα τριάντα χρόνια.

Το πρώτο εθνικιστικό κόμμα της Ιταλίας, η **Ιταλική Εθνικιστική Ένωση (ANI)**, ιδρύθηκε το 1910 μετά την προετοιμασία του εδάφους από τις πολιτιστικές και πολιτικές κινήσεις της προηγούμενης δεκαετίας, με τον Ενρίκο Κοραντίνι να συμβάλλει στη νομιμοποίηση του κινήματος, προσδίδοντάς του ευρύτερη λογική θεμελίωση, αποκαλώντας την Ιταλία «ένα προλεταριακό έθνος» με το πρόβλημα των δεινών της να εστιάζεται στην προλεταριακή θέση όλης της ιταλικής κοινωνίας σε διεθνές επίπεδο.

Ο εθνικισμός, σύμφωνα με τον Κοραντίνι που περιστασια-

κά κάνει και χρήση του όρου «εθνικοσοσιαλισμός», θα αναλάμβανε την ενοποίηση όλων των Ιταλών και την οικοδόμηση μιας δυνατής ευημερούσας χώρας με τη δυνατότητα όλων να ευδοκμήσουν, μιας και η εθνική επανάσταση που έχει προτεραιότητα σε σχέση με την ταξική επανάσταση θα ωφελούσε όλες τις τάξεις.

Η ριζοσπαστικότερη πλευρά του ANI συνίστατο στο στόχο του, την ενδυνάμωση δηλαδή της Ιταλίας με σκοπό τον πόλεμο και την επέκταση, στοιχεία απαραίτητα υπό το πρίσμα του κοινωνικού δαρβινισμού, σύμφωνα με τους εθνικιστές. Η πολιτοφυλακή των εθνικιστών, η *Sempre Pronti* (=Πάντα Έτοιμοι), απάντησαν πρώτοι στην αριστερή βία με προσωπικές επιθέσεις τον Ιούλιο του 1919, πριν το μικροσκοπικό φασιστικό κίνημα να μπορεί να το κάνει. Παρά την αντίληψη περί «προλεταριακού εθνικισμού» του Κοραντίνι, το ANI δεν μεταβλήθηκε ποτέ σε μαζικό κίνημα, όμως κατόρθωσε σύντομα να ασκεί επιρροή δυσανάλογη με τον περιορισμένο αριθμό των μελών του.

Τελικά, ο πυρήνας δημιουργίας του ιταλικού φασισμού δεν ήταν ούτε η πολιτιστική ελίτ ούτε οι δεξιοί εθνικιστές, αλλά εκείνο το μετασχηματισμένο τμήμα της επαναστατικής Αριστεράς που ήταν γνωστό με την ονομασία «επαναστάτες συνδικαλιστές», οι οποίοι απεχθάνονταν το ρεφορμισμό, το συμβιβασμό, την κοινοβουλευτική δημοκρατία, δηλαδή τη «δεισιδαίμονα πίστη στις πλειοψηφίες», επηρεασμένοι περισσότερο από τον κοινωνικό δαρβινισμό, το ρόλο της σύγκρουσης των ομάδων και τις ιδέες του Σορέλ για την ηθική αξία της βίας.

Αν και ο επαναστατικός συνδικαλισμός ενισχύθηκε στην

22. Θέματα αφίσας «Επαναστάτες συνδικαλιστές».

Ιταλία μετά το 1900, οι επαναστάτες συνδικαλιστές αυτοαποκαλούνταν «μαρξιστές» με ανορθόδοξα δόγματα και τακτικές, αποχώρηση από το Ιταλικό Σοσιαλιστικό Κόμμα το 1907 και ίδρυση της εργατικής ομοσπονδίας Unione Sindacale Italiana (USI) με λιγότερα από 100.000 μέλη. Οι ιδέες των επαναστατών συνδικαλιστών έγιναν περισσότερο ριζοσπαστικές και ετερόδοξες στη συνέχεια, όταν ο Αρτούρο Λαμπριόλα, από τους κύριους θεωρητικούς τους, ταξίδεψε στο εξωτερικό και, αφού διαπίστωσε προσωπικά τις διακρίσεις σε βάρος Ιταλών εργατών, ανέπτυξε την αντίληψη περί «προλεταριακού έθνους», ότι δηλαδή ως έθνος οι Ιταλοί γίνονταν αντικείμενα εκμετάλλευσης του διεθνούς καταμερισμού εργασίας, άρα, η επανάσταση αφορούσε στο Ιταλικό έθνος καθολικά και όχι σε επιμέρους τάξη.

Με αυτό το σκεπτικό, οι επαναστάτες συνδικαλιστές πίστευαν ότι όφειλαν να συμβάλλουν στην ανάπτυξη του ιταλικού καπιταλισμού, απαραίτητη προϋπόθεση για έναν επιτυχή επαναστατικό κολεκτιβισμό, και επειδή στην Ιταλία το επαναστατικό κίνημα δεν θα μπορούσε να έχει ως βάση μόνο την εργατική τάξη χρειαζόταν ένα διαταξικό κίνημα με την υποστήριξη των αγροτών, των εργατών και της μεσαίας παραγωγικής τάξης.

23. Μαρξ-Ένγκελς

Η ορθότητα υποστήριξης του «προλεταριακού εθνικισμού» στους εθνικούς πολέμους και την αποικιακή επέκταση επιβεβαιωνόταν και από τους Μαρξ - Ένγκελς που επιδοκίμαζαν βρετανικό και γαλλικό ιμπεριαλισμό, καθώς και την αμερικανική κατάκτηση στο Τέξας, επειδή θα έφερναν πρόοδο σε περιοχές βυθισμένες στην αμάθεια, γεγονός που βοηθούσε στη διαδικασία εξέλιξης πολλών επαναστατών συνδικαλιστών σε εθνικιστές συνδικαλιστές.

Ενώ οι πνευματικοί ηγέτες του επαναστατικού συνδικαλισμού απέρριπταν τον παραλογισμό και τη λαχνεία της βίας των φουτουριστών, αρκετοί από τους θεωρητικούς τους τόνιζαν την ανάγκη και το ζωτικό ρόλο της βίας, επεξεργαζόμενοι θεωρίες για την ανάγκη ύπαρξης των ελίτ, το ρόλο της ηγεσίας και του βολονταρισμού, την ψυχολογία των μαζών και τα προβλήματα της μαζικής κινητοποίησης, καινούργια ιδεώδη και σύμβολα, καθώς και τη δημιουργία μιας πιο θετικής ηθικής στη θέση του μαρξιστικού υλισμού, που θα καθοδηγούσε τους εργάτες.

Η κυριότερη ευκαιρία της Ιταλίας για αποικιακή εξάπλωση το 1911 είχε την υποστήριξη σεβαστού αριθμού των επαναστατών συνδικαλιστών και των εθνικιστών, με την κυβέρνηση να διεξάγει έναν περιορισμένης έκτασης πόλεμο εναντίον της Οθωμανικής αυτοκρατορίας για την κατάκτηση της Λιβύης, στο τέλος του οποίου οι ηγέτες των επαναστατών συνδικαλιστών προσχώρησαν στην άποψη ότι κεντρικό πρόβλημα της

Ιταλίας δεν ήταν η αστική τάξη, αλλά το ολιγαρχικό αντιδραστικό πολίτευμα, με σκοπό μια προκαταρκτική πολιτική επανάσταση, όπου η εναλλακτική λύση του συνδικαλιστικού κορπορατισμού θα εγκαθίδρυε μια μεταβατική πολιτική ηγεσία έως την επικράτηση του σοσιαλισμού.

Ήδη, οι επαναστάτες συνδικαλιστές από το 1914 είχαν αναθεωρήσει τη μαρξιστική θεωρία αντικαθιστώντας σημαντικά δόγματά της με νέα που κύριο στόχο έθεταν τη «θετική» επανάσταση, δίνοντας έμφαση στην ηθική, τις ιδέες και τα σύμβολα, και προσοχή στην κοινωνική ψυχολογία, το βολονταρισμό, στις επαναστατικές ηγετικές ελίτ, στη διαταξική κινητοποίηση, στην οικονομική ανάπτυξη και επέκταση και στην αντιμετώπιση της καθεστηκυίας τάξης και όχι του καπιταλισμού ως εχθρού, καθώς και στο προλεταριακό έθνος, έννοια - κλειδί της επανάστασης, στην ανάγκη για βία και ηρωικές ενέργειες, σε επαναστατικές απεργίες και στην εθνική πολιτική σκηνή και στρατιωτική δράση.

Όταν η Ιταλία εισήλθε στον Α' Παγκόσμιο πόλεμο, οι περισσότεροι εκπρόσωποί τους, έχοντας μεταβάλλει τον επαναστατικό συνδικαλισμό σε εθνικό συνδικαλισμό, υποστήριξαν τον «εθνικό επαναστατικό πόλεμο», αποτελώντας την πλέον συγκροτημένη βάση για την ίδρυση του φασιστικού κινήματος το 1919.

Ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος του οποίου η καταστροφικότητα δεν περιορίστηκε στα δέκα εκατομμύρια ανθρώπινες ζωές, μιας και όλες οι δυνάμεις εφάρμοσαν μιλιταριστικές τακτικές και διέ-

πραξαν πλήθος φρικαλεοτήτων, αλλά και στην πτώση των περισσότερων κυβερνήσεων και δυναστειών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, εγκαινίασε μια περίοδο με χαρακτηριστικά τη βία και την επανάσταση, κλείνοντας μια ειρηνική περίοδο ενός αιώνα και αλλάζοντας βασικές πολιτικές αξίες και συστήματα, όπως τη φιλελεύθερη δημοκρατία και την αντιπροσωπευτική διακυβέρνηση, με αποτέλεσμα η πολιτική ζωή να γίνει πιο ωμή, αφού η προσφυγή στην πολιτική βία έμοιαζε φυσική ακόμη και κανονική, ενώ εξίσου βαθιές υπήρξαν οι επιπτώσεις στην κουλτούρα και την κοινωνική ψυχολογία, καθώς η αισιοδοξία και η πρόοδος αμφισβητούνταν και απορρίπτονταν.

Στην Ιταλία η εμπειρία του Πολέμου, η εθνικιστική οργή για το μύθο της «κουτσής νίκης» και η επίδραση της μπολσεβίκικης επανάστασης στις μάζες εκφράστηκαν με εμφύλιο πόλεμο και βαθιά κρίση εξουσίας, αρχών και νομιμότητας, αναταραχές που οδήγησαν σε βίαιο μετασχηματισμό της κοινωνίας και κρίση του φιλελεύθερου κράτους, δημιουργώντας σε Αριστερά και Δεξιά καινούργιες αντιφιλελεύθερες και αντικοινοβουλευτικές δυνάμεις που προκάλεσαν την τελική παρακμή του κοινοβουλευτικού καθεστώτος.

Η φιλελεύθερη άρχουσα τάξη αποδείχθηκε ανίκανη να αντιμετωπίσει την εισβολή των μαζών στην πολιτική, την οικονομική κρίση και τις κοινωνικές εντάσεις στο διάστημα της «κόκκινης διετίας» από το 1919 έως το 1920, ώσπου στο κύμα των ταξικών συγκρούσεων τέθηκε επικεφαλής το μαξιμαλιστικό Σοσιαλιστικό κόμμα, για να εγκαθιδρύσει στην Ιταλία τη δικτα-

τορία του προλεταριάτου, σύμφωνα με το καταστατικό του 1919.

Οι εκλογές του Νοεμβρίου του 1919 σήμαναν το τέλος της κοινοβουλευτικής ισχύος του φιλελευθερισμού και την επιτυχία του σοσιαλιστικού και του Λαϊκού κόμματος που μαζί με τα καινούργια πολιτικά κινήματα, όπως ο εθνικός συνδικαλισμός και το Φουτουριστικό κόμμα, συγκροτούσαν την εμπροσθοφυλακή της «ιταλικής επανάστασης που θα συνένωνε τις μάξες με το Κράτος, εθνοποιώντας τις κοινωνικές τάξεις και φέρνοντας στην εξουσία τη νέα μαχόμενη αριστοκρατία». Σ' αυτήν την

24. *Fasci di Combattimento* (Ομάδες Μάχης)

Ρωμαϊκό *fascio littorio*.

περιρρέουσα ατμόσφαιρα εμφανίστηκαν το 1919, με πρωτοβουλία του Μπενίτο Μουσολίνι, οι *Fasci di Combattimento* (=Ομάδες Μάχης) με σύμβολο το

Β. ΜΠΕΝΠΟ ΜΟΥΣΟΛΙΝΙ

Ο Μουσολίνι, 36 ετών τότε, γεννημένος στο Πρεντάπιο της Ρωμανίας το 1883, γόνος αγροτικής οικογένειας με πατέρα σιδερά και μητέρα δασκάλα, δούλεψε λίγους μήνες ως δάσκαλος, όταν απέκτησε δίπλωμα δασκάλου και στη συνέχεια αφιερώθηκε στην πολιτική, αυτοδίδακτος, συγκεράζοντας τις ιδέες των Μαρξ, Νίτσε, Μπλανκί, Σορέλ, και Παρέτο και διαμορφώνοντας το μύθο της αναγέννησης, τον οποίο θα πραγματοποιούσε μια νέα αριστοκρατία νεαρών ανθρώπων και ταυτόχρονα μια προσωπική, ιδεαλιστική, βολονταριστική, βίαια

αντιαστική και αντιμεταρρυθμιστική αντίληψη για τον επαναστατικό σοσιαλισμό.

Ήδη, από τον Ιούλιο του 1912 ο Μουσολίνι καθιερώθηκε ως ένας από τους αρχηγούς του επαναστατικού ρεύματος σε εθνικό επίπεδο, αναλαμβάνοντας την καθοδήγηση του σοσιαλιστικού κόμματος, προτρέποντας το προλεταριάτο να διεξάγει βίαιο αγώνα ενάντια στο αστικό κράτος, και αποσιτώντας την αγάπη του πλήθους και το θαυμασμό των αντιτζίολιτικών δημοκρατικών διανοούμενων, συνδυάζοντας το μαχητικό στυλ του δημοσιογράφου με την ικανότητα του ρήτορα.

Όταν ξέσπασε ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος, ο Μουσολίνι, όντας αντιεθνικιστής, αντιμιλιταριστής και διεθνιστής δήλωσε απόλυτη ουδετερότητα, αλλά λίγο αργότερα, το φθινόπωρο του 1914, υιοθετώντας τον παρεμβατισμό υποστήριξε την ανάγκη εμπλοκής της Ιταλίας στον Πόλεμο εναντίον της Αυστρίας με το σκεπτικό της αναγκαιότητας του Πολέμου για την εξουδετέρωση του Μιλιταρισμού και αυταρχισμού των Κεντρικών Αυτοκρατοριών και την κοινωνική επανάσταση, πείθοντας μόνο λίγους σοσιαλιστές να τον ακολουθήσουν, γεγονός που έγινε η αιτία να εκδιωχθεί από το κόμμα και να καταδικαστεί ως «προδότης» από τους σοσιαλιστές.

Η εμπειρία του από το 1915 έως το 1917 στον Πόλεμο και η αποστράτευσή του, λόγω τραυματισμού που υπέστη από την έκρηξη όλμου, υπήρξε σταθμός για την μεταστροφή του από το μαρξιστικό διεθνιστικό σοσιαλισμό προς τον επαναστατικό εθνικισμό, ο οποίος διακήρυττε την υπεροχή του έθνους

έναντι των τάξεων και στρεφόταν εναντίον των οπαδών της σοσιαλιστικής επανάστασης, υποστηρίζοντας τον παραγωγικό καπιταλισμό και τη συνεργασία των τάξεων με σκοπό την αύξηση του πλούτου και της δύναμης τους έθνους.

Μετά το τέλος του Πολέμου, ο Μουσολίνι μέσω της εφημερίδας «Il Popolo d' Italia» που είχε ιδρύσει το Νοέμβριο του 1914 έγινε προπαγανδιστής μιας εθνικής επανάστασης με στόχο την παράδοση της εξουσίας στη νέα άρχουσα τάξη των πολεμιστών, καλώντας στις αρχές Μαΐου του 1919 τους παλαιούς πολεμιστές να δημιουργήσουν την *Fasci di combattimento*, γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα τη γέννηση του φασιστικού κινήματος.

Ο όρος «φασισμός» προερχόταν από το ρωμαϊκό σύμβολο των Λιτόρων, μιας ειδικής τάξης αξιωματούχων Ρωμαίων πολιτών που οργανώνονταν σε ομάδες - δέσμες με καθήκον να προστατεύουν τους ανώτατους άρχοντες της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, ενώ η έκφραση «φασιστικό κίνημα» εμφανίζεται στην εφημερίδα *Popolo di Italia* τον Απρίλιο του 1915, για να ορίσει την αποτελούμενη από πολιτικούς, που απέρριπταν τον οργανωτικό και δογματικό κομματισμό, νέου τύπου οργάνωση, δηλαδή το αντι-κόμμα, βάσει του οποίου σχηματίστηκαν και οι *Fasci di combattimento*, στην ιδρυτική συγκέντρωση των οποίων στις 23 Μαρτίου 1919 στο Μιλάνο πήραν μέρος 100 μέλη, όλοι σχεδόν στελέχη της παρεμβατικής Αριστεράς, όπως πρώην σοσιαλιστές, δημοκράτες, φουτουριστές, και *arditi* (=επίλεκτα μέλη μονάδων επίθεσης του Ιταλικού στρατού στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο).

Οι καθοδηγητές του κινήματος, νεαρά άτομα της μεσαίας αστικής τάξης, προέρχονταν από την επαναστατική Αριστερά, ενώ πρώτος γενικός γραμματέας των *Fasci di combattimento* υπήρξε ο πρώην επαναστάτης συνδικαλιστής Atilio Longoni, ο οποίος τον Αύγουστο του 1919 αντικαταστάθηκε από τον Umberto Pasella, πρωτεργάτη της πρώτης φασιστικής οργάνωσης και γενικό γραμματέα μέχρι το 1921, όταν το φασιστικό κίνημα έγινε κόμμα με τη μορφή αντι-κόμματος.

Ο «φασισμός του δεκαετηθίου», σύμφωνα με τη μετέπειτα ονομασία του, αυτοπροσδιοριζόταν ως πραγματιστικός, αντιδογματικός, αντικληρικός και δημοκρατικός, και οι προτάσεις των φασιστών αφορούσαν σε θεσμικές, οικονομικές και κοινωνικές ριζικές μεταρρυθμίσεις, επαινώντας τον ακτιβισμό των περιθωριακών ομάδων, απορρίπτοντας το κοινοβούλιο και το φιλελευθερισμό και ασκώντας βία και «πολιτική του πεζοδρομίου» για την υπεράσπιση των εδαφικών διεκδικήσεων της Ιταλίας και την πολεμική τακτική εναντίον του μπολσεβικισμού και του Σοσιαλιστικού κόμματος. Ωστόσο, το διάστημα 1919 - 1920 ο φασισμός, παρά την υποστήριξη της εκστρατείας Fiume του διάσημου εθνικιστή Ιταλού ποιητή και ήρωα Πολέμου Γκαμπριέλε ντ' Ανούτσιο για την προσάρτηση του εν λόγω λιμανιού των ιταλογιουγκοσλαβικών συνόρων στην Ιταλία, αριθμούσε λίγες μόλις εκατοντάδες εγγεγραμμένους, κυρίως στη Βόρεια Ιταλία και πολύ σπανιότερα στην Κεντρική και Νότια Ιταλία, γεγονός που επιβεβαιώθηκε και εκλογικά το Νοέμβριο του 1919, όταν στο τέλος του χρόνου όλη η Ιταλία

25. Γκαμπριέλε ντ' Ανούτσιο

Ανούτσιο

αριθμούσε 37 Fasci με μόλις 800 μέλη.

Η εκλογική ήττα έδωσε κίνητρα στο φασισμό για δεξιά στροφή το Μάιο του 1920, όπου στο Εθνικό Συνέδριο του Μιλάνου επαναπροσδιορίστηκε ως πολιτική οργάνωση της αστικής παραγωγικής τάξης και των μεσαίων τάξεων.

Οι τοπικές εκλογές του φθινοπώρου στα τέλη του 1920 που σηματοδότησαν την πτώση του Σοσιαλιστικού Κόμματος ώθησαν παράλληλα την αστική και μεσαία τάξη σε αυτοάμυνα για την επαναβεβαίωση του δικαιώματος της ιδιοκτησίας και την υπεροχή της εθνικής ιδεολογίας έναντι της Μπολσεβίκικης απειλής, με το φασισμό στην εμπροσθοφυλακή της αστικής αντιπρολεταριακής αντίδρασης, μιας και οι στρατιωτικά οργανωμένες ομάδες του ασκούσαν πλήρη έλεγχο στην πολιτική και οικονομική ζωή της επαρχίας της κοιλάδας του Πάδου, έχοντας προηγουμένως καταστρέψει μεγάλο μέρος των προλεταριακών οργανώσεων του Σοσιαλιστικού Κόμματος και των Κόκκινων Συνομοσπονδιών, οι οποίες είχαν φτάσει να ασκούν αφόρητα καταπιεστικά μέσα και προς τους αστούς και προς τους εργάτες.

Για το λόγο τούτο, η αντιπρολεταριακή εκστρατεία των φασιστικών ομάδων, με σημαία το έθνος και την ιδιοκτησία, απέσπασε την αποδοχή όλων των μη σοσιαλιστικών κομμάτων ως «υγιής αντίδραση», δίνοντας την ευκαιρία στο φασισμό να καταξιωθεί ως υπερασπιστής της αστικής και των μεσαίων παραγωγικών τάξεων, μονοπωλώντας τον πατριωτισμό ιδεολογικά, σεκταριστικά, βίαια και αδιάλλακτα σε βαθμό που η εξάπλωσή του έγινε ραγδαία, ώστε τον Ιούλιο του 1921 να με-

τρά 200.000 μέλη, μετασχηματιζόμενος σε καινούργιο φασισμό, ένα συνονθύλευμα «περιφερειακών φασισμών» με τεράστια αριθμητική δύναμη σε σχέση με το «φασισμό του δεκαεννιά», συγκεντρωμένων στις αγροτικές περιοχές του Πάδου, στην Τοσκάνη και μικρό ποσοστό στο Νότο, εκτός από την Πούλια και τη Σικελία όπου χρηματοδοτούνταν από μεγαλοαγροκτήμονες και με απήχηση της φασιστικής προπαγάνδας σε εργάτες και ακτήμονες αγρότες που προσέβλεπαν στην απόκτηση ιδιοκτησίας.

Από άποψη κοινωνιολογική, ο νέος φασισμός ήταν προϊόν της κινητοποίησης των μεσαίων τάξεων στην πολιτική, η αύξηση των οποίων, κυρίως στο Βορρά με επόμενο το Νότο και τελευταίο το κέντρο, υπήρξε διαρκής με τη συμβολή των νέων ιδιοκτητών γης μεταξύ του 1900 και του 1921 κυρίως στη Λομβαρδία, στην Εμίλια και το Βένετο, όπου ο φασισμός εξελίχθηκε σε μαζικό κίνημα, ώστε στα τέλη του 1921, βάσει των στοιχείων του κόμματος, από τους 150 εγγεγραμμένους στους *Fasci di Combattimento*, οι αγρότες ανέρχονταν στο ποσοστό του 24,3%, οι βιομηχανικοί εργάτες στο 15,5%, οι δημόσιοι και ιδιωτικοί υπάλληλοι στο 14,6%, οι φοιτητές στο 13%, οι ιδιοκτήτες γης και οι μικροκτηματίες στο 11,9%, οι έμποροι στο 9,2%, οι επαγγελματίες στο 6,6%, οι βιομήχανοι στο 2,8%, οι δάσκαλοι και ναυτεργάτες μόλις στο 1%, ενώ από τις μεσαίες τάξεις προέρχονταν και η συντριπτική πλειοψηφία των διοικητών των *Fasci* και αρχηγών των φασιστικών ομάδων, δηλαδή απόστρατοι αξιωματικοί, συνδικαλιστές, δημοσιογράφοι, ελεύθεροι επαγγελματίες, υπάλληλοι, τεχνίτες, έμποροι, φοιτητές και διανοούμενοι, με την υποστήριξη των οποίων ο φασισμός μετα-

στοιχειώθηκε από ασήμαντο αντιπροληταριακό όργανο σε μαζικό κίνημα με δική του δυναμική και πολιτικές φιλοδοξίες, ως μαξιμαλισμός των μεσαίων τάξεων και απαρχή του οργανωμένου, κυρίαρχου και προσανατολισμένου στην κατάκτηση της εξουσίας φασισμού.

26. Τζιολίτι

Στις εκλογές του Μαΐου του 1921 ο Φασισμός με τις Εθνικές συμμαχίες του Τζιολίτι, έπειτα από βίαιη εκλογική εκστρατεία, κατέλαβε στο κοινοβούλιο 35 έδρες, κάνοντας τον Τζιολίτι να πιστεύει ότι με την είσοδο του στο κοινοβούλιο θα τερματιζόταν η δράση των φασιστικών ομάδων και τον Μουσολίνι να δηλώνει ότι

ο φασισμός είναι δημοκρατικό κίνημα, ενώ στη χώρα συνεχίζονταν οι βιαιοπραγίες των φασιστικών ομάδων εναντίον σοσιαλιστών, κομμουνιστών, δημοκρατικών, και λαϊκών - δημοκρατικών, όταν ο Τζιολίτι εγκατέλειψε οριστικά την εξουσία. Για να θέσει τέλος στην πολιτική βία, η κυβέρνηση Μπινόμι υπέγραψε «συνθήκη εκχειρίας» στις 3 Αυγούστου του 1921, ερχόμενη αντιμέτωπη με την αντίδραση των φασιστικών ομάδων δράσης απέναντι στη βούληση του Μουσολίνι να σταθεροποιήσει το φασισμό στον κοινοβουλευτικό βίο, να επιβάλλει την αρχηγία του στους περιφερειακούς φασισμούς, να οριοθετήσει τις βιαιότητες των φασιστικών ομάδων που πολλές φορές λόγω της κτηνωδίας τους προκαλούσαν το αίσθημα της αστικής κοινής γνώμης, επειδή θεωρούσε μη λειτουργούσα την «υγιή αντίδραση» με την πτώση του σοσιαλιστικού κόμματος και απαιτούσε επιβολή της έννομης τάξης χάριν της ομαλότητας, στοχεύοντας στο μετασχηματισμό του κινήματος σε «κόμ-

μα Εργασίας» για τις μεσαίες τάξεις, αλλά η πλειοψηφία των αρχηγών των φασιστικών ομάδων αμφισβητούσαν την απαίτηση του Μουσολίνι να θεωρείται αρχηγός ενός κόμματος που μαζικοποιήθηκε εξαιτίας της δικής τους και μόνο δράσης.

Τελικά, η κρίση, από τις δυσκολότερες στην ιστορία του φασισμού, ξεπεράστηκε με το μετασχηματισμό του κινήματος σε κόμμα, στο οποίο ο Ντούτσε επέβαλε ως απολύτως αποδεκτό το ρόλο του, οι περιφερειακοί αρχηγοί πέτυχαν υπαναχώρηση στη συνθήκη εκχειρίας υπέρ της δράσης τους στο Εθνικό Φασιστικό κόμμα (Ε.Φ.Κ.), ενσωματώνοντας στο καταστατικό του τις μεθόδους του βίαιου αγώνα και στη θέση του Γενικού Γραμματέα του Ε.Φ.Κ. εκλέχτηκε ο Μικέλε Μπιάνκι, πρώην σοσιαλιστής και επαναστάτης συνδικαλιστής, σπαδός του παρεμβατισμού με συμμετοχή στην ίδρυση των Fasci και οδηγός του κόμματος στην εξουσία.

Το φασιστικό κόμμα υιοθέτησε ιδεολογία, οργάνωση και είδη αγώνα από τις ομάδες μάχης του, απέρριπτε τον ορθολογισμό, βάσιζε τη μαχητικότητά του στη λατρεία της πατρίδας, στο αίσθημα συντροφικότητας των μελών του, στην ηθική της μάχης και την αρχή της ιεραρχίας.

Η φασιστική ιδεολογία εκφραζόταν αισθητικά και όχι θεωρητικά με ιεροτελεστίες και σύμβολα ενός νέου πολιτικού στυλ που διέθετε όλα τα χαρακτηριστικά μιας φονταμενταλιστικής κοσμικής θρησκείας με κεντρικό δόγμα την υπεροχή

του έθνους, που αν και καταδίκασε την αστική κοινωνία ως υλιστική και ατομικιστική υπεραμυνόταν της ατομικής ιδιοκτησίας, της παραγωγικής αστικής τάξης, της ιστορικής λειτουργίας του καπιταλισμού και του κορπορατισμού με τη συνεργασία των τάξεων για την αύξηση της παραγωγής, ώστε να μπορεί να ανταποκριθεί σε μια επεκτατική εξωτερική πολιτική, στοχεύοντας στην επανόρθωση της «κουτσής νίκης» με την άρση της συνθήκης των Βερσαλιών, παρόλη την ανυπαρξία της εξωτερικής πολιτικής και των στόχων της.

Όμως, ο μύθος της αυτοκρατορίας μέσω της λατρείας της ρωμαϊκότητας ήταν εξ αρχής κεντρικό στοιχείο της ιδεολογίας του φασιστικού κόμματος που προσδιοριζόταν «πολιτοφυλακή» του έθνους και για τούτο, προνομιούχο σε σχέση με τα υπόλοιπα κόμματα.

Άλλο κεντρικό στοιχείο της ιδεολογίας του φασιστικού κόμματος ήταν ο μύθος της νεότητας που μετέβαλε την άσκηση βίας των φασιστικών ομάδων δράσης και την απέχθειά τους για τη φιλελεύθερη δημοκρατία σε «επανάσταση» της νέας γενιάς ως ανθρωπολογικού χαρα-

27. Επιθεώρηση της νεολαίας του

κόμματος από τον αρχηγό.

κτήρα αντιπαράθεση μεταξύ ασύμβατων «τύπων ανθρώπου», των φασιστών αφενός και των αριστερών σοσιαλιστών - κομμουνιστών αφετέρου, τους οποίους οι φασίστες μισούσαν, θεωρώντας τους κτηνώδη όντα, διψασμένα για αίμα και κατα-

στροφή, ενώ τους φιλελεύθερους αστούς τους θεωρούσαν γερασμένους πολιτικάντηδες χωρίς ιδανικά, ηρωισμό, μεγαλοπρέπεια, εκφυλισμένους και διεφθαρμένους λόγω συμβιβασμών και πελατειακών σχέσεων. Όλα αυτά χρησίμευαν στη νομιμοποίηση της επιβαλλόμενης δια της βίας κυριαρχίας του Φασιστικού κόμματος σε αρκετές περιοχές της Βόρειας και Κεντρικής Ιταλίας με την επιδοκιμασία της εθνικιστικής αστικής τάξης και την ανοχή στρατιωτικών και πολιτικών αρχών που στους φασίστες έβλεπαν υπέρμαχους της πατρίδας και της τάξης, ώστε το 1922 το φασιστικό κόμμα να έχει γίνει η ισχυρότερη πολιτική οργάνωση της χώρας με περισσότερα από 200.000 εγγεγραμμένα μέλη μιας οπλισμένης στρατιάς και γυναικείων και νεανικών οργανώσεων που υποστηρίζονταν από συνδικάτα που υπερέβαιναν το μισό εκατομμύριο πιστών οπαδών. Μέσω των διαρκών επιθέσεων των ομάδων φασιστικής δράσης εναντίον των υπόλοιπων κομμάτων και των ενδοκομματικών ρήξεών τους, το φασιστικό κόμμα ασκούσε εξουσία ως «κράτος εν κράτει», έχοντας στόχο να καταστήσουν τα μέλη του η νέα άρχουσα τάξη, μια καινούργια αριστοκρατία με αξιώματα αποκτηθέντα στα χαρακώματα των μαχών για την αρχηγία.

Την Άνοιξη του 1922 οι φασίστες ξανάρχισαν τις ένοπλες επιχειρήσεις τους εναντίον των αριστερών παρατάξεων και του λαϊκού κόμματος, στοχεύοντας στην περαιτέρω εξάπλωση της κυριαρχίας τους στη χώρα με κινητοποιήσεις εναντίον της κυβέρνησης, όπως η κατάληψη του Μπολζάνο και του Τρέντο.

Το φασιστικό κόμμα εκδήλωνε ανοιχτά την εχθρότητά του

εναντίον της δημοκρατίας και του φιλελεύθερου κράτους και ο Μουσολίνι θεωρούσε ότι η Δημοκρατία ολοκλήρωσε την αποστολή της, γι' αυτό, στην προετοιμασία του για την άνοδό του στην εξουσία το Φασιστικό κόμμα τέθηκε υπερασπιστής του καπιταλισμού και της επανάστασης για το μονοπώλιο της εξουσίας σε βαθμό που ο Μουσολίνι, παραμονές της «πορείας προς τη Ρώμη», δήλωνε δημόσια ότι το Κράτος του δεν θα αναγνώριζε καμιά ελευθερία στους αντιπάλους του.

Η αδυναμία του φιλελεύθερου Κράτους και των αντιφασιστικών κομμάτων για την αντιμετώπιση της βίας του φασισμού εναντίον των εναπομείναντων εργατικών οργανώσεων, μετά την αποτυχημένη «νόμιμη απεργία» της Συμμαχίας της Εργασίας, φάνηκε στην ανικανότητα εύρεσης κοινής λύσης για την αποκατάσταση της κυριαρχίας του Κράτους.

Αντιφασιστικά κόμματα, φιλελεύθεροι πολιτικοί, κοινή γνώμη, θεσμοί και οικονομικές δυνάμεις συνέχιζαν να υποτιμούν το φασισμό, θεωρώντας τον κίνημα καταδικασμένο είτε να απορροφηθεί από το σύστημα είτε να φθαρεί λόγω μη αυτοδύναμης ύπαρξης, γεγονός που τους οδήγησε σε παραχώρηση κυβερνητικών αρμοδιοτήτων στο Φασιστικό Κόμμα, ώστε να εξασφαλίσουν την ενσωμάτωσή του σε συνασπισμό οδηγούμενο από πολιτικό της παλαιάς πολιτικής τάξης, προοπτική με την οποία ο Μουσολίνι έδειχνε έτοιμος να συμβιβαστεί, αφενός για να προλάβει σχηματισμό αντιφασιστικής κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας, αφετέρου για να αποφύγει θερμές αντιδράσεις επαναστατών φασιστών.

Την παραμονή της «πορείας προς τη Ρώμη» ο Ντούτσε κατέθετε δημόσια το σεβασμό του στη μοναρχία, το στρατό, την Καθολική Εκκλησία, επιτυγχάνοντας κατάκτηση της εξουσίας με συνδυασμό τρομοκρατίας, πολιτικών ελιγμών και κοινοβουλευτικής δραστηριότητας, χρησιμοποιώντας την πορεία προς τη Ρώμη για εκβιασμό του βασιλιά και της κυβέρνησης

28. Πορεία προς τη Ρώμη.

ώστε να του παραχωρήσουν την εξουσία μετά τη φασιστική εξέγερση και κατάληψη κυβερνητικών κτιρίων, ταχυδρομείων και σιδηροδρομικών σταθμών, που θα είχαν αποτραπεί, αν δεν επέφεραν σύγχυση στην κρατική εξουσία με την επέμβαση του τακτικού στρατού του φιλελεύθερου καθεστώτος, τη στιγμή μάλιστα που ο Μουσολίνι διαπραγματευόταν με τους αντιπροσώπους του φιλελεύθερου καθεστώτος και τον οικονομικό κόσμο την άνοδό του στην εξουσία.

Η λύση της κυβέρνησης Μουσολίνι, μετά τη φασιστική εξέγερση και την άρνηση καταστολής της από το βασιλιά, καθώς και την αποτυχία σχηματισμού κυβέρνησης, ήλθε στις 31 Οκτωβρίου 1922 με μέλη της κυβέρνησης, εκτός από φασίστες, φιλελεύθερους, λαϊκιστές, δημοκρατικούς και εθνικιστές, εξασφαλίζοντας την εμπιστοσύνη Βουλής και Γερουσίας σχετικά με φορολογικές και διοικητικές μεταρρυθμίσεις.

Φυσικά, η κοινοβουλευτική νομιμότητα δεν ήταν δυνατόν να αντισταθμίσει τη σοβαρότητα του γεγονότος της ανάθεσης

της διακυβέρνησης, για πρώτη φορά στην ιστορία των φιλελεύθερων ευρωπαϊκών κρατών, στον αρχηγό ένοπλου κόμματος με μέτρια κοινοβουλευτική δύναμη και βούληση να μεταρρυθμίσει αντιδημοκρατικά και αντιφιλελεύθερα το Κράτος, ξεκινώντας από την «πορεία προς τη Ρώμη» ως πρώτο βήμα για τη διάλυση του φιλελεύθερου και την εγκαθίδρυση ολοκληρωτικού Κράτους.

Ασύμβατο με τον κοινοβουλευτισμό το φασιστικό κόμμα, μετά την ανάληψη της εξουσίας από τον Μτούτσε, κατηύθυνε όλη του τη δράση στην κατάκτηση του μονοπωλίου της εξουσίας με συνδυασμό τρομοκρατικών μεθόδων και κοινοβουλευτικών μεταρρυθμίσεων, προκαλώντας μερικούς αντιφασίστες να αρχίσουν από το 1923 να χρησιμοποιούν χαρακτηρισμούς όπως «ολοκληρωτική δικτατορία κόμματος», «ολοκληρωτικό πνεύμα», «Κράτος - Κόμμα», για να περιγράψουν το φασιστικό κόμμα και τις μεθόδους τρομοκρατίας που χρησιμοποιούσε, αποσκοπώντας να προσηλυτίσει όλους τους Ιταλούς στην ιδεολογία του, η οποία παρουσιαζόταν από τον Μτούτσε ως νέα πολιτική θρησκεία.

Η κατάκτηση του μονοπωλίου της εξουσίας από το Μουσολίνι πραγματοποιήθηκε σε φάσεις, με πρώτη την πολιτική συνασπισμού με τα συνεργάσιμα κόμματα, τη διάλυση των οποίων ταυτόχρονα απεργαζόταν, την ενσωμάτωση του Εθνικιστικού Συνδέσμου το Φεβρουάριο του 1923, τις βιαιότητες των ομάδων φασιστικής δράσης και νόμιμα μέσα καταστολής εναντίον των αντιφασιστικών κομμάτων, την απόκτηση ελέγχου των τοπικών αρχών με τα ίδια μέσα και τη διείδυση του

φασισμού στις νότιες περιφέρειες, όπου ήταν σχεδόν ανύπαρκτος.

Στο διάστημα μεταξύ 1923 έως 1924 το Φασιστικό Κόμμα αντιμετώπισε μια σοβαρή κρίση από την προσέλευση χιλιάδων νέων πιστών με δέλεαρ μια θέση στο άρμα του νικητή και των αντικρουόμενων συμφερόντων για ανάληψη δημόσιων αξιωμάτων. Η κρίση απέκτησε πολιτικό χαρακτήρα, εξαιτίας της σύγκρουσης «ρεβιζιονιστών» φασιστών που ήθελαν την αποστρατικοποίηση του Φασιστικού Κόμματος και «ολοκληρωτικών» φασιστών που ήθελαν το «δεύτερο κύμα» επανάστασης για την ολοκληρωτική κατάκτηση της εξουσίας και την οικοδόμηση του φασιστικού Κράτους.

Το Δεκέμβριο του 1922 ο Μουσολίνι, έχοντας ήδη αποφασίσει την επιβολή της γραμμής του στο Φασιστικό κόμμα, εγκαθίδρυσε ανώτατο όργανο του κόμματος το Μεγάλο Συμβούλιο με πρόεδρο τον ίδιο και μέλη ηγετικά στελέχη του κόμματος και μέλη της κυβέρνησης, με στόχο το νέο όργανο να καταστεί «σκιώδης κυβέρνηση», η οποία θα προετοίμαζε την ανατροπή της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας μέσω παρασκευής νόμων με πρώτο την ίδρυση της εθελοντικής Πολιτοφυλακής στις 14 Ιανουαρίου του 1923 που νομιμοποίησε τις ομάδες φασιστικής δράσης, θέτοντάς τις υπό τον έλεγχο του αρχηγού της κυβέρνησης.

Τα μέτρα αποδείχτηκαν αναποτελεσματικά στην επιβολή πειθαρχίας στο κόμμα και στην άρση των αυθαιρεσιών των αρχηγών των ομάδων φασιστικής δράσης, των *gas*, κατά τους αντιφασίστες, δηλαδή των φυλάρχων, οι οποίοι επέβαλαν τη

θέλησή τους στα μέλη της κυβέρνησης με το Μουσολίνι να κρατά αμφιλεγόμενη στάση απέναντι στις ομάδες φασιστικής δράσης, προτρέποντας ή αποτρέποντας τη βία κατά περίπτωση, επειδή, χωρίς να αδιαφορεί για τους μύθους της φασιστικής επανάστασης, στόχευε στην εδραίωση της εξουσίας του μέσω συμβιβασμών με τις ετερογενείς θεσμικές δυνάμεις, όπως η Εκκλησία και ο οικονομικός κόσμος.

Μάλιστα, για την επιτυχία του σχεδίου της κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας, ο Μουσολίνι προώθησε μια εκλογική μεταρρύθμιση περιμοδότησης σε έδρες του πρώτου κόμματος που εγκρίθηκε από τη Βουλή τον Ιούλιο του 1923. Οι εκλογές της 6ης Απριλίου του 1924, διεξαχόμενες σε καθεστώς τρομοκρατίας έδωσαν μεγάλη πρωτιά στην κυβέρνηση, η οποία κλονίστηκε

29. Giacomo Matteoti

με τη δολοφονία του σοσιαλιστή βουλευτή *Giacomo Matteoti* και την απόσχιση της πλειοψηφίας των αντιφασιστών βουλευτών από τον κυβερνητικό συνασπισμό, που όμως δεν έριξε την κυβέρνηση, επειδή η μοναρχία και οι υποστηρικτές της στήριξαν το Μουσολίνι, θέτοντας μά-

ταια όρους για την άρση των αυθαιρεσιών των ομάδων φασιστικής δράσης, μιας και οι αρχηγοί τους στα τέλη του 1924 επέβαλαν στο Ντούτσε το τέλος του φιλελεύθερου καθεστώτος. Στις 3 Ιανουαρίου του 1925 ο φασισμός μπήκε σε φάση διεύρυνσης της εξουσίας του με το Μουσολίνι να αναθέτει την

εσωτερική πολιτική στον πρώην εθνικιστή Luigi Fenderzoni, ο οποίος κατέστειλε τα αντιφασιστικά κόμματα και ευνόησε το μουσολινικό έλεγχο του φασιστικού εξτρεμισμού, ενώ το Φεβρουάριο του ίδιου έτους γραμματέας του Φασιστικού Κόμματος διορίστηκε ο Roberto Farinacci, επικεφαλής των ακραίων φασιστών, ο οποίος αποκατέστησε την εσωτερική ενότητα και πειθαρχία στο Κόμμα και τοποθέτησε το γραμματέα, δηλαδή τον «αρχηγό του Κόμματος» στο ίδιο επίπεδο με τον «αρχηγό της κυβέρνησης», τον Μουσολίνι, διαρχία απορριπτέα από τον Ντούτσε.

Στις αρχές του 1926, κατά την άσκηση της εκτελεστικής εξουσίας, ο Ντούτσε αντικατέστησε τον Farinacci με τον Augusto Turati, επίσης εκπρόσωπο ακραίων φασιστών αλλά προσκείμενο στη μουσολινική πολιτική, ο οποίος μέχρι τον Οκτώβριο του 1930 με μαζική εκκαθάριση του Φασιστικού Κόμματος από διεφθαρμένα και ανυπόταχτα στοιχεία διευκόλυνε την προσαρμογή του στο νέο καθεστώς.

Η «νόμιμη επανάσταση», την οποία επέβαλε το τμήμα του κοινοβουλίου που ελεγχόταν από φασίστες, μετέτρεψε το ιταλικό πολιτικό σύστημα σε μονοκομματικό καθεστώς με την έγκριση νόμων αυταρχικού χαρακτήρα, επεξεργασμένους από το νομικό αρχιτέκτονα του φασισμού, Alfredo Rocco, αν και τυπικά το πολίτευμα της χώρας παρέμεινε η συνταγματική μοναρχία, ο αρχηγός της κυβέρνησης διοριζόταν από τον ανώτατο άρχοντα δηλαδή το βασιλιά, και λογοδοτούσε μόνο σ' αυτόν.

Με νόμο του Φεβρουαρίου του 1926 τροποποιήθηκε επίσης η λειτουργία της τοπικής αυτοδιοίκησης με βάση τις αρχές

του αυταρχισμού και τον αρχηγό της κοινότητας που πήρε τον τίτλο «προεστός», διοριζόταν με διάταγμα από το βασιλιά και ελεγχόταν αποκλειστικά από το νομάρχη, του οποίου οι αρμοδιότητες αυξήθηκαν με νόμο του Απριλίου του 1926, ενώ το δικαίωμα του συνετairίζεσθαι είχε επίσης καταργηθεί με νόμο του 1925 και στα τέλη του 1926 στην πραγματικότητα τέθηκαν εκτός νόμου όλα τα κόμματα, εκτός από το Φασιστικό, με τη Βουλή να κηρύττει έκπτωτους τους βουλευτές της αντιπολίτευσης και του Κομμουνιστικού κόμματος.

Πολλοί αντιφασίστες που είχαν ήδη διαφύγει στο εξωτερικό, συνεργαζόμενοι με αντιφασιστικές ομάδες στην Ιταλία, αναδιοργάνωσαν την αντίσταση εναντίον του καθεστώτος, ενώ στην Ιταλία επιβλήθηκε λογοκρισία στον τύπο που κατήργησε οποιαδήποτε φωνή αντίθετη στο καθεστώς και κάθε είδους κριτική στο Κράτος και τους αξιωματούχους του, επαναφέροντας με νόμο το Νοέμβριο του 1926 τη θανατική ποινή για τους εχθρούς της «ασφάλειας του Κράτους», που απένειμε ειδικό Δικαστήριο με δικαστές αξιωματικούς της Πολιτοφυλακής και των ενόπλων δυνάμεων για εγκλήματα κατά του Κράτους και του καθεστώτος, το οποίο στο διάστημα 1928 έως 1932 εξέδωσε εννέα θανατικές ποινές για πολιτικά αδικήματα, ενώ στο διάστημα 1928 έως 1943 εξέδωσε επτά καταδίκες σε καταναγκαστικά έργα, 5.319 καταδίκες φυλάκισης 27.735 χρόνων συνολικά, στο διάστημα 1926 έως 1943 εξέδωσε 15.000 περίπου αποφάσεις εκτόπισης Ιταλών πολιτών, δηλαδή απώλειας εργασίας και κατοικίας, και η αστυνομία «φακέλωσε» 114.000 (από τις αντίστοιχες 40.000 στη διακυβέρνηση του φιλελευθερισμού) νέους «ανατρεπτικούς» αντιφασίστες, τους συγγενείς

30. Μυστικοί της OVRA

τους και ενδεχόμενους αντικαθεστωτικούς. Επιπλέον, η αστυνομία κατέστειλε τη δράση αντιφασιστικών ομάδων μέσω ενός κατασταλτικού μηχανισμού που στηρίχθηκε στην παραδοσιακή αστυνομία και μιας οργάνωσης της μυστικής αστυνομίας, της OVRA, με δράση στο εσωτερικό και στο εξωτερικό της χώρας.

Το κοινοβουλευτικό σύστημα κατέρρευσε με τη μεταρρύθμιση της 17ης Μαΐου 1928, σύμφωνα με την οποία θεσπίστηκε ενιαίο εκλογικό σώμα και ανατέθηκε στο Μεγάλο Συμβούλιο η επιλογή των υποψηφίων για τη βουλή από λίστες των φασιστικών συνδικάτων και λοιπών οργανισμών που κατάρτιζαν ενιαία λίστα υποψηφίων βουλευτών, την οποία συνολικά αποδεχόταν ή απέρριπτε το ενιαίο εκλογικό σώμα.

Με τη συνταγματοποίησή του το Μεγάλο Συμβούλιο, ως ανώτατο συνταγματικό όργανο του καθεστώτος, κατοχύρωσε το προνόμιο επέμβασης στη διαδοχή του θρόνου, πλήττοντας σοβαρά το θεσμό της μοναρχίας και προκαλώντας δίχως αποτέλεσμα τις διαμαρτυρίες του βασιλιά, ενώ παράλληλα καθόρισε και το ρόλο του Φασιστικού Κόμματος ως μοναδικού κόμματος του Φασιστικού καθεστώτος με το «Δούκα του φασισμού», το Μουσολίνι, να θέτει τέλος στη δράση των φυλάρχων (ras) και να αφοπλίζει ακραίους, όπως ο Farinacci, υποτάσσοντας εξ' ολοκλήρου το φασιστικό κόμμα με το νέο καταστατικό του στις 8 Οκτωβρίου 1926 στις διαταγές του Ντούτσε, γεγονός που δεν κατόρθωσε να θέσει τέλος στις διενέ-

ξεις κόμματος και κράτους ούτε να περιορίσει το κόμμα σε αδρανή στάση, αφού τελικά κατέλαβε προνομιακή θέση στο καθεστώς και την οργάνωση των μαζών, με όραμα να αποκτήσει διευρυμένη εξουσία στην υπόθεση της φασιστικής επανάστασης σε σχέση με τα υπόλοιπα όργανα του Κράτους. Στις αρχές του 1930 είχαν ολοκληρωθεί πολιτικά και θεσμικά οι δομές του καθεστώτος και είχε επιτευχθεί η σταθερότητα των σχέσεων φασισμού και παραδοσιακών θεσμών, χάρη στην αυξανόμενη αποδοχή του φασισμού στο εσωτερικό και εξωτερικό με κορυφαία το 1929 τη συμφιλίωσή του με την Εκκλησία και τα πρώτα δημοψηφίσματα που έγιναν αφετηρία ολοκληρωτικής φασιστοποίησης της Βουλής και της Γερουσίας, εκτός μιας συνεχώς πιο ασήμαντης μειοψηφίας αντιφασιστών γερουσιαστών.

Ο Μουσολίνι, ως μοναδικός καθοδηγητής του κράτους, έπαιζε όταν χρειαζόταν ρόλο διαμεσολαβητή ανάμεσα σε παλαιές και νέες δυνάμεις του καθεστώτος, ενώ στην αποσύνθεση του φιλελεύθερου Κράτους και την οικοδόμηση του ολοκληρωτικού Φασιστικού, ο φασισμός κέρδισε τις παραδοσιακές θεσμικές δυνάμεις (πολιτικές, οικονομικές, διανοούμενους, αστική κοινή γνώμη) με την απόλαυση των προνομίων που τους εξασφάλιζε η φασιστική εξουσία για την προσαρμογή τους στη φασιστική τάξη και πειθαρχία στην κοινωνία και την εργασία.

Με την απαγόρευση του συνεταιρίζεσθαι διαλύθηκαν τα αντιφασιστικά συνδικάτα, τα φασιστικά υποτάχθηκαν στο Κράτος, απαγορεύθηκε δια νόμου η απεργία και ιδρύθηκαν Εργατικά δικαστήρια για την επίλυση διαφορών εργατών-εργοδοτών.

Αναγνωρισμένα από το Νόμο συνδικάτα ήταν μόνο τα φασιστικά, η Συνομοσπονδία των οποίων ιδρύθηκε το 1922 από τον **Edmondo Rossoni** που φιλοδοξούσε συνδικαλισμό με εργάτες και εργοδότες υπό τον

31. Ο Edmondo Rossoni εν δράσει.

έλεγχο της συνομοσπονδίας του, έως ότου διαιρέθηκε σε πολλές ομοσπονδίες, αποδυναμώνοντας το φασιστικό συνδικαλισμό προς όφελος των εργοδοτών με μοναδικό αντιστάθμισμα την κοινωνική και φιλανθρωπική πολιτική του καθεστώτος (συλλογικές συμβάσεις, μέτρα αντιμετώπισης της ανεργίας, κοινωνικές ασφάλισεις, οργάνωση του ελεύθερου χρόνου μέσω του Εθνικού Οργανισμού Ψυχαγωγίας).

Ο συνδικαλιστικός νόμος αποτέλεσε αφετηρία ενός κορπορατιστικού συστήματος που κατά τη δεκαετία του 1930 θα προβάλλονταν από το φασισμό ως απάντηση στην κρίση του καπιταλισμού και εναλλακτική πρόταση στον κομμουνισμό με την πραγματικότητα να κατατάσσει τον κορπορατισμό στους ανίκανους, για υλοποίηση ισότιμης συνεργασίας εργατών και εργοδοτών, γραφειοκρατικούς μηχανισμούς, ώστε να δοθεί νέα πνοή στον οικονομικό τομέα, στον οποίο ο φασισμός με την πολιτική τού προστατευτισμού αύξησε τον έλεγχο, ενισχύοντας τον κρατικό παρεμβατισμό στην οικονομία και παραγκωνίζοντας το συντεχνιακό σύστημα με την ίδρυση των Ινστιτούτων Κινητής Περιουσίας και Βιομηχανικής ανασυγκρότησης.

Κατά τον εορτασμό της 10^{ης} επετείου της εξουσίας του φασισμού, προς απόδειξη της δύναμης του φασιστικού καθεστώτος, αμνηστεύθηκαν οι πολιτικοί κρατούμενοι, ενώ ταυτόχρονα εντατικοποιήθηκε η φασιστοποίηση των Ιταλών μέσω μιας άρτιας προπαγανδιστικής μηχανής που χρησιμοποίησε Τύπο, Ραδιόφωνο και Κινηματογράφο για την αξιοποίηση των επιτυχιών του καθεστώτος («μάχη του σίτου», αποξηράνσεις αγρών και καλλιέργειες) στη διατήρηση της μόνιμης συναισθηματικής εγρήγορσης των μαζών.

Η προπαγάνδα του καθεστώτος ελεγχόταν από μια υπογραμματεία Τύπου και Προπαγάνδας που το 1935 αναβαθμίστηκε σε Υπουργείο και το 1937 το Υπουργείο Προπαγάνδας μετονομάστηκε σε Υπουργείο Λαϊκής κουλτούρας με τα περιδικά των κομματικών οργανώσεων να παίζουν μεγάλο ρόλο στην άσκηση απολυταρχικής προπαγάνδας.

Στόχος του φασιστικού καθεστώτος ήταν η διάδοση της ιδεολογίας του με ερμηνεία θεμάτων από το παρελθόν και το παρόν, αποφεύγοντας την άσκηση υπερβολικής προπαγάνδας στην ήδη απολυταρχικά παιδαγωγημένη, από θεσμικά όργανα του καθεστώτος, μάζα και αυτό ίσχυε για κάθε πολιτιστική έκφραση και οργάνωση του φασιστικού καθεστώτος, το οποίο, ιδίως στο πεδίο της λογοτεχνικής και αισθητικής έκφρασης, απέρριψε την επιβολή μιας «Επίσημης Τέχνης», κερδίζοντας την υποστήριξη πολλών εκφραστών τους.

Η εδραίωση και διεύρυνση του καθεστώτος πραγματοποιήθηκε με την ενσωμάτωση διανοουμένων του φιλελεύθερου εθνικισμού, οι οποίοι έβλεπαν στο φασισμό την εθνική επανά-

σταση της Παλιγγενεσίας, ενώ οι πιο νεαροί φασίστες θεωρούσαν το φασισμό προάγγελο του «νέου πολιτισμού».

Η εκμετάλλευση των γραμμάτων και του πολιτισμού από το φασιστικό καθεστώς έγινε αναπόσπαστο μέρος της ολοκληρωτικής πολιτικής του, με το Κράτος να εκδίδει την Ιταλική Εγκυκλοπαίδεια, να ιδρύει την Ιταλική Ακαδημία, και το Φασιστικό Πολιτιστικό Ινστιτούτο να εκμεταλλεύεται τη συνεργασία πολλών διανοουμένων και καλλιτεχνών που επιχορήγησε, αφού απέσπασε τη δέσμευσή τους να διαδώσουν τις ιδέες και τους μύθους του φασισμού και να εξυμνούν τον Ντούτσε.

Κυρίαρχος υπήρξε ο μύθος του Μουσολίνι στο χαρισματικό ρόλο του Ντούτσε, που εγκωμιάζαν μύθοι, τελετουργίες και σύμβολα μια νέας πολιτικής θρησκείας, η οποία αποτέλεσε αναπόσπαστο στοιχείο του φασιστικού Κράτους και της μαζικής

32. Ντούτσε: Ο Αρχηγός του φασιστικού κράτους.

πολιτικής του ενός και μόνου Κόμματος, του οποίου οι συναντήσεις του αρχηγού του με τα πλήθη έγιναν το δυνατό του σημείο σε μια προσεκτικά σκηνοθετημένη θεατρική παράσταση, όπου η συναισθηματική ένωση του αρχηγού με το πλήθος μεταστοιχειωνόταν σε μυστικιστική συμβολική επικοινωνία του έθνους με τον εαυτό του

μέσω του ύψιστου διερμηνέα του.

Αποσκοπώντας ο φασισμός στη δημιουργία του «νέου Ιταλού», ο οποίος θα δεχόταν να προσαρμόσει τη ζωή του στο

δόγμα «πιστεύω, υπακούω, μάχομαι», εκμεταλλεύτηκε το σχολείο και το κόμμα για την απολυταρχική διαπαιδαγώγηση των νέων που επετεύχθη μέσω συνεχών εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων, αρχικά το 1923 από τον υπουργό Δημόσιας Εκπαίδευσης της κυβέρνησης Μουσολίνι, Τζιοβάνι Τζεντίλε και τις μετέπειτα συνεχείς αναθεωρήσεις της μεταρρύθμισής του, που κατηύθυναν την πολιτική λειτουργία του σχολείου στα πλαίσια μιας απολυταρχικής παιδαγωγικής, αντίστοιχης με τους στόχους του φασιστικού Κόμματος και Κράτους.

Το 1928 εισήχθη το επίσημο κρατικό βιβλίο στα δημοτικά σχολεία, φασιστοποιήθηκαν τα σχολικά κείμενα των Γυμνασίων, στρατιωτικοποιήθηκε η αγωγή των μαθητών, ενώ το εκπαιδευτικό σώμα τέθηκε υπό τον έλεγχο του καθεστώτος με υποχρεωτική εγγραφή των μελών του στο Φασιστικό Κόμμα και υποχρεωτικό, για το διάστημα από το 1929 έως και το 1931, όρκο πίστης στο καθεστώς, στους διδάσκοντες όλων των βαθμίδων, ενώ η μεταρρύθμιση του υπουργού Εθνικής Παιδείας, Τζουζέπε Μποτάι, έκανε οργανική τη σχέση σχολείου – κόμματος με την υποχρεωτική ένταξη των μαθητών στη Φασιστική Νεολαία και των φοιτητών στις φασιστικές φοιτητικές ομάδες.

Η διαπαιδαγώγηση της φασιστικής νεολαίας (balilla) από το καθεστώς του Μουσολίνι: «Πόλεμος, μια λέξη που δε μας προκαλεί φόβο» (υπογραφή) Μουσολίνι».

33. Φασιστοποίηση της εκπαίδευσης

Συγχρόνως με το σχολείο, υπεύθυνες για τη φασιστοποίηση των νέων από 6 έως 18 χρόνων είχαν τεθεί από το καθεστώς ο Εθνικός Οργανισμός Μαθητικής Νεολαίας και από το 1937 η

Ιταλική Φασιστική Νεολαία με όλες τις νεολαιίστικες φασιστικές οργανώσεις υπό την αιγίδα του Φασιστικού Κόμματος.

Από τους φοιτητές των Πανεπιστημιακών Φασιστικών Ομάδων που εμπλέκονταν στη φασιστική ιδεολογική κινητοποίηση και από τη φασιστική νεολαία το καθεστώς σκόπευε να επιλέξει τη νέα άρχουσα τάξη.

Στο χώρο της εκπαίδευσης ο Φασισμός υπήρξε εξαιρετικά αδιάλλακτος και ολοκληρωτικός στη σχέση του με την Καθολική Δράση, εκμεταλλεόμενος αφενός τον Καθολικισμό στην πολιτική της συναίνεσης, απαιτώντας αφετέρου από τα μέλη της Καθολικής Εκκλησίας απόλυτη πίστη και προσήλωση στη λαϊκή θρησκεία του Έθνους και του Κράτους, δηλαδή στον ίδιο, με αποτέλεσμα το 1931 και το 1938 τη σύγκρουση του Φασιστικού καθεστώτος με την Καθολική Εκκλησία, η οποία κατηγορούσε το καθεστώς για επιβολή παγανιστικής κρατικολατρικής θρησκείας που αποσκοπούσε στο μονοπώλιο της εκπαίδευσης των νέων βάσει του φασιστικού μοντέλου ζωής.

Σε ό,τι αφορά στη στάση του φασισμού απέναντι στο γυναικείο φύλο, την ίδια στιγμή που εξυμνούσε τον ανδρισμό, επιφυλάσσοντας αποκλειστικά για τους άνδρες κατευθυντήρια πολιτική δραστηριότητα και τον παραδοσιακό ρόλο της γυναίκας μητέρας - συζύγου υποταγμένης στον άντρα, υποχρεωμένης να παράξει παιδιά για την πατρίδα και να τα αναθρέψει, επέβαλε με αντιφατικότητα διαφοροποίηση του γυναικείου ρόλου στο ολοκληρωτικό κράτος, στο οποίο η γυναίκα ως παιδαγωγός και στρατευμένο μέλος του Κόμματος είχε υποχρέωση να εκπαιδεύσει το «Νέο Άνθρωπο» με ανάληψη πρωτεύοντα ρόλου στο

δημόσιο βίο του καθεστώτος, φέρνοντας στην επιφάνεια εκτός από το παραδοσιακό μοντέλο της κυρίας του σπιτιού το νέο μοντέλο της γυναίκας με ενεργή συμμετοχή στη ζωή του κόμματος, έστω και μέσα από τα όρια της βοηθητικής – παιδαγωγικής της δραστηριότητας.

34. Γυναίκα: Παραγωγός και παιδαγωγός ατόμων υποταγμένων στο καθεστώς.

Το μοντέλο της γυναίκας «μητέρας – συζύγου» από το Φασισμό προβάλλει το ρόλο της στην παραγωγή – ανατροφή παιδιών, προορισμένων να υπηρετούν το καθεστώς.

Γ. ΘΡΙΑΜΒΟΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΟΛΟΚΛΗΡΩΤΙΣΜΟΥ

35. Ο Μουσολίνι στο ρόλο του Ντούτσε.

Το φασιστικό καθεστώς απέκτησε χαρακτήρα ολοκληρωτικής δικτατορίας δομημένης στο Ντούτσε, στο μονοκομματισμό και σε

ένα οργανωτικό δίκτυο για την κινητοποίηση των μαζών, τη δεκαετία του 1930, ενώ ισχυροποιήθηκε το διάστημα 1936 έως 1939 με την κατάκτηση της Αιθιοπίας και την ίδρυση της Αυτοκρατορίας, επιταχύνοντας την ολοκληρωτική διαδικασία για να αποκτήσει μεγαλύτερη εξουσία από τους παραδοσιακούς θεσμούς.

Σημαντικά γεγονότα της οικοδόμησης του ολοκληρωτικού Κράτους μπορούν να χαρακτηρισθούν η ίδρυση του Υπουργείου Λαϊκού Πολιτισμού, η δημιουργία της Ιταλικής Φασιστικής νεο-

λαίας, η ενίσχυση προνομίων και αρμοδιοτήτων του Φασιστικού Κόμματος, η κατάργηση και αντικατάσταση της Βουλής από τη Βουλή Φασιστικών Ομάδων και Συντεχνιών, ο υποβιβασμός της Μοναρχίας, η λαϊκίστικη προσέγγιση του λαού από το καθεστώς με μέτρα κοινωνικής πολιτικής υπέρ των εργαζομένων, η αναβάθμιση των συνδικάτων με την αναγνώριση των εκπροσώπων των επιχειρήσεων που είχαν καταργηθεί το 1929 και η αντιαστική εκστρατεία για τη «μεταρρύθμιση των εθίμων» (κατάργηση του τρίτου ενικού ευγενείας, σύμφωνα με τους κανόνες της ιταλικής γλώσσας, και της χειραψίας).

Στη φάση επιτάχυνσης του ολοκληρωτισμού, μεταξύ Φεβρουαρίου και Νοεμβρίου 1938, υιοθετήθηκαν αντισημιτικά μέτρα με αποκορύφωμα τη δημοσίευση των αντιεβραϊκών νόμων της 17^{ης} Νοεμβρίου 1938, στοιχείο της ρατσιστικής νομοθεσίας, οικείας στη φασιστική πολιτική κουλτούρα, η οποία ενδιαφερόταν για την «υπεράσπιση της υγείας της φυλής» στο σχεδιασμό της ανθρωπολογικής επανάστασης, στοχεύοντας στην αναμόρφωση του χαρακτήρα των Ιταλών για τη δημιουργία της νέας φυλής εξουσιαστών και κατακτητών.

Αν και μέχρι το 1938 ο αντισημιτισμός δεν αποτελούσε συστατικό στοιχείο του φασισμού, μιας και ο Ντούτσε στις αρχές της δεκαετίας του 1930 είχε αποκηρύξει δημόσια τις ρατσιστικές θεωρίες και τον αντισημιτισμό, με την εντατικοποίηση της ρατσιστικής πολιτικής και την επίδραση της συμμαχίας με τη ναζιστική Γερμανία οι θέσεις του Ντούτσε για τον αντισημιτισμό άλλαξαν, κυρίως λόγω της πεποίθησής του ότι ο διεθνής Ιουδαϊσμός έπαιξε καθοριστικό ρόλο στον αντισημι-

τισμό, αλλά και της επιθυμίας υλοποίησης του ολοκληρωτικού πειράματος στη δημιουργία μιας εθνικά ομοιογενούς ιταλικής φυλής.

Υπό αυτές τις προϋποθέσεις, η αντιεβραϊκή νομοθεσία αποτέλεσε στοιχείο του ρατσισμού για ιδεολογικούς και πολιτικούς λόγους ως απόλυτα αρμόζουσα με την ολοκληρωτική λογική του καθεστώτος, το οποίο από το 1938 κατέστησε την Ιταλία ένα αντισημιτικό Κράτος, όπου οι 50.000 περίπου Ιταλοί Εβραίοι τέθηκαν εκτός των κρατικών οργανισμών, του σχολείου και του δημόσιου βίου ως θύματα ρατσιστικών διακρίσεων που υπήρξαν προοίμιο μιας πιο ανελέητης καταδίωξης που εφάρμοσε αργότερα η «Κοινωνική Δημοκρατία».

Οι νέοι, απογοητευμένοι από την κρατική γραφειοκρατία, και οι οργανωμένοι οπαδοί του Φασιστικού Κόμματος υποδέχτηκαν με ενθουσιασμό την εντατικοποίηση της ολοκληρωτικής διαδικασίας, ελπίζοντας σε ριζοσπαστικότερη μορφή της φασιστικής επανάστασης σε κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο, ενώ οι παραδοσιακές θεσμικές δυνάμεις, ο οικονομικός κόσμος, οι Καθολικοί, οι αστικές αλλά και οι μεσαίες τάξεις αντέδρασαν στην πορεία εντατικοποίησης, φοβούμενοι την εμμονή στη στρατιωτικοποίηση του δημόσιου και ιδιωτικού βίου και τις φιλοπολεμικές πρωτοβουλίες του φασισμού, παρά την πατριωτική υπερηφάνεια που προκαλούσαν οι επιτυχίες του Μτούτσε στην εξωτερική πολιτική.

Μέχρι το 1934 η εξωτερική φασιστική πολιτική απέβλεπε στην απόκτηση μεγαλύτερου κύρους και επιρροής σε διεθνές επίπεδο, επιδεικνύοντας ρεαλισμό, καθιστώντας εκτιμητέο το

ειδικό βάρος της Ιταλίας στην ευρωπαϊκή πολιτική, συμμετέχοντας στην Κοινωνία των Εθνών, και ενεργώντας εναλλακτικά σε συμφωνία είτε με τη Γαλλία είτε με την Αγγλία.

Το όνειρο της «αυτοκρατορικής κοινότητας» του φασισμού θα οικοδομούνταν από τις αποικιακές κτήσεις και τα κατώτερα ευρωπαϊκά κράτη που θα διατηρούσαν την οντότητά τους με ιεραρχική υποτελαγή στο ιταλικό έθνος ως συστατικό μέρος του ζωτικού του χώρου, σχέδιο του «νέου πολιτισμού» που ενισχύθηκε τη δεκαετία του 1930, όταν ο φασισμός αναδείχθηκε διεθνές φαινόμενο εξαιτίας της επικράτησης καθεστώτων ανάλογων με το ιταλικό φασιστικό, όπως το εθνικοσοσιαλιστικό στη

Γερμανία, οι Πύρινοι Σταυροί του Φρανσουά ντε λα Ροκ και το Γαλλικό Λαϊκό Κόμμα του Ζακ Ντοριό στη Γαλλία, ο Ρεξισμός (από το *Christus Rex*) του Λεόν Ντεγκρέλ στο Βέλγιο, η Φάλαγγα του Χοσέ Αντόνιο Πρίμο ντε

36. Αδόλφος Χίτλερ: Ο Φύρερ.

Ριβέρα στην Ισπανία, η Φασιστική Ένωση του Όσβαλντ Μόσλεν στη Μεγάλη Βρετανία, οι Αιχμηροί Σταυροί του Φέρεντς Σάλασι στην Ουγγαρία, η σιδερένια φρουρά του Κορνήλιου Κοντρεάνου στη Ρουμανία, το κόμμα των Ustascia (επαναστάτες) του Άντε Πάλεβιτς στην Κροατία, τα πιο σημαντικά φασιστικά ευρωπαϊκά κινήματα και καθεστώτα με διαφορετικούς στόχους από του ιταλικού κινήματος, αλλά παρόμοια αντίληψη πολιτικής, επαναστατικής, αντιμαρξιστικής, αντιφιλελεύθερης, αντιδημοκρατικής δράσης, πίστης στο έθνος και τη φυλή, και έκφρασης μέσω τελετουργιών και συμβόλων.

Η ραγδαία αύξηση των φασιστικών κινημάτων ώθησε το Μουσολίνι να δηλώσει ότι τον 20^ο αιώνα θα φασιστοποιηθεί ολόκληρη η Ευρώπη, τη στιγμή που η εγκαθίδρυση δικτατορικών κυβερνήσεων σε όλα σχεδόν τα κράτη της Νότιας και Ανατολικής Ευρώπης συνηγορούσε στην αξίωση του φασιστικού καθεστώτος να έχει προδρομικό ρόλο στη ριζοσπαστική αλλαγή πολιτικών αξιών και θεσμών που θα καταργούσαν τον κοινοβουλευτισμό και τα ιδανικά της Γαλλικής Επανάστασης, όπως εκφράστηκαν στο τρίπτυχο «ελευθερία, ισότητα, αδελφότητα».

Το 1933 η κατάληψη της εξουσίας από το Χίτλερ, που θεωρούσε το Μουσολίνι πρότυπο δασκάλου, επιβεβαίωσε την άποψη του ιταλικού φασισμού για ριζική αλλαγή πολιτισμού που θα προέκυπτε από σύγκρουση μεταξύ των παλαιών παρηκμασμένων δημοκρατιών και των νέων και ακμαίων εθνών, αναγεννημένων και ισχυροποιημένων από τα φασιστικά καθεστώτα.

Σε αυτήν την περιρρέουσα ατμόσφαιρα βρήκε έδαφος να ανθήσει η απόφαση του Μουσολίνι να θεμελιώσει μια αυτοκρατορία αποικιακού χαρακτήρα με επιθετικό πόλεμο εναντίον της Αιθιοπίας από τον Οκτώβριο του 1935 έως τον Μάιο του 1936 με τα πιο σύγχρονα πολεμικά μέσα της εποχής, συμπεριλαμβανομένων των αερίων, των απάνθρωπων μεθόδων καταστολής για να καμφθούν οι αντιστάσεις στο εσωτερικό και τη συστηματική προπαγάνδα για να αποδεχτούν τις μεθόδους του φασισμού και του Ντούτσε οι Ιταλοί, παρακάμπτοντας την άρνηση της Κοινωνίας των Εθνών και τις κυρώσεις εναντίον της Ιταλίας, ώστε στις 9 Μαΐου του 1936 να αποθεωθεί από

τα εκατομμύρια των Ιταλών, όταν ανήγγειλε την ανασύσταση της αυτοκρατορίας στους «μοιρόγραφτους λόφους της Ρώμης».

Ο πόλεμος εναντίον της Αιθιοπίας δεν αποκλείσε άμεσα τουλάχιστον την προοπτική καλών σχέσεων της Ιταλίας με τις δημοκρατικές ευρωπαϊκές χώρες, τουλάχιστον με την Αγγλία, αλλά η επιδείνωση της διεθνούς κατάστασης, μετά το Χιτλερικό αναθεωρητισμό στη Γερμανία και τον ισπανικό εμφύλιο μεταξύ του '36 και του '39 που βρήκαν εγκλωβισμένο το Μουσολίνι στο μύθο του περί «αλάνθαστου ηγέτη», θαμπωμένο από το όραμα του «νέου πολιτισμού» και πιεσμένου από το δυναμισμό της Ναζιστικής Γερμανίας, τον έβαλαν στον πειρασμό για νέες πολεμικές επιχειρήσεις.

Αν και η άνοδος του ναζισμού στη Γερμανία δεν ενθουσίασε αρχικά το Μουσολίνι, επειδή ανησυχούσε για την αναβίωση του γερμανικού ρεβανσισμού θεωρώντας το Χίτλερ φανατικό αλλόφρονα, μετά την κατάκτηση της Αιθιοπίας ο Μουσολίνι προσέγγισε τη χιτλερική Γερμανία, εγκαταλείποντας την Κοινωνία των Εθνών και ενεπλάκη στον ισπανικό εμφύλιο στο πλευρό του Φράνκο.

Το 1938 ο Μουσολίνι αναγνώρισε την προσάρτηση της Αυστρίας στη Γερμανία, και έπειτα τις συμφωνίες του Μονάχου με τις οποίες επικυρώθηκε η παραχώρηση της τσεχοσλοβακικής περιοχής των Sudeti στη Γερμανία, γεγονός που έκανε τους Ιταλούς να υποδεχτούν το Ντούτσε ως «σωτήρα της ειρήνης», αποκαλύπτοντας τη διαρκώς αυξανόμενη ανησυχία τους για έναν επικείμενο πόλεμο, που όμως δεν πτόησε το Μουσολίνι να την επικυρώσει με την «Ατσάλινη Συνθήκη» της 22ας Μαΐου

του 1939 την ένωση δηλ. της μοίρας της Ιταλίας με την τύχη του ναζιστικού ιμπεριαλισμού, εισβάλλοντας στην Αλβανία στις 7 Απριλίου, την οποία προσάρτησε.

Παρά τη μη αρχική εμπλοκή της Ιταλίας στο ξέσπασμα του ευρωπαϊκού πολέμου, τελικά, εξαιτίας της αυταπάτης του Μουσολίνι για ένα σύντομο τέλος με τη νίκη των δυνάμεων του Άξονα, η χώρα εισήλθε στον πόλεμο την 10^η Ιουνίου του 1940, για να αποκαλυφθεί η αποτυχία της Μουσολινικής στρατηγικής του «παράλληλου πολέμου» με την καταστροφική εκστρατεία εναντίον της Ελλάδας τον Οκτώβριο του 1940 που κετέστησε την Ιταλία έρμαιο της καθοδή-

37. Μουσολίνι και Χίτλερ

γησης του ναζιστή συμμάχου της, γεγονός που αποδείχθηκε όταν η Ιταλία έχανε οριστικά την Αυτοκρατορία της Αιθιοπίας, ενώ τον επόμενο μήνα της έναρξης του πολέμου της Γερμανίας εναντίον της Σοβιετικής Ένωσης, ο Μουσολίνι αποφάσισε τη συμμετοχή της Ιταλίας σε αυτόν με την αποστολή ιταλικού εκστρατευτικού σώματος.

Οι στρατιωτικές πανωλεθρίες της Ιταλίας κατά τη διάρκεια του πολέμου, η απώλεια της Λιβύης στις 23 Ιανουαρίου του 1943, καθώς και η εισβολή στη Σικελία από τους συμμάχους στις 10 Ιουλίου του 1943 έβαλαν τέλος στο φασιστικό καθεστώς, το οποίο βρισκόταν ήδη σε σοβαρότατη κρίση, εξαιτίας της απώλειας της στήριξης του Ιταλικού λαού και της απόφασης της μοναρχίας, του οικονομικού κόσμου και της Καθο-

λικής Εκκλησίας να αναζητήσουν διέξοδο από τον πόλεμο, αποπέμποντας το Μουσολίνι.

Η άτακτη διαδοχή των γραμματέων στην αρχηγία του Φασιστικού Κόμματος, κατά τη διάρκεια του πολέμου, συνέβαλε αποφασιστικά στην πτώση του φασισμού, συνυπολογιζόμενης της κατάρρευσης όλης της δομής του φασιστικού καθεστώτος την επομένη της 25^{ης} Ιουλίου 1943, όταν ο Ντούτσε, αποδοκιμαζόμενος από τα υψηλώς ιστάμενα στελέχη του Μεγάλου Συμβουλίου, καθαιρέθηκε από το βασιλιά και φυλακίστηκε.

Η Ιταλική Κοινωνική Δημοκρατία, δηλαδή το νέο Φασιστικό Κράτος, ιδρύθηκε με τη βούληση και την αρωγή του Χίτλερ, ο οποίος μάλιστα απελευθέρωσε το Μουσολίνι από τη φυλακή, ως ύστατη προσπάθεια να ξαναδώσει ζωή στο φασιστικό καθεστώς, επαναφέροντάς το στις αρχικές του καταβολές με την ίδρυση της φασιστικής δημοκρατίας μετά την άνευ όρων παράδοση της Ιταλίας στους Αγγλο - Αμερικανούς συμμάχους και τη φυγή του βασιλιά στο νότο, η οποία προκάλεσε την κατάρρευση του ενιαίου Κράτους και εμφύλιο πόλεμο μεταξύ των υποστηρικτών της «Κοινωνικής Δημοκρατίας» από τη μια και των αντάρτικων ομάδων της αντίστασης και του ανασυγκροτημένου Βασιλικού Στρατού του Βασιλείου του Νότου από την άλλη.

Το Δημοκρατικό φασιστικό Κράτος, συνοθύλευμα αντιμαχόμενων σε πολιτικοστρατιωτικό επίπεδο δυνάμεων, κυβερνήθηκε από έναν πολιτικά νεκρό Ντούτσε και ήταν υποταγμένο στον ισχυρό του σύμμαχο - αφέντη που κυβερνούσε μεγάλα

τμήματα της βορειοανατολικής Ιταλίας.

Οπαδοί της «κοινωνικής Δημοκρατίας» ήταν παλιοί και νέοι φασίστες, διανοούμενοι, δημόσιοι υπάλληλοι και στρατιωτικοί, νεαροί έφηβοι και νέοι και των δύο φύλων, ωθούμενοι από διαφορετικά κίνητρα, κυρίως για την αποκατάσταση της «τιμής της πατρίδας», και κοντά σ' αυτούς επανεμφάνιστηκαν και επέβαλαν την παρουσία τους οι πιο αδιάλλακτες και βίαιες ομάδες του ολοκληρωτικού φασισμού, καθοδηγούμενες από τον Αλεσάντρο Παβολίνι, που αναπτύσσοντας αντιαστικές και αντισοσιαλιστικές θεματικές έδωσαν στο δημοκρατικό φασισμό επαναστατικό και αντικαπιταλιστικό χαρακτήρα με τυπικά χαρακτηριστικά της πολιτικής θρησκείας του φασισμού, όπως η πρόκληση του θανάτου, η ηθική της θυσίας, η αίσθηση της τιμής, το πολεμοχαρές πνεύμα και η λατρεία της βίας.

Ο δημοκρατικός φασισμός επανέφερε την αντισημιτική νομοθεσία και το διωγμό των Εβραίων, εξορίζοντας περισσότερους από 7.000 Εβραίους από τα εδάφη του, μεταξύ του 1943 και του 1945, από τους οποίους μόνο 610 κατόρθωσαν να επιστρέψουν από τα στρατόπεδα συγκέντρωσης.

Η νίκη των Συμμάχων και των δυνάμεων της Αντίστασης σήμανε την κατάρρευση του Φασισμού και την απελευθέρωση της Ιταλίας στις 25 Απριλίου του 1945 με το Μουσολίνι να αιχμαλωτίζεται και να εκτελείται από τους αντάρτες, ενώ μετά το τέλος του πολέμου ο δημοκρατικός φασισμός υπήρξε η γενεσιουργός αιτία διαφόρων νεοφασιστικών κινήματων με διαφορετική δράση και κατάληξη.

ΣΥΝΟΨΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ως «φασισμός» μπορούμε να ορίσουμε «μια μορφή επαναστατικού υπερεθνικισμού που στοχεύει στην εθνική αναγέννηση, βασίζεται κατά κύριο λόγο σε μια βιταλιστική φιλοσοφία, δομείται πάνω στον ακραίο ελιτισμό, τη μαζική κινητοποίηση και την "αρχή του Φύρερ", ενώ εκθειάζει τη βία τόσο ως σκοπό όσο και ως μέσο, τείνοντας να θέσει ως κανόνα τον πόλεμο ή και τις στρατιωτικές αρετές».

Η τάση αποφασιστοποίησης του φασισμού που παρατηρείται σήμερα αποτελεί παραχάραξη της ιστορικής πραγματικότητας, επειδή ιστορικά υπήρξε ένα σύγχρονο πολιτικό, εθνικιστικό, ολοκληρωτικό, ρατσιστικό, ιμπεριαλιστικό φαινόμενο, αποφασισμένο να καταστρέψει το δημοκρατικό φιλελεύθερο πολιτισμό.

Ο φασισμός ως «πολιτικός νεωτερισμός» στην ορθολογική, φιλελεύθερη και δημοκρατική νεωτερικότητα αντιπαραθέτει το δικό του «ανταγωνιστικό νεωτερισμό», εθνικιστικό και ολοκληρωτικό, βασισμένο στη στρατιωτικοποίηση και αγιοποίηση της πολιτικής και της απόλυτης υποταχής του ατόμου στο Κράτος.

Θεμελιώδης για το φασισμό ήταν η δημιουργία της «θρησκείας των πολιτών» που θα αντικαθιστούσε την προηγούμενη υπερκοσμική θρησκεία ή έστω θα την υποβάθμιζε σε ένα μηδαμινό ρόλο.

Μία από τις κύριες παραμέτρους που συνέβαλαν στη γέννησή του φασισμού ήταν η λεγόμενη «διανοητική κρίση της δεκαετίας του 1890». Σημαντικότερος προάγγελος των νέ-

ων τάσεων υπήρξε ο Γερμανός φιλόσοφος Φρίντριχ Νίτσε, εισηγητής της θρησκείας του Υπερανθρώπου.

Ακόμη πιο σημαντικό στοιχείο του φασιστικού δόγματος ήταν η θετική αξιολόγηση της βίας, σύμφωνα με το σορελισμό και τον ακραίο κοινωνικό δαρβινισμό.

Όλα τα φασιστικά κινήματα ήταν εθνοτικά και ακραία εθνικιστικά με εγγενή τα δόγματα της φυλετικής υπεροχής για τα έθνη τους και του ρατσισμού για τα άλλα έθνη.

Πυρήνας δημιουργίας του ιταλικού φασισμού ήταν το μετασχηματισμένο τμήμα της επαναστατικής Αριστεράς, οι «επαναστάτες συνδικαλιστές».

Η ιστορία του Ιταλικού φασισμού ξεκινάει από την είσοδο του με 35 έδρες στο ιταλικό κοινοβούλιο στις εκλογές του Μαΐου του 1921 και συνεχίζεται με την κατάκτηση του μονοπωλίου της εξουσίας και τη μετατροπή του ιταλικού πολιτικού συστήματος σε μονοκομματικό καθεστώς, στο οποίο κυρίαρχος υπήρξε ο μύθος του Μουσολίνι στο χαρισματικό ρόλο του Ντούτσε που εγκωμιάζαν μύθοι, τελετουργίες και σύμβολα μιας νέας πολιτικής θρησκείας του ενός και μόνου Κόμματος.

Οι συναντήσεις του αρχηγού του Κόμματος με τα πλήθη έγιναν το δυνατό του σημείο σε μια προσεκτικά σκηνοθετημένη θεατρική παράσταση, όπου η συναισθηματική ένωση του αρχηγού με το πλήθος μεταστοιχειωνόταν σε μυστικιστική συμβολική επικοινωνία του έθνους με τον εαυτό του μέσω του ύψιστου διερμηνέα του.

Η επιτάχυνση του ολοκληρωτικού φασισμού σε ολοκληρω-

τική δικτατορία ισχυροποιήθηκε μεταξύ 1936 και 1939 με την κατάκτηση της Αιθιοπίας και την ίδρυση της Αυτοκρατορίας.

Η Ιταλία εισήλθε στο Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο στις 10 Ιουνίου του 1940, αλλά η εκστρατεία της εναντίον της Ελλάδας, τον Οκτώβριο του 1940, την κατέστησε έρμαιο του ναζιστή συμμάχου της.

Οι στρατιωτικές πανωλεθρίες της κατά τη διάρκεια του πολέμου, η απώλεια της Λιβύης στις 23 Ιανουαρίου του 1943, καθώς και η εισβολή στη Σικελία από τους συμμάχους στις 10 Ιουλίου του 1943, έβαλαν τέλος στο φασιστικό καθεστώς, με τον Μουσολίνι να εκτελείται από τους αντάρτες το 1945 και το «δημοκρατικό φασισμό» να γίνεται η γενεσιουργός αιτία διαφόρων νεοφασιστικών κινημάτων με διαφορετική δράση και κατάληξη.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΠΗΓΕΣ

1. Robert O. Paxton, Η ανατομία του φασισμού, Εκδόσεις ΚΕΔΡΟΣ, Αθήνα 2006
2. Marcel Gauchet, Η ΑΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ, Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΥΠΟ ΤΗ ΔΟΚΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΟΛΟΚΛΗΡΩΤΙΣΜΩΝ, 1914-1974, Εκδόσεις ΠΟΛΙΣ, Αθήνα 2012
3. Emilio Gentile, Φασισμός, ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑ, Εκδόσεις Ασίνη, Αθήνα 2013
4. Richard Tames, Φασισμός, Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα 2004
5. ΣΤΑΝΛΕΪ ΠΕΪΝ, η Ιστορία του ΦΑΣΙΣΜΟΥ 1914-1945, Εκδόσεις Φιλίστωρ, Αθήνα 2.000
6. ΠΑΤΤΥΡΟΣ LAROUSSE BRITANICA, Τόμος 59, Λήμμα «φασισμός», Έκδοση συνεργασίας, Grande Encyclopedia Britannica, Εκδοτικός Οργανισμός Πάπυρος, Αμαρούσιον Αττικής 1994
7. Γ. ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗ, ΛΕΞΙΚΟ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ: ΚΕΝΤΡΟ ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΙΑΣ, ΑΘΗΝΑ 2002
8. Διαδίκτυο